

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
(Α.Τ.Ε.Ι.) ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ**

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

***Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ
ΑΝΑΓΚΕΣ (Α.μ.Ε.Α.) ΣΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
«ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ»***

Πτυχιακή εργασία
της σπουδάστριας Μαύρας Βλάχου

Πρόλογος

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η συμβολή στην μελέτη σχετικά με την προσβασιμότητα των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Α.μ.Ε.Α.) στο δομημένο περιβάλλον και ειδικά στο Δήμο Ηλιούπολης του Νομού Αττικής.

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης δίνονται οι απαραίτητοι ορισμοί και περιγράφεται το φαινόμενο της αναπηρίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α., στους βασικούς τομείς εφαρμογής της και στην Ελληνική πραγματικότητα.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η διεθνής και ελληνική νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α. Παρουσιάζονται οι Διεθνής Συμβάσεις, Διακηρύξεις και Κανονισμοί Προστασίας των Α.μ.Ε.Α., ενώ δίνονται παραδείγματα από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις Η.Π.Α. Ακόμη, παρουσιάζεται η ελληνική νομοθεσία με έμφαση στο κομμάτι που αφορά την προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α.

Το τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρεται στο παράδειγμα του Δήμου Ηλιούπολης. Περιγράφονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη και οι σχετικές προτάσεις.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Ειδική Επιστήμονα του “Συνήγορου του Πολίτη” κα. Κωνσταντίνα Πρεβεζάνου για τη συμβολή της κατά την συγγραφή της εργασίας.

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, άρχισε να γίνεται λόγος για κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες, για ισότιμη συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα της ενεργούς ζωής, στην εκπαίδευση, στην εργασία, καθώς και στην κοινωνική, πολιτιστική αλλά και πολιτική ζωή της χώρας.

Η αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες εμποδίζεται από τη δυσκολία που έχουν στην κίνηση ή στην προσέγγιση ή στην αντίληψη ή στην επικοινωνία ή και στην προσαρμογή, στην ακοή και στην όραση. Παρά το γεγονός ότι έχουν επέλθει σημαντικές αλλαγές που συνέβαλαν αποφασιστικά στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, στη μεγάλη τους πλειοψηφία τα άτομα αυτά εξακολουθούν να βρίσκονται απομονωμένα.

Τα δημόσια κτίρια-σχολεία, οι κοινωφελείς οργανισμοί, πολλά ιδρύματα, οι χώροι ψυχαγωγίας, καθώς και αρκετά πολιτιστικά κέντρα είναι σχεδόν απροσπέλαστα για άτομα με ειδικές ανάγκες. Πρόσφατα άρχισαν να δημιουργούνται κατάλληλες συνθήκες και μέσα μετακίνησης και συγκοινωνίας όπως οι ράμπες και οι ανελκυστήρες των πολυκατοικιών, ώστε να είναι δυνατή η προσπέλαση για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι δημόσιες συγκοινωνίες δε διαθέτουν ακόμα την ανάλογη υποδομή ώστε να εξυπηρετούνται τα άτομα με ειδικές ανάγκες με αποτέλεσμα η διακίνηση τους να είναι δύσκολη.

Η αντιμετώπιση των διακρίσεων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία απαιτεί γενικές παρεμβάσεις στο σύνολο του πληθυσμού και σε κάθε πλευρά της κοινωνικής ζωής, αλλά και ειδικές παρεμβάσεις που απευθύνονται στα άτομα που επηρεάζονται δυσμενώς από τις διακρίσεις.

Η προσβασιμότητα – η δυνατότητα, δηλαδή, να μπορεί το άτομο ανεξαρτήτως ηλικίας και φυσικής κατάστασης, αυτόνομα, με ασφάλεια και με άνεση να προσεγγίσει και να χρησιμοποιήσει τις προσφερόμενες υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά, να επικοινωνήσει και να πληροφορηθεί – αποτελεί το “κλειδί” για την άρση του αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία και τη διασφάλιση της ελευθερίας επιλογών σε κάθε στιγμή της ζωής τους, προσφέροντας ταυτόχρονα βελτίωση στην ποιότητα ζωής όλων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	1
Εισαγωγή	2
Κεφάλαιο 1: Τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (Α.μ.Ε.Α.)	5
1.1. Το φαινόμενο της Αναπηρίας.....	5
1.1.1. Τα Α.μ.Ε.Α. στην Ε.Ε. και την Ελλάδα.....	6
1.1.2. Κατηγοριοποίηση των Α.μ.Ε.Α.....	6
1.2. Περιβάλλον και Α.μ.Ε.Α.	7
1.3. Εμπόδια - Δυσκολίες	8
1.4. Τα δικαιώματα των Α.μ.Ε.Α.....	10
1.5. Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α.).....	12
1.5.1. Η αποστολή της	13
1.5.2. Οι αξίες της.....	15
Κεφάλαιο 2: Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. στο δομημένο περιβάλλον	16
2.1. Προσβασιμότητα	16
2.1.1. Προσβασιμότητα και άτομα με αναπηρία	16
2.1.2. Στόχος της προσβασιμότητας	18
2.2. Διεθνής κοινότητα και προσβασιμότητα.....	19
2.2.1. Η θέση της Ε.Ε.	19
2.2.2. Η θέση της Ελλάδας.....	20
2.3. Σχεδιασμός για όλους (Universal Design)	21
2.4. Βασικοί τομείς εφαρμογής της προσβασιμότητας	23
2.4.1. Κτιριακές υποδομές.....	23
2.4.2. Κοινόχρηστοι χώροι	28
2.4.3. Κατοικία	30
2.4.4. Μεταφορές.....	31
2.4.5. Σήμανση - Επικοινωνία	33
2.4.6. Υπηρεσίες - Αγαθά.....	35
2.5. Η Ελληνική πραγματικότητα.....	36

Κεφάλαιο 3: Η διεθνής και ελληνική νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α.	41
3.1. Η διεθνής νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α.	41
3.1.1. Διεθνείς Συμβάσεις, Διακηρύξεις και Κανονισμοί Προστασίας για τα Α.μ.Ε.Α.	41
3.1.2. Η νομοθεσία των Η.Π.Α.	50
3.1.3. Η νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α. στις Ευρωπαϊκές χώρες	54
3.1.3.1. Γερμανία	55
3.1.3.2. Γαλλία	55
3.1.3.3. Αγγλία	56
3.1.3.4. Ιταλία	56
3.1.3.5. Φινλανδία	57
3.1.3.6. Ιρλανδία	58
3.1.3.7. Σουηδία	58
3.2. Η ελληνική νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α.	60
3.2.1. Το Συνταγματικό Πλαίσιο Νομικής Προστασίας των Α.μ.Ε.Α.	60
3.2.2. Νομοθεσία που αφορά την προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α.	62
3.2.3. Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός	67
3.2.4. Κτιριοδομικός κανονισμός	71
Κεφάλαιο 4: Το παράδειγμα του Δήμου Ηλιούπολης	80
4.1. Ο Δήμος Ηλιούπολης	80
4.2. Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. σε δρόμους, πλατείες, μεταφορές	81
4.3. Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. σε δημόσια κτίρια και υπηρεσίες	84
4.4. Συμπεράσματα – Προτάσεις	91
Βιβλιογραφία	92

Κεφάλαιο 1: Τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (Α.μ.Ε.Α.)

1.1. Το φαινόμενο της αναπηρίας

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, η αναπηρία είναι ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο φαινόμενο, που οφείλεται στην αλληλεπίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου και των χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο το άτομο αυτό ζει.

Η "ιατρική προσέγγιση" της αναπηρίας, την συσχετίζει με την απώλεια, τη βλάβη ή την απόκλιση από τις "φυσιολογικές" ψυχολογικές, κινητικές ή βιολογικές λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος. Με βάση την προσέγγιση αυτή το άτομο έχει ανάγκη ιατρικής αντιμετώπισης, η οποία παρέχεται με τη μορφή ατομικής φροντίδας από ειδικούς. Η διαχείριση της αναπηρίας στοχεύει στην ιατρική αποκατάσταση και την προσαρμογή του ατόμου και του τρόπου ζωής του στην κατάσταση της αναπηρίας. Η ιατρική φροντίδα ανάγεται σε κυρίαρχο θέμα ενώ σε πολιτικό επίπεδο η ευθύνη εστιάζεται στη διαμόρφωση κατάλληλης πολιτικής για την υγεία.

Αντίθετα, η "κοινωνική προσέγγιση" της αναπηρίας εξετάζει το θέμα ως πρόβλημα που δημιουργεί η κοινωνία και κατά συνέπεια ως πρόβλημα πλήρους ένταξης των ατόμων στην κοινωνία. Η αναπηρία δεν θεωρείται ένα χαρακτηριστικό του ατόμου αλλά ένα πλέγμα συνθηκών, οι περισσότερες των οποίων οφείλονται στο κοινωνικό περιβάλλον. Κατά συνέπεια η διαχείριση του προβλήματος απαιτεί κοινωνική δράση και είναι ευθύνη της κοινωνίας να πραγματοποιήσει όλες εκείνες τις μετατροπές του περιβάλλοντος που απαιτούνται για την διασφάλιση της πλήρους συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Η αναπηρία ανάγεται σε θέμα συμπεριφοράς και ιδεολογίας, απαιτεί κοινωνικές αλλαγές, γεγονός που σε πολιτικό επίπεδο μεταφράζεται σε θέμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με βάση αυτή την προσέγγιση η αναπηρία είναι καθαρά ένα πολιτικό θέμα (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (1993) υπάρχουν άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.μ.Ε.Α.) σε όλα τα μέρη του κόσμου, σε κάθε κοινωνικό επίπεδο. Ο αριθμός των ατόμων αυτών στον κόσμο είναι πολύ μεγάλος και αυξανόμενος.

Οι αιτίες και οι συνέπειες της αναπηρίας ποικίλουν στα διάφορα μέρη του κόσμου. Αυτές οι διαφοροποιήσεις είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών

συνθηκών, αλλά και των διαφορών σχετικά με τα μέτρα που τα Κράτη λαμβάνουν σ' ότι αφορά την ευημερία των πολιτών τους (Νάσκου - Περράκη - Γάκη, 2004).

1.1.1. Τα Α.μ.Ε.Α. στην Ε.Ε. και την Ελλάδα

Ο ποσοτικός προσδιορισμός του πληθυσμού των Α.μ.Ε.Α. στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζει δυσκολίες. Σύμφωνα με μελέτη της Eurostat (Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) το ποσοστό των ατόμων με αναπηρία στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε σύγκριση με το σύνολο του πληθυσμού είναι περίπου 12%, με διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, από 9,3% στην Ελλάδα μέχρι 15,3% στην Ισπανία.

Για την Ελλάδα, επίσημα στοιχεία για τα Α.μ.Ε.Α. προέρχονται από δύο κυρίως πηγές: Στην Απογραφή Πληθυσμού του 1991 που διενήργησε η ΕΣΥΕ καταγράφηκαν συνολικά 267.003 Α.μ.Ε.Α., οι μισοί περίπου από τους οποίους είναι χρόνια πάσχοντες (π.χ. καρδιοπαθείς, νεφροπαθείς, καρκινοπαθείς, κλπ.). Το 87% των Α.μ.Ε.Α. που καταγράφηκαν διαβιούν σε νοικοκυριά, ενώ το υπόλοιπο 13% διαβεί σε συλλογικές κατοικίες όπως κέντρα ημερήσιας φροντίδας, νοσοκομεία, κλπ. (Στατιστική Υπηρεσία της Ε.Ε., 2004).

Στο πλαίσιο της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, το β' τρίμηνο του 2002, το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που έχει κάποια αναπηρία ή αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα υγείας αγγίζει το 18,2%, ενώ περισσότερα από τα μισά άτομα βρίσκονται σε ηλικίες άνω των 65 ετών.

1.1.2. Κατηγοριοποίηση των Α.μ.Ε.Α.

Αν θεωρήσουμε πως Α.μ.Ε.Α. είναι τα άτομα που παρουσιάζουν κάποιες ανικανότητες ή αδυναμίες λόγω φυσικής, ψυχικής ή νοητικής ανεπάρκειας, οι οποίες μέσω του περιβάλλοντος εμφανίζονται ως αναπηρίες, τότε μπορούμε να τα κατηγοριοποιήσουμε ως εξής:

Άτομα με μόνιμη ανικανότητα:

Τα οποία είναι οι κινητικοί ανάπηροι, οι τυφλοί και γενικά οι αμβλύωπες, οι κωφοί, όσοι έχουν δυσκολία στην αντίληψη, την επικοινωνία και την προσαρμογή και τα άτομα που πάσχουν από διάφορες ασθένειες όπως αρτηριοσκλήρυνση, επιληψία, ανεπάρκεια νεφρού, ρευματικές παθήσεις, καρδιοπάθειες κλπ.

Άτομα με παροδική ανικανότητα:

Τα οποία μπορεί να είναι τραυματίες, παροδικά ασθενείς κλπ.

Εμποδιζόμενα άτομα:

Είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και τα άτομα με μειωμένες ικανότητες, δηλαδή τα άτομα της τρίτης και τέταρτης ηλικίας, οι έγκυες, τα προεφηβικά άτομα, τα άτομα με ασυνήθεις σωματικές διαστάσεις, οι εθισμένοι σε βλαβερές ουσίες, όσοι χρησιμοποιούν ή οδηγούν οποιουδήποτε τύπου αμαξίδιο, όσοι μεταφέρουν βάρη κλπ.

Οι διαταραχές που προσδιορίζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες, υπάγονται σε δώδεκα κατηγορίες:

1. Διαταραχές ομιλίας.
2. Δυσκολίες μάθησης (δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία).
3. Ελαφριά ή μέση νοητική καθυστέρηση.
4. Βαριά νοητική υστέρηση.
5. Σοβαρές σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές, ψυχικές και κοινωνικές διαταραχές (Αυτισμός, σύνδρομο Down κ.α.).
6. Διάφορα οργανικά νοσήματα (μεσογειακή αναιμία, νεφρική ανεπάρκεια).
7. Σοβαρή απώλεια ακοής.
8. Πολλαπλές μειονεξίες.
9. Νευρολογικές ή Ορθοπεδικές βλάβες (σοβαρά κινητικά προβλήματα, πολλαπλές αναπηρίες, σπαστικότητα, παραπληγία...).
10. Κώφωση.
11. Ελλιπής όραση.
12. Τύφλωση.

(Ψαθάς, 2009)

1.2. Περιβάλλον και Α.μ.Ε.Α.

Ως "περιβάλλον" νοείται ο συνδυασμός των φυσικών, γεωγραφικών, βιολογικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και πολιτικών συνθηκών που περιβάλλουν ένα άτομο ή οργανισμό καθορίζοντας τη μορφή και τη φύση της ζωής του. Ο όρος "δομημένο περιβάλλον",

ειδικότερα, αναφέρεται στα αποτελέσματα των παρεμβάσεων του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον και περιλαμβάνει όλες τις κατασκευές, υποδομές, εξοπλισμούς και υπηρεσίες που ο άνθρωπος σχεδιάζει και υλοποιεί, συμπεριλαμβανομένου του “εικονικού περιβάλλοντος” που εμπεριέχει όλες τις εφαρμογές της σύγχρονης τεχνολογίας.

Ένα άτομο με κάποιο σωματικό μειονέκτημα μπορεί να βιώνει την αναπηρία σε ένα περιβάλλον και όχι σε κάποιο άλλο, ανάλογα με το αν το περιβάλλον διαθέτει ή όχι εμπόδια αλλά και βοηθήματα. Για παράδειγμα ένα άτομο με παραπληγία βιώνει συνθήκες κινητικής αναπηρίας σε ένα μη προσβάσιμο περιβάλλον (εμπόδια) ή ακόμη και σε ένα προσβάσιμο περιβάλλον εφόσον δεν διαθέτει αμαξίδιο (βοήθημα). Εάν όμως το περιβάλλον είναι προσβάσιμο και ένα αμαξίδιο είναι πάντα διαθέσιμο για χρήση, αυτό το άτομο δεν θα έχει κινητικούς περιορισμούς. Το άτομο, παρόλα αυτά, σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, είναι το ίδιο και εξακολουθεί να έχει παραπληγία. Άρα αυτό που καθορίζει τη δυνατότητα κίνησης και συνεπώς συμμετοχής του ατόμου δεν είναι η αναπηρία αλλά ο σχεδιασμός του περιβάλλοντος και κατ’ επέκταση η σύγχρονη οργάνωση της κοινωνίας.

Έτσι αναδεικνύεται η άμεση σχέση του περιβάλλοντος και της αναπηρίας, αλλά και ο καθοριστικός ρόλος της “προσβασιμότητας”, ως το χαρακτηριστικό εκείνο του περιβάλλοντος που σχετίζεται άμεσα με την ποιότητα ζωής και κατ’ επέκταση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία. Με βάση αυτά, θα λέγαμε πως η “προσβασιμότητα” θεωρείται το “κλειδί” για την εξίσωση των ευκαιριών όλων των πολιτών συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

1.3. Εμπόδια - Δυσκολίες

Η αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες εμποδίζεται από την δυσκολία που έχουν στην **κίνηση**, στην **προσέγγιση**, στην **αντίληψη**, στην **επικοινωνία** και την **προσαρμογή**, στην **ακοή** και στην **όραση**. Παρ’ όλα αυτά προσπαθούν να ξεπεράσουν την φυσική τους ανεπάρκεια με βοηθητικά μέσα, όπως μπαστούνια, περπατίστρες, αναπηρικά αμαξίδια και άλλα μέσα και το επιτυγχάνουν όταν δεν εμποδίζονται από σκαλοπάτια ή δάπεδα με απότομες κλίσεις, από στενούς χώρους και άλλα τέτοια σημεία που συναντάμε καθημερινά γύρω μας. Ενώ αντίθετα, διευκολύνονται με την ύπαρξη δαπέδων απαλών κλίσεων και χωρίς σκαλοπάτια, την χρησιμοποίηση διαφόρων μηχανικών μέσων για την κάλυψη υψομετρικών διαφορών, την κατάλληλη και ευκολονόητη σήμανση, των

εύκολων και προσιτών μηχανισμών χειρισμού και τέλος, με την ύπαρξη ακίνδυνων χώρων όπου θα μπορούν να κινηθούν με άνεση και ευκολία (Ψαθάς, 2009).

Τα εμπόδια που είναι δυνατόν να αντιμετωπίσουν άτομα με διαφορετικές αναπηρίες είναι τα εξής:

1. Τα άτομα με κινητικές αναπηρίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες οφειλόμενες σε φυσικά εμπόδια π.χ. σκαλοπάτια, έλλειψη χώρου για κίνηση και ελιγμούς (στενές πόρτες, χώροι υγιεινής μικρών διαστάσεων όπου δεν χωρά αναπηρικό αμαξίδιο, μικροί ανελκυστήρες κλπ.), ολισθηρότητα (γυαλισμένα μαρμάρινα δάπεδα, βρεμένα δάπεδα κλπ.), εμπόδια στα πεζοδρόμια (πινακίδες, υπαίθριοι εξοπλισμοί εμπορών, τραπεζάκια καφενείων κλπ.), σταθμευμένα οχήματα κλπ..
2. Τα άτομα με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν δυσκολίες κυρίως με την ενημέρωση τους όταν χρησιμοποιούνται μόνο συμβατικές έντυπες μορφές επικοινωνίας ή οπτική σήμανση (τιμοκατάλογοι, πίνακες δρομολογίων, σήμανση ασφαλείας κλπ.) ή δεν προβλέπονται μεγάλοι χαρακτήρες και έντονες χρωματικές αντιθέσεις, αλλά και με τον προσανατολισμό τους στο χώρο όταν δεν προβλέπεται ειδική ανάγλυφη καθοδηγητική σήμανση ή εξειδικευμένο προσωπικό για να τους βοηθήσει.
3. Τα άτομα με προβλήματα ακοής αντιμετωπίζουν αντίστοιχα δυσκολίες όταν η ενημέρωση προβλέπεται μόνο με ηχητικά συστήματα. Για το λόγο αυτό πρέπει να εφαρμόζεται πάντα οπτική και ηχητική σήμανση ταυτόχρονα. Σημαντική επίσης είναι η πρόβλεψη συστημάτων ενίσχυσης ήχου και μετάφρασης στη νοηματική.
4. Τα άτομα με προβλήματα αντίληψης αντιμετωπίζουν δυσκολία σε περιπτώσεις ασαφούς και περίπλοκης σήμανσης. Ο καλύτερος τρόπος ενημέρωσης τους είναι με απλοποιημένη εύληπτη σήμανση με σχήματα αντί γράμματα.
5. Άτομα με ψυχικές ή νοητικές αναπηρίες συχνά απαιτούν εξειδικευμένους τρόπους εξυπηρέτησης. Έτσι π.χ. άτομα με κλειστοφοβία είναι πιθανό να μην μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις αστικές συγκοινωνίες.

6. Τα άτομα με αλλεργίες συναντούν δυσκολίες σε χώρους που δε διαθέτουν καλό εξαερισμό, χώρους με πολλά άτομα ή χώρους όπου επιτρέπεται η παρουσία ζώων.
7. Άτομα με άλλες παθήσεις είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα σε λοιμώξεις και μικρόβια, γεγονός που προϋποθέτει αυστηρή καθαριότητα σε χώρους δημόσιας χρήσης.
8. Στα εμπόδια γενικότερα πρέπει να καταχωρηθούν και εμπόδια αποδοχής, που γεννά η ισχύουσα κοινωνική κουλτούρα απέναντι στα άτομα με αναπηρίες κάθε κατηγορίας.

(European Disability Forum, 2000. Αναφ. Ε.Σ.Α.με.Α., 2005)

1.4. Τα δικαιώματα των Α.μ.Ε.Α.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν δικαιώματα, όπως και όλοι οι άνθρωποι, που έχουν κωδικοποιηθεί ως εξής:

- Το άτομο με ειδικές ανάγκες έχει τα ίδια βασικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες της ίδιας χώρας και της ίδιας ηλικίας.
- Το άτομο με ειδικές ανάγκες έχει δικαίωμα σε ανάλογη ιατρική περίθαλψη, σωματική αποκατάσταση και εκπαίδευση, για να μπορέσει να αναπτύξει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις ικανότητες και δεξιότητές του, ανεξάρτητα από το βαθμό της αναπηρίας του. Κανένα καθυστερημένο άτομο δεν πρέπει να στερείται τις υπηρεσίες αυτές με το αιτιολογικό ότι συνεπάγονται μεγάλες δαπάνες.
- Ανάλογα με τις ικανότητές του, έχει δικαίωμα να συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία και την επαγγελματική απασχόληση, καθώς και το δικαίωμα σε οικονομική ασφάλεια και αξιοπρεπές επίπεδο ζωής.
- Έχει δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική ζωή. Αν χρειαστεί περίθαλψη σε ίδρυμα, το τελευταίο αυτό πρέπει να έχει οικογενειακό χαρακτήρα και να βρίσκεται όσο το δυνατό πιο κοντά στη μόνιμη κατοικία του μειονεκτικού ατόμου.
- Αν παραστεί ανάγκη, δικαιούται να έχει κηδεμονία, ικανή να προστατεύει την προσωπική του ευημερία και να ικανοποιεί τα ενδιαφέροντά του.

- Έχει το δικαίωμα να προστατεύεται από εκμετάλλευση, κατάχρηση, καταπίεση ή από κατώτερης ποιότητας θεραπεία. Όταν προσάγεται σε δίκη, έχει το δικαίωμα σε νόμιμη υπεράσπιση, που πρέπει να στηρίζεται πάνω σε δίκαιη εκτίμηση του βαθμού της υπευθυνότητάς του.
- Αν εξαιτίας της σοβαρότητας του μειονεκτήματός του δεν είναι σε θέση να διεκδικήσει μόνο τα δικαιώματά του, η διαδικασία για την τροποποίηση ή την άρνηση των δικαιωμάτων του να προϋποθέτει κατάλληλη νομική προστασία, που θα εξασφαλίζει το άτομο αυτό από κάθε κατάχρηση, εκμετάλλευση ή καταπίεση και θα βασίζεται σε εκτίμηση της κοινωνικής ωριμότητάς του, από εμπειρογνώμονες που έχουν τα απαραίτητα προσόντα.
- Κυρίως το άτομο με ειδικές ανάγκες πρέπει να έχει το σεβασμό των συνανθρώπων του.

(Ψαθάς, 2009)

Τα δικαιώματα των Α.μ.Ε.Α υπήρξαν αντικείμενο μεγάλης προσοχής από τον Ο.Η.Ε. και άλλους διεθνείς οργανισμούς για μία μεγάλη χρονική περίοδο. Το σπουδαιότερο αποτέλεσμα του Διεθνούς Έτους για τα Α.μ.Ε.Α., 1981, ήταν το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης για τα Α.μ.Ε.Α. που υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση με την απόφαση 37/52 απόφασή της στις 3 Δεκεμβρίου 1982. Το Διεθνές Έτος και το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης έδωσαν μία ισχυρή ώθηση για πρόοδο στον εν λόγω τομέα. Και τα δύο αυτά γεγονότα προέβαλαν με έμφαση το δικαίωμα των Α.μ.Ε.Α. για ίδιες ευκαιρίες με άλλους πολίτες καθώς και για ίση βελτίωση των συνθηκών ζωής που προκύπτουν από την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Εκεί επίσης και για πρώτη φορά, η αναπηρία προσδιορίστηκε σαν μία λειτουργία της σχέσης ανάμεσα στα Α.μ.Ε.Α. και το περιβάλλον τους.

Η Παγκόσμια Συνάντηση Ειδικών για την Ανασκόπηση της Εφαρμογής του Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης που αφορά τα Α.μ.Ε.Α. στο μέσον της Δεκαετίας των Ηνωμένων Εθνών για τα Α.μ.Ε.Α., πραγματοποιήθηκε στην Στοκχόλμη, το 1987. Στην Συνάντηση αυτή προτάθηκε η ανάπτυξη μίας κατευθυντήριας φιλοσοφίας που θα υποδείκνυε τις ενέργειες στις οποίες θα εδίδετο προτεραιότητα στο μέλλον. Η βάση της φιλοσοφίας αυτής θα έπρεπε να είναι η αναγνώριση των δικαιωμάτων των Α.μ.Ε.Α.

Ως αποτέλεσμα, η Συνάντηση συνέστησε στην Γενική Συνέλευση να συγκαλέσει μία ειδική διάσκεψη για να προετοιμάσει μία Διεθνή Σύμβαση σχετικά με την εξάλειψη όλων των τύπων των διακρίσεων εις βάρος των Α.μ.Ε.Α. η οποία και να επικυρωθεί από τα Κράτη με το τέλος της Δεκαετίας.

Ένα προσχέδιο περίληψης της σύμβασης ετοιμάστηκε από την Ιταλία και παρουσιάστηκε στην Γενική Συνέλευση στην 42^η συνεδρία της. Περαιτέρω παρουσιάσεις σχετικά με το προσχέδιο της σύμβασης έγιναν από την Σουηδία στην 44^η συνεδρία της Συνέλευσης. Ωστόσο και στις δύο περιπτώσεις δεν επιτεύχθηκε ομοφωνία σχετικά με την καταλληλότητα μίας τέτοιας σύμβασης. Σύμφωνα με την γνώμη πολλών εκπροσώπων, τα υπάρχοντα έγγραφα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα φαίνεται πως μπορούν να εγγυηθούν στα άτομα με ειδικές ανάγκες, τα ίδια δικαιώματα με οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο (Νάσκου - Περράκη - Γάκη, 2004).

1.5. Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α.)

Το αναπηρικό κίνημα σήμερα διεθνώς λειτουργεί ως μοχλός πίεσης για την πλήρη εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία μέσα από τη διεκδίκηση της προσβασιμότητας σε όλους τους τομείς. Συσπειρώνεται, συντονίζεται, επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους κάθε φορά στόχους, αναπτύσσει, καταγράφει και διαχέει τεχνογνωσία, δρα καταλυτικά προκαλώντας ανατροπή των πατροπαράδοτων μοντέλων σχεδιασμού, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα ζωής όχι μόνο των ατόμων με αναπηρία αλλά όλων των πολιτών.

Τομείς λοιπόν, σχετικοί με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της προσβασιμότητας, όπως:

- ο καθορισμός των αναγκών,
- ο καθορισμός των προτεραιοτήτων,
- ο χαρακτηρισμός και εντοπισμός των εμποδίων,
- η διαμόρφωση και ανάπτυξη στρατηγικών για την άρση των εμποδίων,
- η διάδοση σχετικής τεχνογνωσίας και η αξιολόγηση σχετικών εφαρμογών, προγραμμάτων και μέτρων,
- η ενημέρωση της κοινής γνώμης για τη διαμόρφωση νέας κουλτούρας,
- η ανάπτυξη σχεδίων δράσης σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο,

αναφέρονται ενδεικτικά μόνο, για να υποδηλώσουν το εύρος των δράσεων, η επιτυχία των οποίων εξαρτάται άμεσα από τη συμμετοχή ή όχι σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό) των ατόμων με αναπηρία και του βασικού εκφραστή τους της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρίες (Ε.Σ.Α.με.Α.), η οποία με τον Ν. 2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96) αναγνωρίστηκε από την ελληνική Πολιτεία ως ο επίσημος Κοινωνικός Εταίρος σε ζητήματα που αφορούν τα άτομα με αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία είναι ο τριτοβάθμιος κοινωνικοσυνδικαλιστικός φορέας του αναπηρικού κινήματος της χώρας. Ιδρύθηκε το 1989 από οργανώσεις ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, προκειμένου να υπερασπιστεί θέματα κοινού ενδιαφέροντος για όλες τις κατηγορίες αναπηρίας και να αποτελέσει έναν ανεξάρτητο και ισχυρό φορέα εκπροσώπησης των ατόμων με αναπηρίες και των οικογενειών τους στην ελληνική Πολιτεία και κοινωνία. Σήμερα η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρίες κατέχει επίσημα τη θέση του Κοινωνικού Εταίρου σε ζητήματα που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στα άτομα με αναπηρίες και αγωνίζεται για την προώθηση πολιτικών που συμβάλλουν στην πλήρη συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας (Ε.Σ.Α.με.Α., 2009).

1.5.1. Η αποστολή της

Σε εθνικό επίπεδο η Συνομοσπονδία αγωνίζεται για την προστασία και την προάσπιση των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, την αποδυνάμωση των κοινωνικών προκαταλήψεων και την καταπολέμηση των διακρίσεων που βιώνουν. Επιδιώκει την εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής και τη διασφάλιση συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης και πλήρους ένταξης στην κοινωνία.

Η Συνομοσπονδία, ως η πλέον αντιπροσωπευτική αναπηρική οργάνωση, συμμετέχει στα κέντρα λήψης αποφάσεων και εκπροσωπεί τα άτομα με αναπηρία στο διάλογο με την ελληνική Πολιτεία. Η Συνομοσπονδία καταρτίζει σχέδιο δράσης, ασκεί συστηματικό έλεγχο των νομοθετικών ρυθμίσεων και διατάξεων και καταθέτει προτάσεις προς την ελληνική Πολιτεία για θέματα όπως: η εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση, η απασχόληση, η κοινωνία της πληροφορίας, η καθολική πρόσβαση.

Η Συνομοσπονδία έχει ως στόχο τη δημιουργία ενός εθνικού πολιτικού πλαισίου για την αναπηρία με έμφαση στην ανάδειξη της κοινωνικοπολιτικής διάστασης αυτής. Η

πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα πρέπει να λάβει υπόψη της το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, βάσει του οποίου η αναπηρία δε πρέπει να ιδωθεί ως ατομικό αλλά ως κοινωνικό, συλλογικό ζήτημα. Οι περιορισμοί που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες δεν είναι απλώς συνέπεια των δικών τους ατομικών λειτουργικών περιορισμών αλλά συνέπεια της αδυναμίας της κοινωνίας να λάβει υπόψη της τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των ατόμων αυτών.

Η Συνομοσπονδία προωθεί τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία συμμετέχοντας, μεταξύ άλλων, στην Επιτροπή Παρακολούθησης του Γ΄ ΚΠΣ 2000 – 2006, στις Επιτροπές Παρακολούθησης Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, στο Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, στο Εθνικό Συμβούλιο Κοινωνικής Φροντίδας, στο Εθνικό Συμβούλιο Διοικητικής Μεταρρύθμισης, στις Α΄ βάθμιες και Β΄ βάθμιες Επιτροπές Ν. 2643 / 98, στο Διοικητικό Συμβούλιο του Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων, σε Διοικητικά Συμβούλια Κέντρων Αποθεραπείας και Αποκατάστασης, Οργανισμών, σε Επιτροπές Υπουργείων και σε Ομάδες Διοίκησης Έργων που σχετίζονται με την αναπηρία.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Συνομοσπονδία, συναισθανόμενη τη μεγάλη σημασία των αποφάσεων που παίρνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον αντίκτυπο αυτών στη ζωή των ατόμων με αναπηρία, έχει αναγνωρίσει την ανάγκη ενεργούς συμμετοχής σε μία πραγματικά αντιπροσωπευτική ευρωπαϊκή αναπηρική οργάνωση όπως είναι το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία, το οποίο εκπροσωπεί τα άτομα με αναπηρίες στο διάλογο με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις άλλες ευρωπαϊκές αρχές.

Η Συνομοσπονδία έχοντας ως στόχο τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πολιτικού πλαισίου για την αναπηρία, επικεντρωμένο στην ισότητα των ευκαιριών και στην καταπολέμηση των διακρίσεων και όχι στην ιδέα που θέλει τα άτομα με αναπηρία παθητικούς αποδέκτες φροντίδας και φιλανθρωπίας, συμμετέχει σε ένα διευρυμένο δίκτυο επαφών με τα Εθνικά Συμβούλια Ατόμων με Αναπηρία των άλλων κρατών – μελών αλλά και των υπό ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση κρατών.

Η Συνομοσπονδία με στόχο τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Εθνικών Συμβουλίων των Ατόμων με Αναπηρία του ευρύτερου γεωπολιτικού χώρου της Μεσογείου και των Βαλκανίων, συμμετέχει σε περιφερειακές επιτροπές όπως η Επιτροπή Νοτίου Ευρώπης για την αναπηρία.

(Ε.Σ.Α.με.Α., 2009)

1.5.2. Οι αξίες της

- **Αυτό-εκπροσώπηση:** Η Συνομοσπονδία διασφαλίζει οι αποφάσεις να λαμβάνονται από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία ή τους γονείς τους, σε περίπτωση που τα ίδια τα άτομα δεν μπορούν να εκπροσωπήσουν τον εαυτό τους.
- **Συμμετοχή:** Η Συνομοσπονδία υποστηρίζει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους να συμμετέχουν πλήρως στα κέντρα λήψης αποφάσεων, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων. Βασική αρχή που τη διέπει: "τίποτα που να αφορά στα άτομα με αναπηρία χωρίς τα άτομα με αναπηρία".
- **Αλληλεγγύη:** Η Συνομοσπονδία εργάζεται με στόχο την οικοδόμηση ενός ισχυρότερου και πιο ενωμένου αναπηρικού κινήματος, με ιδιαίτερη προσοχή στα άτομα με βαριές και πολλαπλές αναπηρίες και στα άτομα που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις.
- **Εταιρικήτητα:** Η Συνομοσπονδία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη συνεργασία με τους Κοινωνικούς Εταίρους και με τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών. Η σύναψη στενότερων σχέσεων με οργανώσεις που έχουν κοινούς στόχους αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την προώθηση των δικαιωμάτων ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων – πληθυσμού.

(Ε.Σ.Α.με.Α., 2009)

Κεφάλαιο 2: Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. στο δομημένο περιβάλλον

2.1. Προσβασιμότητα

Με τον όρο "προσβασιμότητα" νοείται το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος, που επιτρέπει σε όλα τα μέλη της κοινωνίας χωρίς διακρίσεις φύλου, ηλικίας και λοιπών χαρακτηριστικών (σωματική διάπλαση, δύναμη, αντίληψη κλπ.) να μπορούν αυτόνομα, με ασφάλεια και με άνεση να προσεγγίσουν και να χρησιμοποιήσουν τις προσφερόμενες υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά.

Η προσβασιμότητα, εκτός από την διάσταση της φυσικής πρόσβασης (μπορεί ένα άτομο να πάει εκεί που θέλει;), περιλαμβάνει και τη διάσταση της λειτουργικότητας (μπορεί να χρησιμοποιήσει την υπηρεσία ή το αγαθό που θέλει;), της επικοινωνίας (μπορεί να επικοινωνήσει και να πληροφορηθεί όπως όλοι;) και σχετίζεται άμεσα με την αυτονομία και την ασφάλεια, οι οποίες εντέλει είναι οι καθοριστικές παράμετροι που διασφαλίζουν σε κάθε άτομο την ελευθερία επιλογών σε κάθε στιγμή της ζωής του.

Η προσβασιμότητα, κατά συνέπεια, αναδεικνύεται σε θεμελιώδες δικαίωμα, το οποίο τα Κράτη υποχρεούνται να διασφαλίζουν (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

2.1.1. Προσβασιμότητα και άτομα με αναπηρία

Η προσβασιμότητα έχει ταυτισθεί με τα άτομα με αναπηρία, για τα οποία πράγματι αποτελεί την ικανή και αναγκαία συνθήκη αυτόνομης, ασφαλούς και αξιοπρεπούς διαβίωσης. Όμως στην πραγματικότητα αφορά στο σύνολο του πληθυσμού, δεδομένου ότι:

- Η αναπηρία μπορεί να αγγίζει τον καθένα σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής του, μόνιμα ή προσωρινά.
- Η αναπηρία είναι άμεσα συνυφασμένη με το περιβάλλον. Άτομα "ανάπηρα" σε ένα περιβάλλον μπορεί να μην είναι "ανάπηρα" σε ένα άλλο περιβάλλον.

- Δυσκολίες στην προσέγγιση και χρήση των υποδομών, υπηρεσιών και αγαθών ή την επικοινωνία αντιμετωπίζουν και άλλες πληθυσμιακές ομάδες, που αποτελούν σημαντικό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, τα “εμποδιζόμενα άτομα”.

Σύμφωνα με την Διεθνή Κατάταξη του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, στα εμποδιζόμενα άτομα εκτός από τα άτομα με αναπηρία (δηλ. άτομα σε αναπηρικό αμαξίδιο και γενικότερα άτομα με κινητικές αναπηρίες, άτομα με προβλήματα όρασης και ακοής, άτομα με προβλήματα αντίληψης και ομιλίας κλπ.) περιλαμβάνονται και:

- Οι ηλικιωμένοι.
- Τα μικρά παιδιά κάτω των 5 ετών.
- Οι γυναίκες στα τελευταία στάδια της εγκυμοσύνης.
- Τα άτομα που πάσχουν από αρθρίτιδα, άσθμα και καρδιακά προβλήματα.
- Τα άτομα που είναι εθισμένα στο αλκοόλ ή σε ναρκωτικές ουσίες.
- Τα άτομα που πάσχουν από μερική ή ολική απώλεια δυνατότητα επικοινωνίας.
- Τα άτομα σε πανικό κάτω από συνθήκες εκτάκτου ανάγκης.
- Τα άτομα που εκτίθενται σε υψηλές θερμοκρασίες, δηλητηριώδεις ή τοξικές, μολυσμένα περιβάλλοντα κλπ.

Με βάση μια παλαιότερη μελέτη του Γραφείου Μελετών για άτομα με αναπηρία του Υ.ΠΕ.ΚΑ. η προσβασιμότητα:

- Είναι απολύτως αναγκαία και αφορά άμεσα στο 12% του πληθυσμού (ποσοστό που περιλαμβάνει αποκλειστικά τα άτομα με αναπηρία).
- Είναι ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη από το 46% του πληθυσμού (ποσοστό που περιλαμβάνει εκτός από τα άτομα με αναπηρία και τις άλλες πληθυσμιακές ομάδες, που προαναφέρθηκαν).
- Επηρεάζει άμεσα και αισθητά το καθημερινό αίσθημα ασφάλειας και άνεσης του συνόλου του πληθυσμού, αποτελώντας έτσι προστιθέμενη αξία ποιοτικής διαβίωσης.

(Ε.Σ.Α.με.Α., 2005)

2.1.2. Στόχος της προσβασιμότητας

Ένα προσβάσιμο περιβάλλον λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες όλων και διασφαλίζει την κατά το δυνατόν αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση του καθενός, αξιοποιώντας τις δυνατότητες των ατόμων για να αντισταθμίσει τις όποιες αδυναμίες. Έτσι προβλέπει:

- 1) Οδεύσεις ελεύθερες από εμπόδια, χωρίς υψομετρικές διαφορές ή με διαφορές γεφυρωμένες με τον κατάλληλο εξοπλισμό, κατάλληλες διαστάσεις ανοιγμάτων και χώρων για τη διευκόλυνση ατόμων με κινητικές αναπηρίες.
- 2) Έντονες χρωματικές αντιθέσεις μεταξύ των διαφόρων στοιχείων και κατάλληλη σήμανση, ηχητική, απτική και οπτική, ώστε να εξυπηρετείται το άτομο με προβλήματα όρασης ή ακοής.
- 3) Εξοπλισμούς κατάλληλα σχεδιασμένους ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από οποιονδήποτε, χωρίς ή με την λιγότερη δυνατή βοήθεια.

Ένα προσβάσιμο περιβάλλον:

- Διασφαλίζει υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά του αυτού επιπέδου ποιότητας, κατάλληλα σχεδιασμένα, τα οποία παρέχει από τα ίδια σημεία σε όλους τους πολίτες χωρίς διακρίσεις στη μεταχείριση.
- Διασφαλίζει την ασφάλεια καθενός σε συνθήκες καθημερινής διαβίωσης και δράσης, αλλά και σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης. Ένα προσβάσιμο περιβάλλον είναι αποδεδειγμένα ένα ασφαλέστερο περιβάλλον.
- Στην ουσία ένα προσβάσιμο περιβάλλον διασφαλίζει την ανεμπόδιστη συμμετοχή στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην ενημέρωση, στο κοινωνικό γίγνεσθαι γενικά, διασφαλίζοντας κατ' επέκταση ίσες ευκαιρίες σε όλους για προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη.

(Ε.Σ.Α.με.Α., 2005)

2.2. Διεθνής κοινότητα και προσβασιμότητα

Το 1993 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενέκρινε τους Πρότυπους Κανόνες για την εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία. Στον “Κανόνα 5: Προσβασιμότητα” των Πρότυπων Κανόνων του ΟΗΕ αναφέρεται: “Τα Κράτη πρέπει να αναγνωρίζουν την πρωταρχική σπουδαιότητα της προσβασιμότητας στη διαδικασία της εξίσωσης των ευκαιριών σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Για τα άτομα με αναπηρία κάθε κατηγορίας, τα Κράτη πρέπει (α) να εισάγουν προγράμματα δράσης για την προσβασιμότητα του περιβάλλοντος και (β) να λάβουν μέτρα για την προώθηση της πρόσβασης στην πληροφόρηση και επικοινωνία”.

Με τον Κανόνα αυτό, η διεθνής κοινότητα αναγνωρίζει ότι εστιάζοντας στην προσβασιμότητα, στην οποία αποδίδει πρωταρχική σημασία, οι κοινωνίες μπορούν να εξασφαλίσουν το κλειδί για την άρση του αποκλεισμού και την προώθηση της εξίσωσης των ευκαιριών συμμετοχής για όλα τα μέλη τους.

Αναγνωρίζει επίσης ότι οι ανάγκες όλων των πολιτών χωρίς διακρίσεις είναι της αυτής σπουδαιότητας και πρέπει να αποτελούν τη βάση οποιουδήποτε σχεδιασμού, τονίζοντας ιδιαίτερα την ανάγκη πρόσβασης στο περιβάλλον, την πληροφόρηση και την επικοινωνία, ώστε όλοι οι τομείς της κοινωνίας να γίνουν προσιτοί σε όλους, εξασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στα δρώμενα και για τα άτομα με αναπηρία.

2.2.1. Η θέση της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί την αναπηρία σαν μία κοινωνική κατασκευή, τονίζει τους περιβαλλοντικούς φραγμούς σαν το αίτιο που εμποδίζει την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία και θεωρεί ότι αυτοί πρέπει να εξαλειφθούν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει τα θέματα πρόσβασης και κινητικότητας με βάση τις ίσες ευκαιρίες και το δικαίωμα συμμετοχής. Αναγνωρίζει την κινητικότητα ως δικαίωμα που ανήκει σε κάθε άνθρωπο, με την επιφύλαξη εύλογων οικονομικών και τεχνικών περιορισμών. Επισημαίνει την κρισιμότητα της προσβασιμότητας του περιβάλλοντος, την οποία και θεωρεί, όπως και η διεθνής κοινότητα, ως το κλειδί για την ισότητα των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία.

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συνέταξε ένα ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης με χρονικό ορίζοντα το 2010 και με στόχο την ένταξη των θεμάτων αναπηρίας στις σχετικές

κοινοτικές πολιτικές και την ανάπτυξη συγκεκριμένων ενεργειών σε καίριους τομείς για την προώθηση της άρσης του αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία.

Ένας από τους τρεις στρατηγικούς στόχους που θέτει για το μέλλον είναι η βελτίωση της “προσβασιμότητας για όλους” σε αγαθά, υπηρεσίες και το δομημένο περιβάλλον βάσει της αρχής του “Σχεδιασμού για όλους” (Design for all), με παράλληλη προώθηση μεταξύ άλλων:

- της σύνταξης ευρωπαϊκών τεχνικών προτύπων, εγγραφών τυποποίησης και άλλων πιο γενικών κατευθυντήριων γραμμών για την τεχνική απόδοση της έννοιας “προσβασιμότητας για όλους”,
- της διαπαιδαγώγησης σε θέματα προσβασιμότητας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης,
- της ανταλλαγής πληροφοριών και διάδοσης ορθής πρακτικής μεταξύ πόλεων,
- της αναθεώρησης των ουσιαστικών απαιτήσεων σχετικά με τα προϊόντα δομικών κατασκευών για να συμπεριληφθούν διατάξεις για την προσβασιμότητα για όλους,
- της ένταξης της διάστασης της προσβασιμότητας στις πολιτικές για την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων και για τη χορήγηση κονδυλίων από τα διαρθρωτικά ταμεία σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

(Ε.Σ.Α.με.Α., 2005)

2.2.2. Η θέση της Ελλάδα

Στο Σύνταγμα της Ελλάδας (αναθεώρηση 2001) αναφέρεται στο άρθρο 21, παράγραφος 6 ότι: “Τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας”.

Κατά συνέπεια οποιαδήποτε πράξη ή κατάσταση στρέφεται κατά της αυτονομίας και της δυνατότητας συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στα κοινωνικά δρώμενα παραβιάζει συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και θεμελιώνει δικαίωμα προσφυγής στην ελληνική δικαιοσύνη. Είναι λοιπόν αυτονόητο ότι με βάση το παραπάνω άρθρο του Συντάγματος η έλλειψη προσβασιμότητας υποδομών, υπηρεσιών και αγαθών, δεδομένου ότι συνεπάγεται εμπόδιο – άρα παρακώλυση της αυτονομίας – και αδυναμία συμμετοχής, είναι αντισυνταγματική πράξη και θεμελιώνει ενδεχομένως και γεννά πιθανώς αγώγιμο δικαίωμα (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

2.3. Σχεδιασμός για όλους (Universal Design)

Ο “Σχεδιασμός για όλους” (Universal Design) είναι ο σχεδιασμός αγαθών, υπηρεσιών και περιβαλλόντων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, χωρίς να απαιτούνται ειδικές προσαρμογές ή εξειδικευμένος σχεδιασμός.

Στόχος του Σχεδιασμού για όλους είναι να απλοποιήσει τη ζωή όλων με προϊόντα, υπηρεσίες και περιβάλλοντα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από το μεγαλύτερο φάσμα ανθρώπων με ελάχιστο ή καθόλου επιπλέον κόστος. Απευθύνεται εξίσου σε άτομα όλων των ηλικιών (από μικρά παιδιά μέχρι ηλικιωμένους), διαφορετικών διαστάσεων και δεξιοτήτων, με ή χωρίς αναπηρία. Απορρίπτει κάθε σχεδιασμό ή λύση που δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ως έχει από όλους ή που απευθύνεται αποκλειστικά σε άτομα με αναπηρία ή σε οποιαδήποτε άλλη κατηγορία πολιτών και στην ουσία και στις δύο περιπτώσεις στιγματίζει και δημιουργεί διακρίσεις.

Ισότιμη κοινωνική κατάσταση, ισότιμη μεταχείριση και ίσα δικαιώματα είναι οι βάσεις της φιλοσοφίας του “Σχεδιασμού για όλους”.

Ισότιμη κοινωνική κατάσταση, στη λογική ότι σε όλα τα άτομα παρέχονται ίδιες δυνατότητες χρήσης των αγαθών, υπηρεσιών και περιβαλλόντων. Όλοι συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία, πρέπει να έχουν τις ίδιες δυνατότητες πρόσβασης π.χ. στην εκπαίδευση, την εργασία και την αναψυχή χωρίς να καταφεύγουν σε ειδικές εφαρμογές αυτών σχεδιασμένες αποκλειστικά γι αυτά.

Η ίδια κοινωνική κατάσταση κατά συνέπεια εμπερικλείει την έννοια της ισότιμης μεταχείρισης όλων των ατόμων έναντι των εφαρμογών του κάθε τομέα. Όλοι πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις όποιες εφαρμογές με τον ίδιο τρόπο χωρίς να καταφεύγουν σε ειδικές προσαρμογές που οδηγούν σε διακρίσεις. Τέλος, η έννοια ίσα δικαιώματα στοχεύει στο γεγονός ότι τις απαιτήσεις για το τι σημαίνει ίση μεταχείριση τις θέτουν εκείνα τα άτομα στα οποία η ίση μεταχείριση αναφέρεται. Έτσι τα ίδια τα άτομα με αναπηρία - και κανείς άλλος - είναι εκείνα που καθορίζουν το τι εννοούν ως ίση μεταχείριση αυτών σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας ώστε να διασφαλίζεται η ισότιμη κοινωνική κατάσταση αυτών με τους υπόλοιπους πολίτες.

Η υλοποίηση των παραπάνω προϋποθέτει ταυτόχρονα την πρόβλεψη και παροχή στο μέγιστο δυνατό βαθμό όλων εκείνων των βοηθημάτων και εξοπλισμών, που είναι απαραίτητα στα άτομα με αναπηρία για τη διασφάλιση της ισότιμης κοινωνικής κατάστασης αυτών και το

σχεδιασμό περιβαλλόντων (υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά) απαρχής προσβάσιμων, που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες όλων, έτσι ώστε να περιορίζεται στο ελάχιστο η χρήση των προαναφερθέντων βοηθημάτων, εξοπλισμών και λοιπών ειδικών κατασκευών και κατά συνέπεια και κάθε επιπλέον κόστος διασφάλισης της ισότιμης κοινωνικής κατάστασης όλων των πολιτών.

Ο “Σχεδιασμός για όλους” βασίζεται στις παρακάτω αρχές:

- Ισοτιμία στη δυνατότητα χρήσης: ο σχεδιασμός απευθύνεται σε άτομα διαφόρων δεξιοτήτων.
- Προσαρμοστικότητα στη χρήση: ο σχεδιασμός εξυπηρετεί ένα ευρύ φάσμα ατομικών προτιμήσεων και δεξιοτήτων.
- Απλή και διαισθητική χρήση: η χρήση των προϊόντων του σχεδιασμού είναι εύκολα αντιληπτή από όλους ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο, τις εμπειρίες τους, γλωσσικές δεξιότητες ή την δυνατότητα συγκέντρωσης που διαθέτουν.
- Εύληπτη πληροφόρηση: ο σχεδιασμός προβλέπει την αποτελεσματική επικοινωνία με τον χρήστη των προϊόντων ανεξάρτητα από τη δυνατότητα αντίληψης αυτού.
- Ανοχή στα λάθη: ο σχεδιασμός ελαχιστοποιεί τους κινδύνους και τα αρνητικά αποτελέσματα από λανθασμένη ή αθέλητη πράξη.
- Καταβολή μικρής φυσικής προσπάθειας: τα προϊόντα του σχεδιασμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αποτελεσματικότητα και άνεση με την ελάχιστη προσπάθεια.
- Κατάλληλες διαστάσεις και επιφάνεια προσέγγισης και χρήσης: ο σχεδιασμός λαμβάνει υπόψη του τις απαιτήσεις σε διαστάσεις και επιφάνειες για την προσέγγιση, χειρισμό και χρήση ανεξάρτητα από τη σωματική διάπλαση του χρήστη, τη στάση του σώματος του και τις δυνατότητες κίνησης που διαθέτει.

Η εφαρμογή του “Σχεδιασμού για όλους” στα προϊόντα και τις υπηρεσίες των επιχειρήσεων προσδίδει σε αυτά πρόσθετη αξία και διευρύνει την ομάδα των καταναλωτών στην οποία απευθύνονται, ενώ περιορίζει την υποχρέωση των Φορέων για πρόβλεψη και παροχή πρόσθετων εξειδικευμένων λύσεων και εφαρμογών άρα τους εξοικονομεί πόρους. Στην ουσία διασφαλίζει στην πράξη τη βασική δημοκρατική αρχή του σεβασμού της πολυμορφίας και της ισότητας (Finn Aslaksen *et al*, 1997).

2.4. Βασικοί τομείς εφαρμογής της προσβασιμότητας

2.4.1. Κτιριακές υποδομές

Στην ενότητα αυτή θα θεωρήσουμε ότι υπάγονται όλα τα κτίρια που δεν χρησιμοποιούνται για κατοικία. Ενδεικτικά αναφέρονται κτίρια με τις παρακάτω χρήσεις:

- Κτίρια συναλλαγής (υπηρεσιών)
- Κτίρια πολιτιστικά/αναψυχής/αθλητισμού/τουρισμού
- Κτίρια εμπορίου
- Κτίρια δικαιοσύνης
- Κτίρια υγείας
- Κτίρια εκπαίδευσης κλπ..

Τα κτίρια αυτά χρησιμοποιούνται καθημερινά από το σύνολο των πολιτών, με οποιαδήποτε ιδιότητα και αν αυτοί τα επισκέπτονται και τα χρησιμοποιούν. Κατά συνέπεια θα πρέπει να είναι πλήρως προσβάσιμα. Δεδομένου δε ότι κάποιο άτομο, ανεξάρτητα από την φυσική του κατάσταση, μπορεί να κληθεί να εργαστεί στους χώρους αυτών των κτιρίων, τα κτίρια πρέπει να είναι προσβάσιμα στο σύνολο τους (οριζόντια και κατακόρυφα) και όχι μόνο στα σημεία που χρησιμοποιούνται από το κοινό.

Τα κυριότερα σημεία που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να θεωρηθούν τα κτίρια αυτά προσβάσιμα είναι:

Η είσοδος:

Θα πρέπει να είναι στο επίπεδο του πεζοδρομίου χωρίς καμία υψομετρική διαφορά από αυτό. Σε αντίθετη περίπτωση ράμπες ή ανυψωτικοί μηχανισμοί θα πρέπει να

προβλέπονται για να διευκολύνουν άτομα με κινητικά προβλήματα (άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους, γονείς συνοδευόμενους από μικρά παιδιά, τραυματίες κλπ.). Η είσοδος πρέπει να είναι ενιαία για όλους τους επισκέπτες του κτιρίου. Η χρήση δευτερευουσών εισόδων για την εξυπηρέτηση των ατόμων με κινητικά προβλήματα συνιστά διάκριση και είναι αποδεκτή μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις (διατηρητέα κτίρια, κτίρια υφιστάμενα ιστορικής σημασίας κλπ.) και εφόσον η τοποθέτηση ράμπας ή μηχανισμού στην κύρια είσοδο είναι τεχνικά αδύνατη.

Ο χώρος υποδοχής:

Η αναφορά γίνεται στον χώρο αμέσως μετά την είσοδο, στον οποίο θα πρέπει να προβλέπεται πληροφόρηση σε συμβατική και προσβάσιμη μορφή (γραφή Braille, ανάγλυφη σήμανση, ανάγλυφοι χάρτες κλπ.) σχετικά:

1) με το κτίριο: αριθμός ορόφων, θέση στην οποία βρίσκεται ο επισκέπτης του κτιρίου, θέση στοιχείων κατακόρυφης επικοινωνίας (ανελκυστήρες, ράμπες, κλιμακοστάσια), θέση εξόδων κινδύνου κλπ. και

2) τις υπηρεσίες μέσα σε αυτό: όροφο, αριθμό γραφείου κλπ.

καθώς και συστήματα καθοδήγησης (π.χ. οδηγός τυφλών, καθοδηγητική σήμανση σε συμβατική και προσβάσιμη μορφή) από την είσοδο προς τα σημεία επικοινωνίας μεταξύ των ορόφων (ανελκυστήρες, ράμπες, μηχανισμοί κλπ.) ή προσωπικό κατάλληλα εκπαιδευμένο για προσωπική υποστήριξη των ατόμων που την χρειάζονται.

Εσωτερική διακίνηση:

Για να διασφαλίζεται η διακίνηση και των ατόμων με αναπηρία στο εσωτερικό των κτιρίων (οριζόντια και κατακόρυφα) είναι απαραίτητη η πρόβλεψη:

- ραμπών για την κάλυψη μικρών ή μεγάλων υψομετρικών διαφορών, σχεδιασμένων με κατάλληλη κλίση και διαστάσεις και ενδιάμεσα πλατύσκαλα για ελιγμούς των αμαξιδίων και δυνατότητα ανάπαυσης κατά την άνοδο. Επισημαίνεται ότι οι ράμπες είναι το πιο αξιόπιστο μέσο διακίνησης: προϋποθέτουν την ελάχιστη καταβολή προσπάθειας από το άτομο που τις χρησιμοποιεί, προσφέρουν αδιάλειπτη λειτουργία σε έκτακτες περιπτώσεις (πυρκαγιά, διακοπή ρεύματος κλπ.), επιτρέπουν ταυτόχρονη χρήση από περισσότερα άτομα σε αμαξίδιο και άτομα με δυνατότητα βάδισης.

- ανελκυστήρων κατάλληλων διαστάσεων θύρας και θαλάμου για την εξυπηρέτηση ατόμων σε αμαξίδιο, με “κουμπιά” σε χαμηλό ύψος με ενδείξεις σε γραφή Braille, με ηχητική και οπτική αναγγελία των ορόφων, σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ασφάλεια των χρηστών τους και τη δυνατότητα χρήσης τους σε περιπτώσεις εκτάκτου διαφυγής.
- ανυψωτικών μηχανισμών (αναβατόρια κατακόρυφης κίνησης ή κλίμακας) σύμφωνα με τις προδιαγραφές ασφαλείας, σε περιπτώσεις μικρών υψομετρικών διαφορών ή υφιστάμενων κτιρίων και εφόσον είναι αδύνατη η κατασκευή ανελκυστήρα. Η ευρεία χρήση παρόμοιων μηχανισμών πρέπει να αποφεύγεται λόγω της μικρής ταχύτητας που αναπτύσσουν για λόγους ασφαλείας και κατά συνέπεια του χρόνου διακίνησης που απαιτείται, αλλά και της περιορισμένης δυνατότητας ταυτόχρονης μεταφοράς περισσότερων ατόμων σε αμαξίδιο. Επισημαίνεται δε το πρόβλημα της κατάληψης τμήματος του ωφέλιμου πλάτους ενός κλιμακοστασίου σε περιπτώσεις αναβατορίων κλίμακας, το οποίο σε κλιμακοστάσια μικρού πλάτους μπορεί να αποβεί μοιραίο ιδίως σε περιπτώσεις εκτάκτου διαφυγής.
- διαδρόμων καταλλήλου πλάτους για τη διακίνηση ατόμων σε αμαξίδιο και την πραγματοποίηση ελιγμών. Σημαντικότερος παράγων η διαφύλαξη των διαδρόμων ελεύθερων από κάθε εμπόδιο, που θα λειτουργήσει σαν παγίδα για άτομα με προβλήματα όρασης ή κίνησης και ηλικιωμένους. Τυχόντα στοιχεία κοινής χρήσεως (πυροσβεστήρες, ψύκτες ύδατος κλπ.) πρέπει να τοποθετούνται εκτός του ωφέλιμου πλάτους (σε εσοχές κλπ.) και να λαμβάνεται μέριμνα αφενός να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άτομα σε αμαξίδιο, αφετέρου να είναι ανιχνεύσιμα από τα άτομα με προβλήματα όρασης.
- θυρών καταλλήλου πλάτους για τη διακίνηση ατόμων σε αμαξίδιο.

Εξυπηρετήσεις- εξοπλισμός:

Εκτός από την ανεμπόδιστη και αυτόνομη διακίνηση όλων των πολιτών οριζόντια και κατακόρυφα μέσα στο κτίριο, απαραίτητη είναι και η διασφάλιση εξυπηρετήσεων του ίδιου επίπεδου ποιότητας και από τα ίδια σημεία για όλους τους χρήστες του κτιρίου (επισκέπτες, εργαζόμενους, κλπ.) χωρίς διακρίσεις. Έτσι απαραίτητη είναι η πρόβλεψη:

- προσβάσιμων χώρων υγιεινής σε κάθε όροφο, ανά φύλο ή κοινής χρήσης για άνδρες/γυναίκες. Οι χώροι αυτοί πρέπει να καθαρίζονται συνεχώς και να μην αποδίδονται σε άλλη χρήση όπως συνήθως γίνεται (π.χ. σε χρήση αποθήκευσης ειδών καθαρισμού κλπ.). Σε περιπτώσεις υφιστάμενων κτιρίων μια εύκολη λύση για τη δημιουργία προσβάσιμων χώρων υγιεινής προσφέρει η συνένωση δύο συμβατικών χώρων υγιεινής σε ένα ενιαίο χώρο, ο οποίος με τις κατάλληλες παρεμβάσεις μπορεί να εξυπηρετήσει άτομα με αναπηρία και να χρησιμεύσει και σαν “οικογενειακού τύπου” χώρος υγιεινής (π.χ. φροντίδα βρεφών, συνοδεία παιδιού από γονέα του άλλου φύλου κλπ.).
- κυλικείων, ταμείων, πάγκων συναλλαγής και πληροφοριών κατάλληλα σχεδιασμένων ώστε να είναι δυνατή η αυτόνομη εξυπηρέτηση και ατόμων με αναπηρία ή ατόμων μικρού ύψους.
- θέσεων προσβάσιμων σε άτομα σε αμαξίδιο σε αίθουσες εκδηλώσεων/συνεδρίων, θεάτρων/ κινηματογράφων, αθλητικών εγκαταστάσεων και γενικότερα σε χώρους με παρατεταγμένα καθίσματα κοινού. Οι θέσεις αυτές πρέπει να είναι ενταγμένες στις θέσεις για τους αντίστοιχους θεατές χωρίς αναπηρία με την ίδια ιδιότητα (π.χ. θέσεις επισήμων με ή χωρίς αναπηρία στο ίδιο σημείο κλπ.) και όχι μεμονωμένες σε ειδικά σημεία αποκλειστικής χρήσης από όλα τα άτομα με αναπηρία ανεξαρτήτως ιδιότητας, να έχουν τις κατάλληλες διαστάσεις, να πληρούν τους κανόνες ασφαλείας, να συνοδεύονται από θέση συνοδού, να συμπληρώνονται από διαδρόμους πρόσβασης και αποχώρησης κατάλληλου πλάτους ώστε να διασφαλίζεται η διακίνηση αμαξιδίου χωρίς να ενοχλούνται οι λοιποί θεατές σε αμαξίδιο ή σε συμβατική θέση, να είναι σε τέτοια σημεία ώστε να διασφαλίζεται η εύκολη διαφυγή των ατόμων με αναπηρία.
- σήμανσης απλοποιημένης και εύληπτης και από άτομα με προβλήματα αντίληψης με χρήση κυρίως σχημάτων και εικονιδίων αντί γραμμάτων. Ταυτόχρονα επιβάλλεται η πρόβλεψη σήμανσης ηχητικής και οπτικής, κατάλληλης για την πληροφόρηση ατόμων με προβλήματα όρασης και ακοής.

- μετάφρασης στη νοηματική, σε όλες τις δημόσιες εκδηλώσεις ή ανάλογα με τη φύση της συναλλαγής, καθώς και συστημάτων ενίσχυσης ήχου.
- χρωματικών αντιθέσεων μεταξύ των διαφόρων στοιχείων για τη διευκόλυνση των ατόμων με προβλήματα όρασης αλλά και αντίληψης.
- κατάλληλου φωτισμού για τη διευκόλυνση των ατόμων με προβλήματα όρασης και των ηλικιωμένων.
- σωστού εξαερισμού για την αποφυγή αναπνευστικών και αλλεργικών προβλημάτων. Τακτική συντήρηση των συστημάτων κλιματισμού και εξαερισμού επιβάλλεται.
- υλικών επιστρώσεων και επενδύσεων αντισλινθρών, που δεν προκαλούν αντανάκλασεις και σύγχυση (π.χ. μεγάλες ανοξείδωτες επιφάνειες, καθρέπτες ή υαλοστάσια κλπ.), που δεν υποθάλπτουν κίνδυνο για άτομα με προβλήματα όρασης, αντίληψης ή αλλεργίας (π.χ. καθρέπτες, εύθραυστα υλικά, χρώματα, βερνίκια κλπ.), κατάλληλης υφής για να λειτουργήσουν σαν υλικά καθοδήγησης ή ειδοποίησης ατόμων με προβλήματα όρασης, χωρίς όμως να προκαλούν κραδασμούς ή δυσκολία σε άτομα με προβλήματα βάδισης ή σε αμαξίδιο.
- επιλογής επίπλων και γενικότερα εξοπλισμού σχεδιασμένου για χρήση από όλους χωρίς αποκλεισμούς (π.χ. τραπέζια χωρίς χιαστί συνδέσμους για να είναι δυνατή η προσέγγιση αμαξιδίων, μηχανισμούς ανοίγματος θυρών που δεν απαιτούν μεγάλη δύναμη χειρισμού κλπ.) χωρίς αιχμηρές ακμές και προεξοχές που μπορεί να προκαλέσουν τραυματισμούς σε άτομα με αστάθεια, μικρά παιδιά, ηλικιωμένους κλπ..
- διάταξης του εξοπλισμού με τρόπο ώστε αφενός να εξασφαλίζεται η δυνατότητα χρήσης του από άτομα σε αμαξίδιο ή μικρού ύψους και η εξασφάλιση χώρου στάσης ή ελιγμών των αμαξιδίων και αφετέρου να είναι εύκολα ανιχνεύσιμος από άτομα με προβλήματα όρασης. Οι επιφάνειες των τοίχων των διαδρόμων πρέπει να παραμένουν ελεύθερες ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν οδηγοί από τυφλά άτομα.

Ασφάλεια - διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης:

Αυτή η διάσταση, παρά την κρισιμότητα της, συνήθως αγνοείται. Η δυσκολία διακίνησης ή αντίληψης ατόμων με αναπηρία ή ακόμη και με αναπνευστικά και αλλεργικά προβλήματα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά το λειτουργικό σχεδιασμό των κτιρίων. Πολιτικές και τρόποι αφενός έγκαιρης και κατάλληλης ειδοποίησης των ατόμων αυτών και αφετέρου διαφυγής τους από το κτίριο ή προφύλαξης τους σε χώρους προστατευμένους μέχρι την παρέμβαση διασωστικών ομάδων, πρέπει απαραίτητα να έχουν προβλεφθεί σε όλα τα κτίρια δημόσιας χρήσης.

2.4.2. Κοινόχρηστοι χώροι

Στην ενότητα αυτή θα θεωρήσουμε ότι περιλαμβάνονται όλοι οι κοινόχρηστοι χώροι μιας πόλης που περιβάλλουν τα κτίρια (πλατείες, πεζοδρόμια, πεζόδρομοι, χώροι πρασίνου κλπ.).

Δεδομένου ότι αυτοί οι χώροι αποτελούν τον συνδετικό ιστό των κτιρίων και χρησιμοποιούνται επίσης από το σύνολο των πολιτών, θα πρέπει να είναι εξίσου προσβάσιμοι για να διασφαλίζεται η δυνατότητα διακίνησης όλων των πολιτών με ή χωρίς αναπηρία μεταξύ αυτών.

Τα κρισιμότερα σημεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την διασφάλιση της προσβασιμότητας των χώρων αυτών είναι:

Σκάφες (πεζοδρόμια, νησίδες):

Με τον όρο αυτών εννοούνται τα κεκλιμένα επίπεδα (ράμπες) που συνδέουν την επιφάνεια του πεζοδρομίου, της νησίδας ή της πλατείας με το οδόστρωμα. Απαραίτητη προϋπόθεση να μην δημιουργούν καμία υψομετρική διαφορά (σκαλοπάτι) στο σημείο απόληξης τους στο οδόστρωμα δεδομένου ότι και η μικρότερη υψομετρική διαφορά δημιουργεί προβλήματα στα αμαξίδια.

Σε περιπτώσεις πεζοδρομίων μεγάλους πλάτους κατασκευάζονται κάθετα στην κίνηση, σε περιπτώσεις όμως μικρού πλάτους κατασκευάζονται ράμπες κατά μήκος του πεζοδρομίου με καταβιβασμό στο επίπεδο του οδοστρώματος της γωνίας αυτού. Σε περιπτώσεις νησίδων μεγάλου πλάτους κατασκευάζονται κανονικά στις δύο πλευρές προς την διάβαση ακριβώς απέναντι από τις σκάφες του απέναντι πεζοδρομίου. Σε περιπτώσεις νησίδων μικρού πλάτους αντί σκαφών διακόπτεται η νησίδα σε όλο το πλάτος της ακριβώς απέναντι από τις σκάφες του απέναντι πεζοδρομίου.

Είναι πολύ σημαντικό οι σκάφες στις διαβάσεις να βρίσκονται ακριβώς απέναντι η μία από την άλλη, η δε κατασκευή τους να συνοδεύεται από εξοπλισμό (“φανάρια”) με ηχητική σήμανση για τη διευκόλυνση ατόμων με προβλήματα όρασης.

Οδηγοί τυφλών:

Κατασκευάζονται για την καθοδήγηση ατόμων με προβλήματα όρασης από πλάκες συγκεκριμένης ειδικής υφής και σε έντονη χρωματική αντίθεση με τις υπόλοιπες. Ειδικά πλακίδια συγκεκριμένης υφής και χρώματος χρησιμοποιούνται για να υποδηλώσουν τον κίνδυνο και πρέπει να χρησιμοποιούνται πάντα στην απόληξη σκάφης προς το οδόστρωμα, στην αρχή και το πέρας ράμπας ή κλίμακας και για την επισήμανση εμποδίων. Τα σημεία κλειδιά στην κατασκευή του οδηγού τυφλών είναι:

1) Η αυστηρή τυποποίηση της υφής των πλακών. Τα άτομα με προβλήματα όρασης εκπαιδεύονται στη χρήση των οδηγών και θα πρέπει τα “μηνύματα” που παίρνουν από αυτούς να είναι σαφή και να μην δημιουργούν σύγχυση και ανασφάλεια.

2) Η διατήρηση του οδηγού τυφλών ελεύθερου εμποδίων σε όλο το μήκος του. Πρέπει να γίνει απόλυτα κατανοητό ότι από τη στιγμή που εφαρμόζονται πανόμοια μέτρα, τα άτομα με προβλήματα όρασης βασίζονται σε αυτά με αποτέλεσμα την εξασθένηση των αντανακλαστικών τους. Οποιοδήποτε εμπόδιο λοιπόν πάνω στον οδηγό θα γίνει πολύ αργά αντιληπτό, με κίνδυνο τραυματισμού του ατόμου που χρησιμοποιεί τον οδηγό.

3) Η αποφυγή περιττών διαδρομών και διακλαδώσεων του οδηγού, για την αποφυγή αποπροσανατολισμού και σύγχυσης του ατόμου που τον χρησιμοποιεί.

Αστικός εξοπλισμός:

Με αυτό τον όρο εννοούνται όλες οι κατασκευές κοινής χρήσης που τοποθετούνται σε πεζοδρόμια, πλατείες και γενικά κοινόχρηστους χώρους της πόλης (περίπτερα παγκάκια, κάδοι και καλάθια απορριμμάτων, “φανάρια” τροχαίας, ιστοί πινακίδων, στέγαστρα στάσεων κλπ.). Πρέπει να τοποθετούνται απαραίτητα εκτός ζώνης όδευσης των πεζών, εκτός οδηγού τυφλών και να προβάλλονται πάντα στο έδαφος ώστε να είναι αναγνωρίσιμα από άτομα με προβλήματα όρασης. Σημαντικό στοιχείο είναι η σαφής τυποποιημένη μορφή και χρωματισμός αυτών ώστε να αποφεύγονται συγχύσεις (π.χ. μεταξύ γραμματοκιβωτίου και καλάθιού απορριμμάτων) σε άτομα με προβλήματα όρασης, αντίληψης, ηλικιωμένους κλπ. εν γένει ο σχεδιασμός τους με βάση τις αρχές του “Σχεδιασμού για όλους” (universal design) ώστε να διασφαλίζεται η δυνατότητα χρήσης τους από το μεγαλύτερο φάσμα πολιτών.

Οι απαραίτητες πινακίδες σήμανσης θα πρέπει να συγκεντρώνονται κατά το δυνατόν σε ένα σημείο ώστε να είναι δυνατή η απελευθέρωση του ωφέλιμου χώρου πεζοδρομίων, πεζοδρόμων και πλατειών για την ασφαλή και ανεμπόδιστη κίνηση των ατόμων που το χρησιμοποιούν (άτομα σε αμαξίδιο, άτομα με προβλήματα αντίληψης, άτομα με προβλήματα όρασης, ηλικιωμένοι, γονείς με παιδικά καρότσια, άτομα με βαλίτσες ή άλλα δέματα κλπ.).

2.4.3. Κατοικία

Τα κτίρια κατοικίας, λόγω της ιδιωτικής χρήσης τους, συνήθως δεν συμπεριλαμβάνονται στους σχεδιασμούς για την προσβασιμότητα. Η αντίληψη αυτή όμως έχει πλέον αποδειχτεί λάθος.

Ακόμη και αν κανένα από τα μέλη της οικογένειας τη συγκεκριμένη στιγμή της αγοράς της κατοικίας δεν είναι άτομο με αναπηρία, είναι αδύνατο να θεωρηθεί με βεβαιότητα ότι κανένα δεν θα αποκτήσει ποτέ στην διάρκεια της ζωής του κάποια προσωρινή ή μόνιμη αναπηρία, λόγω π.χ. ενός τροχαίου ή εργατικού ατυχήματος ή δεν θα γνωρίσει κάποιο άτομο με αναπηρία, το οποίο θα θελήσει να τον επισκεφθεί. Και εν πάση περιπτώσει είναι απολύτως βέβαιο ότι ο οποιοσδήποτε θα υποστεί τη φυσιολογική φθορά της ηλικίας, άρα κάποια στιγμή θα έχει προβλήματα κίνησης, όρασης, ακοής ακόμη και αντίληψης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο συνολικός αριθμός ατόμων με αναπηρία και ηλικιωμένων ατόμων ανέρχεται σε 24% του συνολικού ευρωπαϊκού πληθυσμού με προοπτική μέσα σε 25 χρόνια το ποσοστό αυτό να ανέλθει σε 30% ενώ, 40.000 άτομα στην Ευρώπη χάνουν τη ζωή τους κάθε χρόνο σε τροχαία δυστυχήματα και περίπου διπλάσιος αριθμός αποκτά κάθε χρόνο, από την ίδια αιτία, κάποια μόνιμη αναπηρία (European Disability Forum, 2000).

Με δεδομένο το ύψος της επένδυσης για την αγορά κατοικίας, οι απαιτήσεις των επενδυτών για εξασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής “βιωσιμότητας” της κατοικίας είναι πολύ υψηλές.

Χωρίς να αναφερθεί κανείς στην μεγαλύτερη άνεση και την καλύτερη ποιότητα στην καθημερινή ζωή που προσφέρει μια κατοικία χωρίς σκάλες, με ανελκυστήρες, με πιο άνετους διαδρόμους, με άνετες πόρτες, άνετα μπάνια και κουζίνες ακόμη και -πολύ απλά- στις περιπτώσεις μετακομίσεων ή εβδομαδιαίας τροφοδοσίας της οικογένειας!

Παράλληλα, η βελτίωση της προσβασιμότητας των κοινόχρηστων υποδομών, υπηρεσιών και αγαθών που αυξάνει τις δυνατότητες συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση και την εργασία, τα οδηγεί στην πλήρη αυτονομία, με αποτέλεσμα την

αναζήτηση ανεξάρτητης στέγης που θα ικανοποιεί τις ανάγκες τους και την ανάπτυξη κοινωνικών επαφών στα πλαίσια της συμβατικής δομής της κοινωνίας.

Έτσι πλέον αναδεικνύεται η ανάγκη να υπεισέρθουν στο σχεδιασμό των κατοικιών δύο νέες παράμετροι:

- η επισκεψιμότητα (μπορεί ο οποιοσδήποτε να επισκεφθεί οποιονδήποτε) και
- η προσαρμοστικότητα (μπορεί μια κατοικία να εξυπηρετήσει οποιονδήποτε σε οποιαδήποτε στιγμή της ζωής του με το ελάχιστο δυνατό κόστος προσαρμογής), με στόχο μια κατοικία εξίσου "φιλική" και ασφαλή για τα μικρά παιδιά, τους ηλικιωμένους, τα άτομα με αναπηρία και τους ενήλικες. Μια κατοικία βιώσιμη σε βάθος χρόνου, για όλη τη διάρκεια της ζωής των κατοίκων της βασισμένη στις αρχές του "Σχεδιασμού για όλους".

Μια κατοικία επισκέψιμη/προσαρμόσιμη δεν είναι μια κατοικία προσβάσιμη γεμάτη με ειδικούς εξοπλισμούς. Είναι απλά μια κατοικία που διασφαλίζει:

- τη δυνατότητα εισόδου σε αυτή χωρίς σκαλοπάτια, από πόρτα πλάτους κατάλληλου για αμαξίδιο.
- τη δυνατότητα άνετης κατακόρυφης κίνησης με πρόβλεψη ανελκυστήρα, κατάλληλου να εξυπηρετήσει και αμαξίδιο.
- την δυνατότητα επίσκεψης όλων των χώρων με διαδρόμους και πόρτες που επιτρέπουν την διακίνηση αμαξιδίου.
- ένα μπάνιο επισκέψιμο, με πόρτα πλάτους κατάλληλου για αμαξίδιο.

2.4.4. Μεταφορές

Για να λειτουργήσει ένα προσβάσιμο δίκτυο και τα άτομα με αναπηρία να αποκτήσουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, εργασία, αναψυχή, υγεία κλπ., απαραίτητη

προϋπόθεση είναι η διασφάλιση μεταφορών προσβάσιμων και οικονομικά προσιτών στα άτομα με αναπηρία. Οι προσβάσιμες μεταφορές πρέπει να περιλαμβάνουν ένα συνδυασμό:

- συμβατικών λύσεων, κατάλληλα όμως σχεδιασμένων - με βάση τις αρχές του “Σχεδιασμού για όλους” - ώστε να εξυπηρετούνται και άτομα με αναπηρία (συμβατικά αλλά προσβάσιμα δίκτυα αστικών και υπεραστικών μεταφορών) και
- εξειδικευμένων λύσεων, που απευθύνονται κυρίως στα άτομα με βαρύτερες αναπηρίες (εξυπηρέτηση πόρτα-πόρτα, εξυπηρέτηση με τηλεφωνική κράτηση κλπ.).

Η δημιουργία αξιόπιστων προσβάσιμων μεταφορικών δικτύων ωθεί τα άτομα με αναπηρία να προτιμήσουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς, συνεισφέροντας αφενός στην αποσυμφόρηση της κυκλοφορίας και την μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος και της ηχορύπανσης και αφετέρου στην απεξάρτηση των ατόμων με αναπηρία από συνοδούς, στην τόνωση της αυτοπεποίθησης τους και στην διευκόλυνση της ενσωμάτωσής τους στην κοινότητα. Θα υπάρχει βέβαια πάντοτε ένα ποσοστό ατόμων με αναπηρία που θα χρησιμοποιεί Ι.Χ. για τις μετακινήσεις του λόγω των ειδικών αναγκών του, όπως θα υπάρχει πάντοτε και ένα άλλο ποσοστό ατόμων με αναπηρία που δεν θα διαθέτει Ι.Χ. λόγω της οικονομικής κατάστασής του και θα εξαρτάται απόλυτα από τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

Προσβάσιμες μεταφορές δεν σημαίνει, όμως, μόνο προσβάσιμα λεωφορεία, τραίνα, τραμ, πλοία, αεροπλάνα, ταξί. Για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στον τομέα αυτό απαιτείται να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε όλο το φάσμα των υποδομών και εγκαταστάσεων που σχετίζονται με τις μεταφορές. Από τα εκδοτήρια εισιτηρίων, τις στάσεις και τους σταθμούς, τα λιμάνια και αεροδρόμια, τους χώρους στάσης και στάθμευσης μικρής και μεγάλης διάρκειας, μέχρι τα ίδια τα μέσα μεταφοράς. Η έλλειψη προσβασιμότητας σε ένα κρίκο αρκεί για να απαξιώσει το δίκτυο.

Σημεία κλειδιά:

- η συστηματική και συνεχής εκπαίδευση του προσωπικού, που εργάζεται στον τομέα των μεταφορών (οδηγών, συνοδών, υπαλλήλων εκδοτηρίων, πληροφοριών και γενικά συναλλαγής, φυλάκων, προσωπικού εξυπηρέτησης, πληρωμάτων κλπ.), ώστε αφενός να αντιληφθεί την κρισιμότητα του ρόλου του για την άρση του αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία και αφετέρου να αποκτήσει τις απαιτούμενες δεξιότητες και

τεχνικές για να μπορεί να επικοινωνήσει και να εξυπηρετήσει αποτελεσματικά και με ασφάλεια τα άτομα με αναπηρία.

- η ασφάλεια των μέσων μεταφοράς και των ειδικών εξοπλισμών (ραμπών/μηχανισμών απο/επιβίβασης, ζωνών και μηχανισμών ασφάλισης, διασκευών κλπ.).
- η αξιοπιστία των προσφερόμενων εξυπηρετήσεων για τα άτομα με αναπηρία. Πρέπει να γίνει αντιληπτό από όλους ότι αν, για ένα πολίτη χωρίς αναπηρία, η έστω και προσωρινή κακή λειτουργία ενός μεταφορικού μέσου είναι ενοχλητική, ένα πολίτη με αναπηρία μπορεί να τον αποκλείσει σε κάποιο σημείο της διαδρομής του.
- το εύρος του προσβάσιμου δικτύου μεταφορών. Περιορισμένο εύρος αναγκάζει το άτομο με αναπηρία να χρησιμοποιεί Ι.Χ. ή να αποκλείει προορισμούς αν δεν μπορεί να φθάσει σε αυτούς με Ι.Χ. (νησιά, πόλεις σε μεγαλύτερες αποστάσεις κλπ.), δεδομένου ότι δεν μπορεί να μετακινηθεί προς όλες τις κατευθύνσεις με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Εδώ φαίνεται η κρισιμότητα ύπαρξης προσβάσιμων ταξί, τα οποία μπορούν να καλύψουν τα όποια κενά των αστικών και υπεραστικών ακόμη μεταφορικών δικτύων αλλά και των προσβάσιμων θαλάσσιων μεταφορών ιδιαίτερα από/προς περιοχές που συνδέονται με την ηπειρωτική χώρα μόνο με πλοία.
- η πρόβλεψη ηχητικής και οπτικής σήμανσης για την εξυπηρέτηση ατόμων με προβλήματα όρασης και ακοής αλλά και πινακίδων απλών και εύληπτων για την εξυπηρέτηση ατόμων με προβλήματα αντίληψης και επικοινωνίας.
- η ενημέρωση του κοινού με αναπηρία για τις διατιθέμενες εξυπηρετήσεις με όλα τα συμβατικά αλλά και προσβάσιμα μέσα.

2.4.5. Σήμανση - Επικοινωνία

Σημαντικό ρόλο σε ένα προσβάσιμο δίκτυο κατέχει η σήμανση, με στόχο την ενημέρωση και επικοινωνία των χρηστών του.

Ήδη στον “Κανόνα 5: Προσβασιμότητα” των Πρότυπων Κανόνων του ΟΗΕ αναφέρεται: “... Για τα άτομα με κάθε είδους αναπηρία, τα Κράτη πρέπει (α) να εισάγουν

προγράμματα δράσης για την προσβασιμότητα του περιβάλλοντος και (β) να λάβουν μέτρα για την προώθηση της πρόσβασης στην πληροφόρηση και επικοινωνία”.

Με δεδομένη την ποικιλία των αναπηριών και τις διαφορετικές ανάγκες που διαμορφώνονται, η σήμανση και η επικοινωνία για να είναι προσβάσιμες θα πρέπει να επεκτείνονται και σε μορφές πέραν των συμβατικών.

Έτσι για τα άτομα με προβλήματα όρασης (μερικώς βλέποντα άτομα, άτομα με ολική απώλεια όρασης) επιβάλλεται:

- η χρήση μεγάλων χαρακτήρων και έντονων χρωματικών αντιθέσεων
- η χρήση της γραφής Braille
- η χρήση ανάγλυφων χαρτών – μακετών
- η χρήση ανάγλυφης σήμανσης, στο δάπεδο για καθοδήγηση ή επισήμανση κινδύνων ή μέσω επίτοιχων πινακίδων
- η χρήση ηχητικής σήμανσης (ηχητική αναγγελίας, κασέτες ήχου κλπ.)
- η χρήση προσβάσιμων ιστοσελίδων και προσβάσιμων θυρίδων αυτόματης συναλλαγής (ATM).

Συχνά άτομα με προβλήματα όρασης διευκολύνονται στον προσανατολισμό τους αν στον χώρο μέσα υπάρχουν στοιχεία που παράγουν χαρακτηριστικούς ήχους.

Για τα άτομα με προβλήματα ακοής επιβάλλεται:

- η χρήση οπτικής σήμανσης
- η πρόβλεψη υπότιτλων
- η πρόβλεψη κειμενοτηλεφώνων
- η πρόβλεψη μετάφρασης στη νοηματική
- η πρόβλεψη συστημάτων ενίσχυσης ήχου
- η πρόβλεψη συστημάτων/συσκευών με δόνηση όπου απαιτείται ειδοποίηση (π.χ. υπηρεσίες αφύπνισης ξενοδοχείων, πλοίων/τραίνων κλπ.).

Για τα άτομα με προβλήματα αντίληψης επιβάλλεται σήμανση απλή και εύληπτη, με απλές εικόνες και σχήματα αντί για γράμματα και κείμενα και απλοποιημένα σχεδιαγράμματα.

2.4.6. Υπηρεσίες - Αγαθά

Όλες οι υπηρεσίες και τα αγαθά πρέπει να είναι προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρία όπως και σε κάθε άλλο πολίτη και να σχεδιάζονται με βάση τις αρχές του “Σχεδιασμού για όλους”.

Καμία επιχείρηση δεν πρέπει να έχει το δικαίωμα να αρνηθεί -με οποιαδήποτε δικαιολογία- σε άτομα με αναπηρία την παροχή των υπηρεσιών που προσφέρει ή να παρέχει στα άτομα αυτά υπηρεσία κατώτερης ποιότητας ή με διαφορετικούς όρους.

Για το λόγο αυτό οι επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες/αγαθά θα πρέπει:

- να αλλάξουν εκείνες τις πολιτικές, πρακτικές ή διαδικασίες τους που κάνουν αδύνατη ή εξαιρετικά δύσκολη τη χρήση των υπηρεσιών / αγαθών από τα άτομα με αναπηρία, π.χ.: μια επιχείρηση που απαγορεύει την είσοδο ζώων στους χώρους της θα πρέπει να επιτρέψει την είσοδο σκύλων-οδηγών.
- να παρέχουν εναλλακτικές μεθόδους παροχής των υπηρεσιών στα άτομα με αναπηρία όταν φυσικά εμπόδια καθιστούν αδύνατη την πρόσβαση τους σε αυτές και είναι αδύνατη η άρση των εμποδίων, π.χ.: παροχή δυνατότητας ηλεκτρονικής συναλλαγής με τράπεζες ή καταστήματα, δημιουργία σημείων παροχής υπηρεσιών τύπου "one stop shop" κλπ.
- να παρέχουν οποιαδήποτε επιπλέον βοηθήματα ή υπηρεσίες που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες που παρέχουν, π.χ. πρόβλεψη καταλόγου με μεγάλους χαρακτήρες ή ακόμη και σε κασέτα σε εστιατόρια-καφετέριες, σχεδιασμό ετικετών προϊόντων που να μπορούν να αναγνωστούν από ηλικιωμένους και άτομα με προβλήματα όρασης, διάθεση ηλεκτρικού αμαξιδίου στους πελάτες με κινητικά προβλήματα για την κυκλοφορία μέσα σε μεγάλα πολυκαταστήματα, πρόβλεψη συστημάτων ενίσχυσης ήχου σε κινηματογράφους και θέατρα, δημιουργία συσκευών με εύκολο χειρισμό κλπ..
- να εκπαιδεύουν κατάλληλα το προσωπικό τους για να είναι σε θέση να εξυπηρετήσει άτομα με αναπηρία.

Είναι βέβαιο ότι μέτρα στην κατεύθυνση αυτή, διασφαλίζουν στις επιχειρήσεις πρόσβαση σε μια μεγάλη μερίδα πελατών, που περιλαμβάνει όχι μόνο τα άτομα με αναπηρία και τους ηλικιωμένους αλλά και τις οικογένειες τους και τους φίλους τους δίνοντας ένα προβάδισμα στις επιχειρήσεις αυτές στις σημερινές ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες ανταγωνισμού.

Κατάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις θα πρέπει να θεσπιστούν με στόχο την εξασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες και αγαθά. Επισημαίνεται ότι κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα εύκολο σε περιπτώσεις που απαιτείται αδειοδότηση των επιχειρήσεων για την παροχή υπηρεσιών, αλλά και στις περιπτώσεις προμηθειών υπηρεσιών και αγαθών του δημοσίου. Στην κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να γίνεται σαφής μνεία μεταξύ των κριτηρίων που πρέπει να πληρούνται για αδειοδότηση οποιασδήποτε επιχείρησης, καθώς και στις διακηρύξεις των προμηθειών υπηρεσιών και αγαθών για την υποχρέωση των επιχειρηματιών και προμηθευτών να τηρήσουν την ισχύουσα νομοθεσία για την προσβασιμότητα των υποδομών τους και να διασφαλίσουν την προσβασιμότητα των υπηρεσιών και αγαθών που προσφέρουν σε άτομα με αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

2.5. Η Ελληνική πραγματικότητα

Πριν λίγα μόνο χρόνια, η χώρα μας διέθετε ελάχιστες προσβάσιμες κτιριακές υποδομές, συγκεντρωμένες στην συντριπτική τους πλειοψηφία στην Αθήνα, σποραδικά καταναμημένες στον αστικό ιστό, χωρίς σύνδεση μεταξύ τους, με αποτέλεσμα την αδυναμία εξυπηρέτησης των ατόμων με αναπηρία.

Προσπάθειες βελτίωσης της προσβασιμότητας των συγκοινωνιών είχαν επικεντρωθεί στην προμήθεια οχημάτων μαζικής μεταφοράς με επιγονάτηση και ράμπα, προσέκρουαν όμως σε θέματα συντήρησης και χρήσης των ραμπών, αδιαφορίας των οδηγών των λεωφορείων, ανυπαρξίας προσβάσιμων πεζοδρομίων και κατά συνέπεια αδυναμίας προσέγγισης της στάσης και των οχημάτων, με το ίδιο πάλι τελικό αποτέλεσμα: αδυναμία εξυπηρέτησης των ατόμων με αναπηρία και στην ουσία απαξίωση των όποιων επενδύσεων στον τομέα αυτό.

Ως προσβασιμότητα δε, εννοείτο μόνο η δυνατότητα εξυπηρέτησης των ατόμων με κινητικά προβλήματα και τα όποια μέτρα ελήφθησαν, προσέφεραν μικρο-λύσεις αμφιβόλου ποιότητας και απόλυτα τοπικής εμβέλειας.

Η προετοιμασία για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το καλοκαίρι του 2004, ανέδειξε τα προβλήματα προσβασιμότητας τόσο στις κτιριακές υποδομές, όσο και στις μεταφορές και την επικοινωνία. Η υποχρέωση όμως παροχής εξυπηρετήσεων σε όλους τους πελάτες των Αγώνων χωρίς διακρίσεις, ενεργοποίησε -με ομολογουμένως βραδείς και ανομοιογενείς ρυθμούς- την κρατική μηχανή. Και πάλι τη μερίδα του λέοντος μονοπόλησε η Αθήνα, με τη δικαιολογία της διεξαγωγής των Παραολυμπιακών Αγώνων αποκλειστικά σε αυτήν.

Ένας απολογισμός σήμερα, μετά την Ολυμπιακή/Παραολυμπιακή περίοδο, θα περιελάμβανε μεταξύ άλλων, κυρίως:

- Ένα δίκτυο αθλητικών εγκαταστάσεων στην ευρύτερη περιοχή του λεκανοπεδίου Αττικής με προσβάσιμους χώρους για τους αθλητές με αναπηρία και σημαντικές βελτιώσεις για τους υπόλοιπους πελάτες με αναπηρία των εγκαταστάσεων (επισήμους, θεατές, εργαζόμενους).
- Στάδια Ολυμπιακής χρήσης στις τέσσερις Ολυμπιακές πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Βόλο), με παρεμβάσεις για τη βελτίωση της προσβασιμότητας κυρίως ως προς τους χώρους των αθλητών.
- Σποραδικές αθλητικές εγκαταστάσεις στην υπόλοιπη Ελλάδα, μικρότερου μεγέθους στην πλειοψηφία τους, με σχετικά βελτιωμένη προσβασιμότητα, οι οποίες ανακαινίσθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν σαν προπονητικές εγκαταστάσεις κατά τη διάρκεια των Αγώνων.
- Μέσα μαζικής μεταφοράς σταθερής τροχιάς (μετρό, ΗΣΑΠ, τραμ, προαστιακό) στην Αθήνα, σαφώς βελτιωμένα ως προς την προσβασιμότητα τους, με αρκετά όμως ακόμη σημεία για βελτίωση, όπως αποκαλύπτει η καθημερινή μετα-ολυμπιακή τους χρήση χωρίς την παρουσία των δεκάδων εθελοντών στις αποβάθρες τους που κάλυπταν τα όποια κενά ή αστοχίες του σχεδιασμού και της λειτουργίας (π.χ. ανελκυστήρες που δεν λειτουργούν, κενά και υψομετρικές διαφορές μεταξύ αποβάθρων και συρμών, αδυναμία προσέγγισης των σταθμών λόγω κακής ποιότητας πεζοδρομίων, απουσία εξοπλισμών πρόσδεσης στα οχήματα κλπ.).

- Σημαντικό αριθμό λεωφορείων και τρόλεϊ, επίσης στην Αθήνα, με ηλεκτροκίνητες και χειροκίνητες ράμπες. Σχετιζόμενα με αυτές προβλήματα, οφειλόμενα στον ελλιπή και πρόχειρο σχεδιασμό των αρμόδιων υπηρεσιών: η κακή συντήρηση των ηλεκτροκίνητων ραμπών, η μη πρόβλεψη λειτουργίας των χειροκίνητων ραμπών από τους οδηγούς, η απουσία εξοπλισμών πρόσδεσης στα οχήματα, η αδυναμία προσέγγισης των στάσεων, η αδιαφορία συχνά των οδηγών για την εξυπηρέτηση πελατών με αναπηρία κλπ..
- Χιλιόμετρα ανακαινισμένων πεζοδρομίων στην περιοχή της Αθήνας με ράμπες στις διαβάσεις και οδηγούς τυφλών. Σημεία παγίδες: οι περισσότερες ράμπες δημιουργούν σκαλοπατάκια στις απολήξεις τους, απαγορευτικά ως επικίνδυνα για τα αναπηρικά αμαξίδια, ενώ οι οδηγοί τυφλών χρειάζονται σημαντικές βελτιώσεις σε αρκετό μήκος για να είναι χρηστικοί (αφαίρεση εμποδίων και αστικού εξοπλισμού, ευθυγράμμιση τους κλπ.). Σποραδικές παρεμβάσεις σε πεζοδρόμια άλλων δήμων της Αττικής και ακόμη λιγότερα της περιφέρειας.
- Πεζοδρομήσεις -κυρίως στην περιοχή της Αθήνας- με ανακατασκευή των επιστρώσεων και διαμόρφωση οδηγών τυφλών και ραμπών. Σύνηθες λάθος: η χρήση κυβόλιθων και η επιλογή επιστρώσεων τύπου “καλντερίμι” με ανώμαλες επιφάνειες που προκαλούν επικίνδυνους και επώδυνους κραδασμούς στα άτομα σε αναπηρικά αμαξίδια, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά την έλλειψη γνώσης όσων ασχολούνται με το σχεδιασμό.
- Δημοτικές αυτοκαθαριζόμενες προσβάσιμες τουαλέτες σε κεντρικές πλατείες της Αθήνας, που λειτουργούν με κέρμα.
- Περισσότερα προσβάσιμα κτίρια υπηρεσιών συναλλαγής (ταχυδρομεία, καταστήματα ΟΤΕ, κάποια υποκαταστήματα τραπεζών κλπ.) με περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένες παρεμβάσεις. Σύνηθες πρόβλημα: η έλλειψη προσβασιμότητας των γύρω πεζοδρομίων καθώς και η παντελής απουσία θέσεων στάσης των οχημάτων των ατόμων με αναπηρίες κοντά στα κτίρια υπηρεσιών.

- Πρόσβαση στην Ακρόπολη, έστω και με εγκατάσταση “προσωρινού τύπου” όπως την χαρακτήρισε το Υπουργείο Πολιτισμού, και σε μουσεία σποραδικά κατανεμημένα σε μεγάλες πόλεις ή τουριστικά σημεία.
- Σποραδικά προσβάσιμα λεωφορεία σε τοπικές συγκοινωνίες της περιφέρειας (Θεσσαλονίκη, Λάρισα).
- Δύο προσβάσιμες παραλίες: στην Θεσσαλονίκη και το ΠΙΚΠΑ Βούλας.
- Το μεγαλύτερο όφελος:
  1. η κυκλοφορία στην Αθήνα -κατά τη διάρκεια των Παραολυμπιακών Αγώνων- τουλάχιστον 4.000 ατόμων με αναπηρίες διαφόρων ειδών, που διεκδικούσαν τις ίδιες ευκαιρίες για διασκέδαση, εστίαση, μετακίνηση, συμμετοχή στα αθλητικά και πολιτιστικά δρώμενα, δίνοντας ένα δυναμικό παρών στην συνείδηση του κάθε πολίτη, τελείως διαφορετικό από την επικρατούσα εικόνα ενός εξαρτημένου ατόμου που χρήζει φιλανθρωπίας.
  2. η εμπλοκή μεγάλου αριθμού τεχνικών, στελεχών της δημόσιας διοίκησης, στελεχών ξενοδοχειακών και γενικά τουριστικών επιχειρήσεων, οδηγών μέσων μαζικής μεταφοράς, εθελοντών στην προετοιμασία και τις επιχειρησιακές δραστηριότητες των Παραολυμπιακών Αγώνων με αποτέλεσμα την δια ζώσης εκπαίδευση τους σε θέματα προσβασιμότητας και αναπηρίας γενικότερα, καθώς και τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας παράλληλης εφαρμογής συνεργιών, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνέχεια στη διακίνηση και η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στα δρώμενα. Η - για πρώτη φορά - συνεργασία των δημόσιων φορέων στη βάση ενιαίου σχεδίου κατευθυντήριων δράσεων για την βελτίωση της προσβασιμότητας σε στρατηγικούς τομείς έχοντας σχέση με τους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες.

Με βάση τα παραπάνω είναι φανερό ότι η προσβασιμότητα στην Ελλάδα περιορίζεται σε μερική προσβασιμότητα της Αθήνας και σημειακές παρεμβάσεις στις μεγάλες πόλεις της Περιφέρειας. Χαρακτηρίζεται από την απουσία εθνικού σχεδιασμού και κεντρικής φιλοσοφίας, την έλλειψη διαπαιδαγώγησης σε θέματα προσβασιμότητας, την ανυπαρξία

κοινωνικής συνείδησης για την κρισιμότητα της προσβασιμότητας. Προσπάθειες που κατά καιρούς έγιναν σε διάφορους τομείς αποδείχτηκαν “συμπτωματικές”, βασιζόμενες σε μεμονωμένες πρωτοβουλίες και συγκυρίες (Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

Κεφάλαιο 3: Η διεθνής και ελληνική νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α.

3.1. Η διεθνής νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α.

Η νομοθεσία σχετικά με την αναπηρία, σε διεθνές επίπεδο, έχει σημαντικά επηρεαστεί από διακηρύξεις και διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες επιχειρούν να θέσουν ρυθμιστικούς κανόνες που να βελτιώνουν και να προστατεύουν τη ζωή των Α.μ.Ε.Α. με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

3.1.1. Διεθνείς Συμβάσεις, Διακηρύξεις και Κανονισμοί Προστασίας για τα Α.μ.Ε.Α.

Η κοινωνική προστασία των Α.μ.Ε.Α. πρέπει να ενταχθεί στο διεθνές πλαίσιο κατοχύρωσης των κοινωνικών δικαιωμάτων, το οποίο εγκαινιάστηκε με την Οικουμενική Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και συμπληρώθηκε με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, καθώς επίσης και με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (Ο.Η.Ε., 1966).

Εξίσου σημαντικές με τις προαναφερόμενες αποφάσεις είναι και οι παρεμβάσεις που έχουν γίνει στο επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Κοινωνική και Ιατρική Αντίληψη είναι ο πρώτος μηχανισμός που υιοθετήθηκε από διεθνή οργανισμό και αναφέρεται αποκλειστικά στα συστήματα κοινωνικής και ιατρικής βοήθειας, εισάγοντας τη θεμελιώδη αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των ημεδαπών και αλλοδαπών πολιτών των συμβαλλομένων κρατών στο πεδίο της κοινωνικής πρόνοιας.

Επιπλέον, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961 αποτελεί τον πιο ολοκληρωμένο μηχανισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων, διευρύνοντας έτσι το πεδίο παρέμβασης του Οργανισμού, που μέχρι την υιοθέτησή του περιοριζόταν στην προστασία των ατομικών ελευθεριών, μέσω της προαναφερόμενης Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών.

Στο πλαίσιο αυτό της περαιτέρω ανάπτυξης και εμπέδωσης της φιλοσοφίας του κοινωνικού κράτους και της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων, η Γενική Συνέλευση

του Ο.Η.Ε. εξήγγειλε το 1975 τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Α.μ.Ε.Α., που αποτελεί συνέπεια της εγγύησης των κρατών-μελών του Ο.Η.Ε. να δραστηριοποιηθούν για να προάγουν το επίπεδο ζωής των Α.μ.Ε.Α.. Στη Διακήρυξη αυτή προκηρύσσονται τα ακόλουθα:

1. Ο όρος “ανάπηρο άτομο” σημαίνει κάθε άτομο ανίκανο να επιβεβαιώσει από μόνο του, ολικά ή μερικά, τις αναγκαιότητες για μια κανονική ατομική και κοινωνική ζωή, εξαιτίας μειωμένων σωματικών ή πνευματικών δυνατοτήτων που έχει εκ γενετής ή όχι.
2. Τα ανάπηρα άτομα θα απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που προβάλλονται σε αυτή τη Διακήρυξη. Αυτά τα δικαιώματα θα αποδοθούν σε όλα τα ανάπηρα άτομα, χωρίς οποιαδήποτε εξαίρεση και χωρίς θρησκείας, πολιτικών ή άλλων γνωμών, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, οικονομικής κατάστασης, γέννησης ή όποιας άλλης κατάστασης που αφορά στο ίδιο το ανάπηρο άτομο ή την οικογένειά του.
3. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το κληρονομικό δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς τους. Τα ανάπηρα άτομα, οποιαδήποτε κι αν είναι η προέλευση, η φύση και η σοβαρότητα των μειονεκτημάτων και ανικανοτήτων τους, έχουν τα ίδια θεμελιώδη δικαιώματα με τους συμπολίτες της ίδιας ηλικίας, που συνεπάγεται πρώτα και κύρια το δικαίωμα να απολαμβάνει μια καθώς πρέπει ζωή, όσο το δυνατό κανονική και πλήρη.
4. Τα ανάπηρα άτομα έχουν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα όπως οι άλλοι άνθρωποι. Η παράγραφος 7 της Διακήρυξης των δικαιωμάτων των πνευματικά καθυστερημένων ατόμων που αφορά σε κάθε πιθανό περιορισμό ή καταστολή των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών, εφαρμόζεται και για τα πνευματικά ανάπηρα άτομα.
5. Τα ανάπηρα άτομα δικαιούνται να απολαμβάνουν τα μέτρα που σχεδιάστηκαν για να τα καταστήσουν ικανά να γίνουν όσο το δυνατόν αυτοδύναμα.
6. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα για ιατρική, ψυχολογική και λειτουργική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων προσθετικών και υποβοηθητικών συσκευών, για ιατρική και κοινωνική αποκατάσταση, για εκπαίδευση, για επαγγελματική κατάρτιση

και αποκατάσταση για βοήθεια, για συμβουλευτική, για υπηρεσίες τοποθέτησης σε εργασία και για άλλες υπηρεσίες που θα τα καταστήσουν ικανά να αναπτύξουν τις ικανότητες και δεξιότητές τους στο ανώτατο όριο και θα επισπεύσουν τη διαδικασία της κοινωνικής ενσωμάτωσης ή επανενσωμάτωσής τους.

7. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα για οικονομική και κοινωνική ασφάλιση και για ένα καθώς πρέπει επίπεδο ζωής. Έχουν το δικαίωμα, σύμφωνα με τις ικανότητές τους, να εξασφαλίσουν και να διατηρήσουν την εργασία ή να ενασχοληθούν με ένα επάγγελμα που να ανταμείβεται, χρήσιμο και παραγωγικό, και να συμμετέχουν σε εμπορικές ενώσεις.
8. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα οι ειδικές ανάγκες τους να λαμβάνονται υπόψη σε όλα τα επίπεδα του οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού.
9. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα να ζουν με τις οικογένειές τους ή τους θετούς γονείς και να λαμβάνουν μέρος σε όλες τις κοινωνικές, δημιουργικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Κανένα ανάπηρο άτομο δε θα υπόκειται, όσο αφορά στην κατοικία του, σε διαφορετική μεταχείριση άλλη από εκείνη που απαιτείται από την κατάσταση του ή από τη βελτίωση αυτής. Εάν η παραμονή ενός αναπήρου ατόμου σε ένα ειδικό ίδρυμα είναι απαραίτητη, το περιβάλλον και οι συνθήκες ζωής σε αυτό θα είναι όσο το δυνατό πλησιέστερες με εκείνες της κανονικής ζωής ενός συνομηλίκου του.
10. Τα ανάπηρα άτομα θα προστατεύονται από κάθε εκμετάλλευση, κάθε κανονισμό και κάθε μεταχείριση διακριτικής, υβριστικής ή υποβαθμισμένης φύσης.
11. Τα ανάπηρα άτομα θα μπορούν να δεχτούν νόμιμη βοήθεια, όταν τέτοια βοήθεια αποδειχθεί απαραίτητη για την προστασία των ατόμων τους και της περιουσίας τους. Εάν δικαστικές διαδικασίες έχουν θεσπισθεί εναντίον τους, η νομική διαδικασία που ακολουθείται θα λάβει πλήρως υπόψη τη σωματική και την πνευματική κατάστασή τους.
12. Για κάθε θέμα που αφορά στα δικαιώματα των αναπήρων ατόμων είναι χρήσιμο να ζητείται η συμβουλή των οργανισμών των αναπήρων ατόμων.

13. Τα ανάπηρα άτομα, οι οικογένειές τους και οι κοινότητες θα πληροφορηθούν πλήρως με όλα τα κατάλληλα μέσα για τα δικαιώματα που περιέχονται σε αυτή τη Διακήρυξη.
(Ο.Η.Ε., 1975)

Στις νομοθετικές ρυθμίσεις υπέρ των ατόμων με αναπηρία σε διεθνές επίπεδο συγκαταλέγεται και η Διακήρυξη SUNDBERG του 1981, με βασικές αρχές τη συμμετοχή, ένταξη και ανάπτυξη της προσωπικότητας των Α.μ.Ε.Α., την αποκέντρωση και τον διεπαγγελματικό συντονισμό.

Η Διεθνής Συνδιάσκεψη της UNESCO και της Ισπανικής Κυβέρνησης στη Μάλαγα της Ισπανίας στις 2-4 Νοεμβρίου 1981, έχοντας υπόψη την Παγκόσμια Διακήρυξη του Ο.Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Ο.Η.Ε., 1948), όπως και άλλες σχετικές αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών και συγκεκριμένα τη Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε μορφής Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών (Ο.Η.Ε., 1979), τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ο.Η.Ε., 1989), τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Αναπήρων Ατόμων (Ο.Η.Ε., 1975) και τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων Ατόμων (Ο.Η.Ε., 1971), υπογραμμίζει ότι:

«...θα πρέπει να εξασφαλιστούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η επαναπροσαρμογή και η ένταξη των αναπήρων ατόμων. Θα πρέπει ΟΛΑ τα ανάπηρα άτομα να επωφελούνται των υπηρεσιών επανεκπαίδευσης και άλλων μορφών υποστήριξης και συμπαράστασης που είναι αναγκαίες για τη μείωση των αποτελεσμάτων της αναπηρίας, έτσι που η ένταξή τους στην κοινωνία να είναι όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη και ο ρόλος τους εποικοδομητικός.»

Σύμφωνα με τις αρχές της Διακήρυξης SUNDBERG:

1. Θα πρέπει να εξασφαλιστεί η πλήρης συμμετοχή των αναπήρων ατόμων και των οργανώσεών τους σε όλες τις αποφάσεις και τις δράσεις που τα αφορούν.
2. Τα ανάπηρα άτομα θα πρέπει να επωφελούνται από όλες τις Υπηρεσίες και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της κοινότητας. Επίσης, οι στρατηγικές και οι δραστηριότητες που προορίζονται για το σύνολο θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα ανάπηρα άτομα.

3. Η κοινότητα θα πρέπει να παρέχει στα ανάπηρα άτομα υπηρεσίες προσαρμοσμένες στις ανάγκες του καθενός από αυτά.
4. Η αποκέντρωση και τομεοποίηση των υπηρεσιών θα επιτρέψει ώστε οι ανάγκες των αναπήρων ατόμων να ληφθούν υπόψη και να ικανοποιηθούν μέσα στα πλαίσια της κοινότητάς τους.
5. Ο συντονισμός των διαφόρων επαγγελματικών οργανώσεων και των δραστηριοτήτων των ειδικών που ασχολούνται με τα ανάπηρα άτομα θα ευνοήσει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Τα δικαιώματα των Α.μ.Ε.Α. ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο με τον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων,¹¹ που αποτελεί ένα κείμενο μεγάλης ιστορικής και κοινωνικής σημασίας για όλους τους εργαζομένους των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε σχέση με τα Α.μ.Ε.Α. άμεση σχέση παρουσιάζουν οι ακόλουθες αρχές:

- Αρχή 13: Κάθε πρόσωπο, που δεν έχει επαρκείς πόρους, έχει δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη.
- Αρχή 14: Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να απολαμβάνει εξειδικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες.
- Αρχή 15: Κάθε άτομο με αναπηρία έχει δικαίωμα για επαγγελματική εκπαίδευση, αποκατάσταση και επανένταξη, ανεξάρτητα από την αιτία και τη φύση της αναπηρίας του.

Ειδικότερα, όμως, για τα Α.μ.Ε.Α. έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί το άρθρο 26 του Χάρτη αναφέρεται στα πρόσθετα ευεργετήματα που πρέπει αυτά να απολαμβάνουν και στα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν τα κράτη μέλη για την κοινωνική τους ένταξη.

Άρθρο 26 – Ανάπηροι

«...Κάθε ανάπηρο άτομο, ανεξάρτητα από την προέλευση και τη φύση της αναπηρίας του, πρέπει να απολαύει συγκεκριμένων πρόσθετων ευεργετημάτων με σκοπό να ευνοηθεί η

επαγγελματική και κοινωνική ένταξή του. Τα ευεργετήματα αυτά πρέπει να αφορούν, ανάλογα με τις ικανότητες των ενδιαφερομένων, την επαγγελματική εκπαίδευση, την εργονομία, τη δυνατότητα πρόσβασης, την κινητικότητα, τα μεταφορικά μέσα και την κατοικία.»

Εξάλλου, το άρθρο 13 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με την άρση των διακρίσεων σε βάρος ατόμων ή ομάδων λόγω φύλλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, προβλέπει την ανάληψη δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων λόγω αναπηρίας.

Αξια ξεχωριστής μνείας είναι η θεσμοθέτηση από τον Ο.Η.Ε. των “Πρότυπων Κανόνων για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα Α.μ.Ε.Α”. Οι συγκεκριμένοι Κανόνες αποτελούν ένα σύνθετο μηχανισμό του Ο.Η.Ε., που τυποποιεί ένα ευρύτατο πλαίσιο υποδείξεων/κανόνων προς τα κράτη-μέλη αναφορικά με την προστασία των ατόμων με αναπηρία, αξιοποιώντας την επεξεργασία των σχετικών ζητημάτων κατά τη διάρκεια της Δεκαετίας του Ο.Η.Ε. για τα Α.μ.Ε.Α. (1983-1992). Αποβλέπουν ουσιαστικά στην προώθηση διεθνών αρχών και κανόνων εθιμικού χαρακτήρα, για την εξομοίωση των ευκαιριών υπέρ των Α.μ.Ε.Α., επιδιώκοντας την ηθική και πολιτική δέσμευση των κρατών προς την κατεύθυνση εφαρμογής των συγκεκριμένων αρχών. Αντιστοιχούν, έτσι, σε ένα σημαντικό εργαλείο τεχνικής υποστήριξης των εθνικών σχεδιαστών κοινωνικής πολιτικής για την υλοποίηση προγραμμάτων προστασίας των Α.μ.Ε.Α..

Σύμφωνα με τον Πρότυπο Κανόνα 5 του Ο.Η.Ε., για την εξίσωση των ευκαιριών για τα Α.μ.Ε.Α., η πρόσβαση αφορά τόσο το φυσικό περιβάλλον όσο και τους τομείς της πληροφόρησης και της επικοινωνίας. Με τον Κανόνα αυτό για την “πρόσβαση” τα κράτη καλούνται να αναγνωρίσουν τη σημασία της πρόσβασης στη διαδικασία εξίσωσης των ευκαιριών σε όλες τις πλευρές της κοινωνίας. Ειδικότερα, ο Κανόνας αναφέρει τα εξής:

«Τα άτομα με ειδικές ανάγκες και...οι οικογένειές τους και οι υποστηρικτές τους, πρέπει να έχουν πλήρη πρόσβαση σε πληροφορίες για τη διάγνωση, τα δικαιώματα και τις διαθέσιμες υπηρεσίες και προγράμματα, σε όλα τα στάδια. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να παρουσιάζονται σε μορφή προσβάσιμη για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.»

Στο πλαίσιο της περαιτέρω κατοχύρωσης των κοινωνικών δικαιωμάτων το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας αποφάσισε τον Ιούνιο του 1999, την κατάρτιση ενός “Χάρτη των

Θεμελιωδών Δικαιωμάτων για την Ευρώπη". Η υποστήριξη του εγχειρήματος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης διακυβεύτηκε από τις κοινωνικές συνέπειες της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος και της οριστικοποίησης της ενιαίας αγοράς. Οι πολίτες είχαν χάσει την εμπιστοσύνη στην Ευρώπη. Ήταν λοιπόν σημαντικό, να δοθεί μια νέα ώθηση στην κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με την προβολή της σημασίας που έχει η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Στο πλαίσιο αυτό, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ε.Ε. θα προσέφερε για πρώτη φορά σε όλους τους κατοίκους της Ε.Ε. ένα κοινό πλαίσιο που θα περιλάμβανε ένα ευρύ φάσμα νομικώς δεσμευτικών δικαιωμάτων.

Στη σύνοδο του Οκτωβρίου 1999, που πραγματοποιήθηκε στο Tampere της Φιλανδίας, αποφασίστηκε να συγκληθεί Διάσκεψη, η οποία θα αποτελούνταν από βουλευτές των Εθνικών Κοινοβουλίων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καθώς και εκπροσώπους των κυβερνήσεων και θα αναλάμβαναν να καταρτίσουν τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Μετά την περαίωση των προκαταρκτικών διασκέψεων, τον Δεκέμβριο του 2000, σε πανηγυρική Διακήρυξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, θεσμοθετήθηκε ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεταξύ των σημαντικότερων διατάξεων του Χάρτη ήταν και οι ακόλουθες που αφορούν άμεσα τα Α.μ.Ε.Α.:

Άρθρο 1 - Ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.

Άρθρο 21 - Απαγόρευση διακρίσεων

1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.
2. Απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας, εντός του πεδίου εφαρμογής της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και με επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων των εν λόγω συνθηκών.

Άρθρο 26 - Ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.

Εξάλλου, με βάση το άρθρο 23 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδόθηκε, επίσης, η Οδηγία του Συμβουλίου 2000/78/EK, δυνάμει της οποίας απαγορεύεται οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού ως προς την πρόσβαση στην εργασία. Όσον αφορά στην αναπηρία, η εν λόγω οδηγία αναγνωρίζει ότι η μη πρόβλεψη “εύλογων προσαρμογών” στο χώρο εργασίας δύναται να συνιστά διάκριση. Στο άρθρο 1 της Οδηγίας αναφέρονται ρητά τα ακόλουθα:

«...τη θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας». Η Οδηγία αναφέρει, ιδίως, ότι: «Πρέπει να προβλέπονται κατάλληλα μέτρα, δηλαδή μέτρα αποτελεσματικά και πρακτικά, για τη διαμόρφωση της θέσης εργασίας ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες, παραδείγματος χάριν με τη διαμόρφωση του χώρου ή με προσαρμογή του εξοπλισμού...».

Στο πλαίσιο αυτό, στη στρατηγική της Λισσαβόνας τονίζεται, επίσης, η ανάγκη να διασφαλιστεί η οικονομική και κοινωνική ένταξη όλων των ανθρώπων μέσω της απασχολησιμότητας. Ιδιαίτερα, τονίζεται ότι, η δυνατότητα πρόσβασης σε τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών αποτελεί σημαντικό παράγοντα βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ατόμων με αναπηρία. Ταυτοχρόνως, όμως, εάν τα άτομα αυτά δεν έχουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στις τεχνολογίες, είναι δυνατόν να οδηγηθούν σε κοινωνικό αποκλεισμό. Για το λόγο αυτό, η πλήρης και αποτελεσματική εφαρμογή των αρχών και των πρακτικών της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας έχουν καθοριστική σημασία για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην οικονομία και στην κοινωνία.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επωφελούμενη από την ώθηση που δόθηκε το 2003 με το “Ευρωπαϊκό Έτος των ατόμων με ειδικές ανάγκες”, αποφάσισε να αξιοποιήσει τα αποτελέσματα εφαρμόζοντας ένα πολυετές Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την περίοδο 2004-2010. Στόχος του σχεδίου αυτού είναι να ενσωματωθεί, έως το 2010, η διάσταση της αναπηρίας στις σχετικές κοινοτικές πολιτικές και να υλοποιηθούν σαφείς ενέργειες σε

νευραλγικούς τομείς, προκειμένου να βελτιωθεί η οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία. Για το λόγο αυτό, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Δράσης, η Επιτροπή εξέδωσε τον Νοέμβριο του 2005 Ανακοίνωση για την κατάσταση των ατόμων με αναπηρία στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση για την περίοδο 2006-2007.

Εξάλλου, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την ηλεκτρονική προσβασιμότητα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξήγγειλε το Δεκέμβριο του 1999 την πρωτοβουλία “*eEurope: Κοινωνία της Πληροφορίας για Όλους*”, η οποία, μεταξύ άλλων φιλόδοξων στόχων, έθετε ως κεντρικό μέλημα τη διασφάλιση ότι τα οφέλη που απορρέουν από την Κ.τ.Π. είναι προσιτά σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες, ανάγοντας με τον τρόπο αυτό, σε πρωταρχικό στόχο την ισότιμη συμμετοχή στην Κ.τ.Π.

Η αρχική διατύπωση έθετε δέκα βασικούς άξονες προτεραιότητας, που κάλυπταν ένα ευρύ θεματικό πεδίο, από την εκπαίδευση και τις μεταφορές μέχρι την υγεία και τα Α.μ.Ε.Α. Ιδιαίτερα, ο άξονας προτεραιότητας 7 οριοθετούσε με σαφήνεια ότι, οι τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για τα Α.μ.Ε.Α. κατά τρόπο τέτοιο, ώστε, να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής και τις ευκαιρίες τους στην εργασία.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ηλεκτρονική προσβασιμότητα, η Επιτροπή εξέδωσε, επίσης, Ανακοίνωση το 2001 για την προσβασιμότητα (*eEurope, 2002*), ιδιαίτερα των Α.μ.Ε.Α., στις δημόσιες ιστοθέσεις και ακολούθησαν σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου. Αποτέλεσμα ήταν να δεσμευτούν τα κράτη μέλη να καταστήσουν τις δημόσιες ιστοθέσεις τους προσβάσιμες, ιδιαίτερα για τα άτομα με αναπηρία, σύμφωνα με τις διεθνείς Κατευθυντήριες Οδηγίες Προσβασιμότητας στο Διαδίκτυο (*Web Content Accessibility Guidelines*).

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας *eEurope*, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε μια παράλληλη δραστηριότητα με την ονομασία “*eAccessibility*” και με σκοπό την προώθηση θεμάτων πρόσβασης των Α.μ.Ε.Α. σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, μέσω της θέσπισης παρεμβατικών πολιτικών στους τομείς της νομοθεσίας και της τυποποίησης, αλλά και μέσω της δημιουργίας προγραμμάτων σπουδών, καθώς και ενός ευρωπαϊκού δικτύου αποτελούμενου από κέντρα αριστείας στον τομέα του καθολικού σχεδιασμού.

Κατά την διετία (2005-2007), η Επιτροπή πρόκειται να εξακολουθήσει να αυξάνει την ευαισθητοποίηση, να προωθεί τη χρήση των προτεινόμενων μέσων, να συλλέγει ενημερωτικά στοιχεία και να συνεχίζει το διάλογο με τους ενδιαφερομένους, ώστε, να είναι σε θέση να λάβει ενημερωμένες αποφάσεις στο πεδίο της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, οι πολιτικές και τα μέτρα που λαμβάνονται στο πεδίο της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας θα συμβάλουν στην ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την

ηλεκτρονική κοινωνική ένταξη (eInclusion) το 2008, που έχει ήδη προαγγελθεί και προταθεί από την Επιτροπή, εξετάζοντας θέματα όπως η ισότητα ευκαιριών και το χάσμα μεταξύ περιφερειών. Η πρωτοβουλία θα προετοιμαστεί μέσω δράσεων στην ενεργό παρακολούθηση, την έρευνα σε προσβάσιμες τεχνολογικές λύσεις, ιδιαίτερα όσον αφορά στα άτομα με αναπηρίες.

Επίσης, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., με τις Αποφάσεις της 56/168 του 2001 και 60/232 του 2005, αποφάσισε την συγκρότηση μιας Ad Hoc Επιτροπής για τη σύνταξη μιας “Περιεκτικής και Ολοκληρωμένης Διεθνούς Σύμβασης για την Προστασία και Προαγωγή των Δικαιωμάτων και της Αξιοπρέπειας των Ατόμων με Αναπηρία”. Πρόσφατα, η Ad Hoc Επιτροπή, στην 8^η Σύνοδό της τον Αύγουστο του 2006, συνέταξε ένα Σχέδιο (Draft Report) για μια νέα Σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αναπήρων ατόμων, η οποία, αφού υιοθετηθεί και από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., θα υποβληθεί για κύρωση από τα κράτη-μέλη του Οργανισμού στο άμεσο προσεχές μέλλον.

Στο άρθρο 1 για τον ορισμό των προσώπων που θεωρούνται ανάπηροι, επιτεύχθηκε η διατύπωση ότι δεν θα πρέπει να μετακυλύεται το βάρος της απόδειξης της αναπηρίας σε κάθε πρόσωπο που προβάλλει την ιδιότητα αυτή (του αναπήρου), προκειμένου να επιδιώξει την απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση.

Στο άρθρο 11 (καταστάσεις κινδύνου για τον πληθυσμό) υιοθετήθηκε διατύπωση με την οποία το Κράτος έχει υποχρέωση προστασίας και σεβασμού των προσώπων με αναπηρία σε περιπτώσεις ενόπλων συγκρούσεων και φυσικών καταστροφών.

Επίσης, στο άρθρο 17 (προστασίας της ακεραιότητας του προσώπου) προκρίθηκε διατύπωση, η οποία αναφέρεται στην υποχρέωση προστασίας της σωματικής ακεραιότητας, όπως εκείνης της “διάνοιας” (“physical and mental integrity”) του προσώπου σε ισότιμη βάση με τους άλλους.

Στο άρθρο 32 (διεθνής συνεργασία) προστέθηκε διάταξη με τη οποία αποσυνδέεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεων του Κράτους (στο πλαίσιο της Σύμβασης) από την προηγούμενη ύπαρξη διεθνούς συνεργασίας, καθώς επίσης και ένας νέος αποτελεσματικότερος “Μηχανισμός Παρακολούθησης” της νέας Σύμβασης.

3.1.2. Η νομοθεσία των Η.Π.Α.

Τα Α.μ.Ε.Α. αποτελούν ένα πολύ μεγάλο τμήμα του αμερικανικού πληθυσμού: το αμερικανικό Κογκρέσο υπολογίζει ότι περίπου 43.000.000 Αμερικανοί διαθέτουν μία ή

περισσότερες φυσικές ή διανοητικές αναπηρίες και μάλιστα ότι πρόκειται για ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοστό του αμερικανικού πληθυσμού. Η κοινωνική πολιτική και εν γένει η κοινωνική φροντίδα και πρόνοια για τα Α.μ.Ε.Α. εκφράζεται μέσω νομοθετημάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης των Η.Π.Α., με ομοσπονδιακούς νόμους, αλλά και στις κατά τόπους Αμερικανικές Πολιτείες με διάφορους νόμους και νομοθετήματα. Η αμερικανική νομοθεσία έχει ως στόχο να εξασφαλίσει την ισότητα ευκαιριών των Α.μ.Ε.Α. σε όλους τους τομείς της ζωής, την πλήρη συμμετοχή τους στη ζωή, την ανεξαρτησία και την αυτονομία στην καθημερινή τους διαβίωση, καθώς και την επαρκή αυτοεξυπηρέτησή τους.

Ειδικότερα, η αμερικανική νομοθεσία σχετικά με τα Α.μ.Ε.Α. περιλαμβάνει τους εξής νόμους:

- Americans with Disabilities Act(A.D.A), 1990 (Νόμος για τους Αμερικανούς με Ανικανότητες)
- Telecommunications Act, 1996 (Νόμος για τις Τηλεπικοινωνίες)
- Fair Housing Act, 1988 (Νόμος για την Δικαιοσύνη στην Στέγαση)
- Air Carrier Access Act, 1986 (Νόμος για την Πρόσβαση στις Αερομεταφορές)
- Civil Rights of Institutionalized Persons Act, 1980 (Νόμος για τα Πολιτικά Δικαιώματα των Ιδρυματοποιημένων Προσώπων)
- Individuals with Disabilities Education Act, 1997 (Νόμος για την Εκπαίδευση Ατόμων με Ανικανότητες)
- Rehabilitation Act, 1973, 1998 (Νόμος για την Αποκατάσταση)
- Architectural Barriers Act, 1968 (Νόμος για τα Αρχιτεκτονικά Εμπόδια).

Americans with Disabilities Act(A.D.A.)

(Νόμος για τους Αμερικανούς με Ανικανότητες)

Ο νόμος αυτός του 1990 αποτελεί την καρδιά της αμερικανικής νομοθεσίας σχετικά με την αναπηρία. Ο ομοσπονδιακός αυτός νόμος απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. εξαιτίας της αναπηρίας τους στους τομείς της απασχόλησης (εργασίας), ομοσπονδιακής και πολιτειακής κυβέρνησης, των κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών, των εμπορικών εγκαταστάσεων, της μεταφοράς και των τηλεπικοινωνιών.

Telecommunications Act

(Νόμος για τις Τηλεπικοινωνίες)

Ο νόμος αυτός του 1996 αποτελεί τον αμερικανικό νόμο σχετικά με τις τηλεπικοινωνίες. Τα άρθρα (Sections) 255 και 251(α) (2) του νόμου Communication Act του 1934, όπως τροποποιήθηκαν με το νόμο Telecommunication Act του 1996, απαιτούν οι κατασκευαστές τηλεπικοινωνιακού υλικού και οι παροχείς τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών να εξασφαλίσουν ότι το υλικό και οι υπηρεσίες αυτές είναι προσβάσιμες από Α.μ.Ε.Α., όπου αυτό είναι λογικά εφικτό. Αυτές οι τροποποιήσεις εξασφαλίζουν ότι τα Α.μ.Ε.Α. θα έχουν πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών, όπως σταθερά και κινητά τηλέφωνα, βομβητές και υπηρεσίες τηλεφωνικού κέντρου, που πολύ συχνά δεν είναι προσβάσιμα από Α.μ.Ε.Α..

Το άρθρο 251(α) (2) απαιτεί οι φορείς τηλεπικοινωνιών να μην εγκαθιστούν υλικό τηλεπικοινωνίας που να μη συμβαδίζει με τις προϋποθέσεις προσβασιμότητας από Α.μ.Ε.Α., όπως καθορίζονται από το Άρθρο 255. Την 29η Σεπτεμβρίου 1999, η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Επικοινωνιών εξέδωσε αναφορά και ένα ψήφισμα που καθιερώνουν κανόνες και πολιτικές για την εφαρμογή των άρθρων 255 και 251(α).

Fair Housing Act

(Νόμος για την Δικαιοσύνη στην Στέγαση)

Ο νόμος αυτός, όπως τροποποιήθηκε το 1988, απαγορεύει τις διακρίσεις ως προς τον τομέα της στέγασης με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, το φύλο, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση και την εθνικότητα. Είναι αντίθετο προς το νόμο να γίνονται διακρίσεις όσον αφορά στην πώληση ή την ενοικίαση ενός σπιτιού εξαιτίας της αναπηρίας ενός ατόμου ή ενός Α.μ.Ε.Α. που συνδέεται με τον αγοραστή ή τον ενοικιαστή. Άλλες δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο νόμο είναι η χρηματοδότηση για την πώληση ή την ενοικίαση, η πρακτική των ζωνών, τα σχέδια νέων κατασκευών και η διαφήμιση.

Air Carrier Access Act

(Νόμος για την Πρόσβαση στις Αερομεταφορές)

Ο νόμος αυτός του 1986 απαγορεύει τη διάκριση στις αεροπορικές μεταφορές από αμερικανικές και ξένες αεροπορικές εταιρίες σε βάρος ατόμων με φυσική ή διανοητική

αναπηρία και εφαρμόζεται μόνο σε αεροπορικές εταιρίες που παρέχουν κανονικά προγραμματισμένες υπηρεσίες στο κοινό. Οι ρυθμίσεις του νόμου περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, από τη βοήθεια για την επιβίβαση στο αεροπλάνο μέχρι ορισμένες προϋποθέσεις προσβασιμότητας σχετικά με νέα αεροσκάφη και νέες ή διαφοροποιημένες αεροπορικές εγκαταστάσεις.

Civil Rights of Institutionalized Persons Act(C.R.I.S.P.A.)

(Νόμος για τα Πολιτικά Δικαιώματα των Ιδρυματοποιημένων Προσώπων)

Ο νόμος αυτός του 1980 εξουσιοδοτεί το Γενικό Εισαγγελέα των Η.Π.Α. να ερευνά τις συνθήκες εγκλεισμού ατόμων με αναπηρία σε ομοσπονδιακά και τοπικά ιδρύματα, όπως φυλακές, σωφρονιστικά κέντρα για ανηλίκους και ιδρύματα για ανθρώπους με ψυχικές αναπηρίες ή αναπηρίες σχετικές με την ανάπτυξη.

Individuals with Disabilities Education Act(I.D.E.A.)

(Νόμος για την Εκπαίδευση Ατόμων με Ανικανότητες)

Ο νόμος αυτός του 1997 απαιτεί τα δημόσια σχολεία να παρέχουν σε όλα τα παιδιά με αναπηρία την κατάλληλη δημόσια εκπαίδευση στο καλύτερο δυνατό περιβάλλον.

Rehabilitation Act

(Νόμος για την Αποκατάσταση)

Ο νόμος αυτός του 1973, που τροποποιήθηκε το 1998, απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των Α.μ.Ε.Α., εξαιτίας της αναπηρίας, σε προγράμματα που διεξάγονται από ομοσπονδιακές υπηρεσίες, σε προγράμματα που λαμβάνουν ομοσπονδιακή οικονομική βοήθεια και σε πρακτικές που εφαρμόζονται από ομοσπονδιακούς αναδόχους συμβάσεων.

Συγκεκριμένα:

- Το άρθρο 501 απαιτεί “θετική δράση” (“affirmative action”) και απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. στον τομέα της απασχόλησής τους από ομοσπονδιακές υπηρεσίες του διοικητικού κλάδου. Στα πλαίσια της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, έχει συσταθεί μία διυπηρεσιακή επιτροπή για τους εργαζομένους, που είναι άτομα με ειδικές ανάγκες, σκοπός της οποίας είναι να ερευνά και να παρέχει

πληροφορίες σχετικά με την απασχόληση των Α.μ.Ε.Α. στον ομοσπονδιακό τομέα και σε άλλους τομείς και να εξετάζει περιοδικά την επάρκεια της πρόσληψης, της τοποθέτησης και της προαγωγής των Α.μ.Ε.Α. στα υπουργεία, στις υπηρεσίες και γενικότερα στο διοικητικό κλάδο της κυβέρνησης, καθώς και να εξασφαλίζει ότι οι ανάγκες των Α.μ.Ε.Α. αντιμετωπίζονται επαρκώς από τη διοίκηση.

- Το άρθρο 503 απαιτεί θετική δράση και απαγορεύει τη διάκριση στην εργασία από ομοσπονδιακούς αναδόχους συμβολαίων και υπεργολάβους, για συμβόλαια αξίας μεγαλύτερης των \$10.000. Οι ανάδοχοι και οι υπεργολάβοι οφείλουν να προσλαμβάνουν Α.μ.Ε.Α. με ικανότητες και προσόντα.
- Το άρθρο 504 αναφέρει ότι κανένα Α.μ.Ε.Α. με προσόντα και ικανότητες στις ΗΠΑ δε θα εξαιρεθεί ή θα αποκλεισθεί από τα ωφελήματα ή θα υποστεί διάκριση σε βάρος του, στα πλαίσια προγράμματος ή δραστηριότητας που είτε λαμβάνει ομοσπονδιακή οικονομική βοήθεια είτε διεξάγεται από οποιαδήποτε διοικητική υπηρεσία ή την Ταχυδρομική Υπηρεσία των Η.Π.Α..
- Το άρθρο 508 καθιερώνει προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, διατήρηση και χρήση της ηλεκτρονικής και πληροφορικής τεχνολογίας από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση. Ο νόμος αυτός απαιτεί η ομοσπονδιακή πληροφορική και ηλεκτρονική τεχνολογία να είναι προσβάσιμη από Α.μ.Ε.Α., περιλαμβανομένων των υπαλλήλων και του κοινού.

Architectural Barriers Act

(Νόμος για τα Αρχιτεκτονικά Εμπόδια)

Τέλος, ο νόμος αυτός (Α.Β.Α.) του 1968 απαιτεί τα κτίρια και οι εγκαταστάσεις που σχεδιάζονται, κατασκευάζονται ή τροποποιούνται με ομοσπονδιακά κεφάλαια ή ενοικιάζονται από ομοσπονδιακή υπηρεσία, να συμβαδίζουν με τα ομοσπονδιακά πρότυπα για προσβασιμότητα από τα Α.μ.Ε.Α..

3.1.3. Η νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α. στις Ευρωπαϊκές χώρες

Στην Ευρώπη εντοπίζονται τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με τα Α.μ.Ε.Α.:

- Οι Συνταγματικές τροποποιήσεις (Γερμανία, Φινλανδία): ρυθμίσεις σχετικά με την αναπηρία στο Σύνταγμα, δηλαδή το βασικό νόμο του κράτους.

- Ο Ποινικός Νόμος (Γαλλία, Φινλανδία): η διάκριση σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. θεωρείται αδίκημα, που τιμωρείται από τις αρχές του κράτους.
- Το Αστικό Δίκαιο (Βρετανία, Ιρλανδία): παροχή δικαιώματος στα Α.μ.Ε.Α. να εγείρουν αγωγή, εάν υπάρχει διάκριση σε βάρος τους, ειδικά στην απασχόληση και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.
- Ο Ombudsman (Σουηδία): αξιωματούχος με την υποχρέωση να διερευνά και να λαμβάνει μέτρα σε περίπτωση διάκρισης κατά των Α.μ.Ε.Α..

3.1.3.1. Γερμανία

Η πολιτική σχετικά με την αναπηρία στη Γερμανία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν, κυρίως, κοινωνική πολιτική. Οργανώσεις βετεράνων μάχονταν για οικονομικές αποζημιώσεις για τις αναπηρίες τους και οργανώσεις γονέων μάχονταν για ειδικά σχολεία. Τα κυριότερα σημεία στη Γερμανική νομοθεσία συνοψίζονται ως εξής:

- Επιρροή από τον αμερικανικό νόμο Rehabilitation Act, του 1973: θεωρήθηκε ορθό να αναπτυχθεί νέα στρατηγική κατά των διακρίσεων και της απομόνωσης των Α.μ.Ε.Α..
- Πρωτοβουλία για πρόταση κατά της διάκρισης σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. που να περιληφθεί στο Σύνταγμα και στη νομοθεσία για ίσα δικαιώματα.
- Άρθρο 3 του Γερμανικού Συντάγματος με μεταγενέστερες προσθήκες.
- Πρόταση από το Forum των Αναπήρων Δικηγόρων και Δικαστών για την θέσπιση νομοθετικής ρύθμισης με την οποία θα προβλέπονται, ρητά, ίσα δικαιώματα για τα Α.μ.Ε.Α..

Πρόσφατα και με αφορμή τις γενικότερες εξελίξεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη Γερμανία υιοθετήθηκε νέα νομοθεσία που επεκτείνει τις προηγούμενες και θεμελιώνει για πρώτη φορά την καθολική πρόσβαση των Α.μ.Ε.Α. σε προϊόντα και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της Κ.τ.Π. (π.χ. το διαδίκτυο).

3.1.3.2. Γαλλία

Στη Γαλλία ο νόμος 90-602 του 1990 προστατεύει τα Α.μ.Ε.Α. από οποιαδήποτε διάκριση σε βάρος τους στην καθημερινή ζωή. Ο νόμος απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. από δημόσιες αρχές και ιδιώτες σε σχέση με την πρόσληψη και απόλυση από

την εργασία. Ο νόμος, ακόμα, περιέχει ρυθμίσεις που δίνουν το δικαίωμα σε οργανώσεις αναπήρων να συνεργάζονται με το δημόσιο κατήγορο σε υποθέσεις διάκρισης που φθάνουν στο δικαστήριο. Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε από τον Ποινικό Κώδικα και προβλέπει ότι οι διακρίσεις σε βάρος των αναπήρων θεωρούνται ως προσβολές της ατομικής αξιοπρέπειας.

3.1.3.3. Αγγλία

Την τελευταία δεκαετία έγιναν διάφορες απόπειρες από βουλευτές, που υποστηρίζουν το Αναπηρικό Κίνημα, να εισάγουν νομοθεσία σχετικά με τις διακρίσεις σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. Το 1994 βουλευτές από όλα τα πολιτικά κόμματα υποστήριξαν το νόμο για τα αστικά δικαιώματα των Α.μ.Ε.Α. (Civil Rights Disabled Persons Bill) που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στον αμερικανικό νόμο Americans with Disabilities Act και σκοπός του είναι να σταματήσει τις διακρίσεις σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. στους τομείς της απασχόλησης και της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες.

Η Επιτροπή “Disability Rights Commission Bill” μπορεί να δίνει συμβουλές σε Α.μ.Ε.Α., σε επιχειρήσεις και στο κοινό, να ενεργεί διακανονισμούς σε θέματα υπηρεσιών και αγαθών, να βοηθά στην εξασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, φροντίζοντας και για βοήθεια από δικηγόρο, καθώς και να αναλαμβάνει, επισήμως, να διερευνά υποθέσεις που αφορούν διακρίσεις κατά Α.μ.Ε.Α..

Ο νόμος Humans Rights Act εισάγει ρυθμίσεις από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο Βρετανικό νόμο και περιλαμβάνει την απαγόρευση κάθε διάκρισης στην εφαρμογή των δικαιωμάτων της σύμβασης.

3.1.3.4. Ιταλία

Στην Ιταλία ψηφίστηκε τον Ιανουάριο 2004 νόμος, ο οποίος καθιστά υποχρεωτική την προσβασιμότητα δημοσίων ή και ιδιωτικών διαδικτυακών τόπων που προσφέρουν δημόσιες υπηρεσίες. Ο νόμος προβλέπει, σε διάστημα τριών μηνών, τον πλήρη προσδιορισμό των αρχών και κριτηρίων προσβασιμότητας και τους απαραίτητους σχετικούς ελέγχους. Επίσης, σε διάστημα τεσσάρων μηνών, προβλέπεται η οριστικοποίηση των τεχνικών προδιαγραφών σχετικών με τα διάφορα επίπεδα προσβασιμότητας, καθώς και με τις τεχνικές μεθόδους και εργαλεία αξιολόγησης. Το νέο αυτό νομοθετικό πλαίσιο στοχεύει να αποφύγει τη δημιουργία μορφών αποκλεισμού, που συσχετίζονται με τη διάχυση της τεχνολογίας, αλλά και να

προωθήσει την αξιοποίηση της τεχνολογίας ως εργαλείο για την κοινωνική ενσωμάτωση Α.μ.Ε.Α..

Ο νόμος αυτός προβλέπει επίσης και τη συμμετοχή των οργανώσεων Α.μ.Ε.Α. στη διαμόρφωση του κανονισμού που αφορά δημόσιους διαδικτυακούς τόπους. Επιπλέον, προβλέπεται η επέκταση της προσβασιμότητας “de jure” σε έργα πολυμέσων, με σημαντική διεύρυνση του πληθυσμού/ στόχου σε σχέση με την παρούσα ρύθμιση. Ακόμη, προβλέπονται σχετικές ρυθμίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα όσον αφορά στο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό. Σημαντική είναι, επίσης, η θέσπιση μέτρων επιτήρησης της εφαρμογής του ρυθμιστικού πλαισίου, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας των πολιτών που θεμελιώνεται στο άρθρο 3 του Ιταλικού Συντάγματος.

3.1.3.5. Φινλανδία

Βασικές νομοθετικές ρυθμίσεις στη Φινλανδία αποτελούν:

- Ο νόμος για τις υπηρεσίες και την αρωγή προς τα Α.μ.Ε.Α., που έχει σκοπό να βελτιώσει την ικανότητα των Α.μ.Ε.Α. να ζήσουν ως μέλη της κοινωνίας σε ισότητα με τους άλλους ανθρώπους.
- Ο νόμος για την κατάσταση και τα δικαιώματα των ασθενών (785/1992) που προβλέπει ότι κάθε πρόσωπο που διαβιεί μόνιμα στη Φινλανδία δικαιούται, χωρίς διάκριση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, μέσα στα πλαίσια των υπαρχόντων πόρων του ιατροφαρμακευτικού συστήματος.
- Η συνταγματική αναθεώρηση (969/1995), που προβλέπει ότι κανείς δεν θα τοποθετηθεί σε διαφορετική θέση εξαιτίας αναπηρίας και άλλων συγκριτικών παραγόντων και επιπλέον, υιοθετεί τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών πέρα από τα παραδοσιακά αστικά και πολιτικά δικαιώματα, ενώ διασφαλίζει ότι, τα δικαιώματα των ατόμων που χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα και οι μεταφραστές της, θα προστατευθούν με νόμο ή διάταγμα.

3.1.3.6. Ιρλανδία

Η Ιρλανδική πολιτική απέναντι στην αναπηρία ήταν παραδοσιακά πατερναλιστική. Παρείχε, δηλαδή, υποστήριξη στα Α.μ.Ε.Α., αντί να διασφαλίζει και να ενισχύει τα ανθρώπινα και αστικά δικαιώματά τους. Το Ιρλανδικό Σύνταγμα του 1937 περιείχε ένα γενικό δικαίωμα ισότητας, το οποίο, όμως, δεν ερμηνευόταν και ως ισότητα ευκαιριών για τα Α.μ.Ε.Α.. Το 1991, η Ιρλανδική κυβέρνηση εφάρμοσε το “Πρόγραμμα για Οικονομική και Κοινωνική Πρόοδο” για να διασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή και ένταξη των Α.μ.Ε.Α. σε όλους τους τομείς της ζωής. Το 1993, η νέα κυβέρνηση δημιούργησε ένα νέο υπουργείο, το Υπουργείο Ισότητας και Αναθεώρησης του Νόμου, ένας από τους στόχους του οποίου ήταν η προώθηση των δικαιωμάτων των Α.μ.Ε.Α..

Ο νόμος Employment Equality Bill. (Νόμος για την Ισότητα στην Απασχόληση), καταργεί τυχόν αντίθετη νομοθεσία και ασχολείται με τη διάκριση σε βάρος των Αμ.Ε.Α. στον τομέα της απασχόλησης. Ο νόμος Equal Status Bill ασχολείται με τη διάκριση σε βάρος διαφόρων ομάδων - περιλαμβανομένων των Α.μ.Ε.Α. - στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και με την πρόσβαση των Α.μ.Ε.Α. στην εκπαίδευση.

3.1.3.7. Σουηδία

Η Σουηδία, ενώ έχει ιστορικά υψηλό επίπεδο κοινωνικής πολιτικής, έχει πρόσφατα υιοθετήσει ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της κατάστασης των Α.μ.Ε.Α., παρότι δεν έχει ακόμα θεσπίσει διατάξεις κατά των διακρίσεων σε βάρος των Α.μ.Ε.Α.. Συγκεκριμένα, οι ισχύουσες διατάξεις για Α.μ.Ε.Α. στη Σουηδία είναι:

- Μία αναφορά από την “Επιτροπή Αναπηρίας”, όπου προτείνονται μία σειρά από μέτρα, περιλαμβανομένης της νομοθεσίας, σε οχτώ βασικούς τομείς της κοινωνίας, προκειμένου να αποτραπεί η διάκριση σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. και να επιτευχθεί η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. σε όλους τους τομείς της κοινωνίας.
- Ο νόμος Support and Service for Persons with Certain Functional Impairments (Νόμος για την Υποστήριξη και την Εξυπηρέτηση Προσώπων με Λειτουργικές Βλάβες), ο οποίος έδωσε στα Α.μ.Ε.Α. το δικαίωμα της προσωπικής βοήθειας.

- Ο νόμος Work Environment Act (Νόμος για το Εργασιακό Περιβάλλον), που απαιτεί οι εργοδότες να προσαρμόζουν το φυσικό περιβάλλον και την οργάνωση της εργασίας έτσι, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες των ατόμων με λειτουργικά μειονεκτήματα.
- Ombudsman, ο οποίος είναι δημόσιος λειτουργός, οι αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνουν βελτιώσεις στον τομέα της νομοθεσίας, συζητήσεις με εταιρίες, οργανισμούς και αρχές, καθώς και χρήση της δημοσιότητας, αναφορές για άνιση μεταχείριση ατόμων με αναπηρία εξαιτίας της αναπηρίας τους, ενώ επιπλέον αρμοδιότητά του είναι η υποβολή μιας ετήσιας αναφοράς στην κυβέρνηση σχετικά με θέματα που αφορούν τα Α.μ.Ε.Α..

3.2. Η ελληνική νομοθεσία για τα Α.μ.Ε.Α.

3.2.1. Το Συνταγματικό Πλαίσιο Νομικής Προστασίας των Α.μ.Ε.Α.

Το Ελληνικό Σύνταγμα ορίζει στο **άρθρο 4** ότι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Με το άρθρο αυτό καθιερώνεται η αρχή της ισότητας των Α.μ.Ε.Α. έναντι του νόμου, όπως και η αρχή της ισότητας των δύο φύλων. Η συνταγματική αυτή κατοχύρωση της αρχής της ισότητας έναντι του νόμου αποτελεί το θεμέλιο λίθο του ρυθμιστικού πλαισίου για τα Α.μ.Ε.Α. και την αντιμετώπισή τους από το κράτος, ενώ η αρχή της ισότητας των δύο φύλων εξασφαλίζει ότι οι γυναίκες με αναπηρία αποτελούν ισότιμα μέλη της κοινωνίας και προστατεύονται από το κράτος όπως και οι άνδρες με αναπηρία.

Σύμφωνα με το **άρθρο 21** παρ. 2 του Συντάγματος, οι πολύτεκνες οικογένειες, οι ανάπηροι πολέμου και ειρηνικής περιόδου, τα θύματα πολέμου, οι χήρες και τα ορφανά εκείνων που έπεσαν στον πόλεμο, καθώς και όσοι πάσχουν από ανίατη σωματική ή πνευματική νόσο έχουν δικαίωμα ειδικής φροντίδας από το κράτος, ενώ, σύμφωνα με την παράγραφο 3, το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων. Στο άρθρο αυτό, θεμελιώνεται το κοινωνικό κράτος δικαίου και η κοινωνική πολιτική του κράτους, η οποία ασκείται μέσω των ειδικότερων νόμων που εκτελούν αυτή τη συνταγματική επιταγή.

Επίσης, το **άρθρο 21** παρ. 6, αναφέρεται ρητά στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, ορίζοντας τα εξής: «Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.»

Με τη διάταξη αυτή, το Σύνταγμα της Χώρας εναρμονίζεται με τα πιο προοδευτικά Συντάγματα άλλων χωρών και υιοθετείται το κοινωνικό μοντέλο για την αναπηρία. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικής ισότητας (**άρθρο 4** παρ.1) αλλά και με τη διάταξη του **άρθρου 116** παρ. 2, που επιτρέπει την λήψη θετικών μέτρων υπέρ των ομάδων, οι οποίες τελούν υπό συνθήκες πραγματικής ανισότητας, επιτρέπει στο νομοθέτη να λάβει όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία ή για τη διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία. Συγκεκριμένα, το **άρθρο 116** παρ. 2, ορίζει τα εξής:

«Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών.»

Με το **άρθρο 22** του Συντάγματος, θεμελιώνεται, επίσης, το δικαίωμα των Α.μ.Ε.Α. στην εργασία και η προστασία της εργασίας που παρέχουν. Εν γένει, ρυθμίζεται η παροχή της εργασίας, οι συνθήκες απασχόλησης, η αμοιβή, οι προαγωγές, η εκπαίδευση στην εργασία και όλο το καθεστώς της παροχής εργασίας από τα Α.μ.Ε.Α., υπό την έννοια ότι απαγορεύονται διακρίσεις στα παραπάνω θέματα σε βάρος των Α.μ.Ε.Α. εξαιτίας της αναπηρίας τους και αναφέρει τα εξής:

1. Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας....
5. Το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως νόμος ορίζει.

Με το **άρθρο 25** του Συντάγματος, προστατεύονται τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και γίνονται σεβαστά αυτά από το κράτος. Τα Α.μ.Ε.Α., ως δικαιούχοι των παραπάνω δικαιωμάτων, τελούν υπό την προστασία και την εγγύηση του κράτους και απολαμβάνουν όλες τις πλευρές της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής. Βέβαια, απαγορεύεται η κατάχρηση δικαιώματος, δηλαδή η άσκηση του δικαιώματος δεν επιτρέπεται να ξεπερνά τα όρια του οικονομικού και κοινωνικού σκοπού του δικαιώματος και τα όρια που θέτει το ίδιο το δικαίωμα. Στο πλαίσιο αυτό, το **άρθρο 25** του Συντάγματος αποτελεί κατευθυντήρια αρχή του κράτους δικαίου, προστατεύει τα Α.μ.Ε.Α. και αναφέρει τα εξής:

1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους.....

2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.
3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.
4. Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

Η συνταγματική αναθεώρηση του 2001 προσέθεσε επίσης ένα νέο δικαίωμα, εξαιρετικά σημαντικό αναφορικά με το αίτημα της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας. Σύμφωνα με τη διάταξη του **άρθρου 5Α** παρ. 2 του Συντάγματος:

«Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των **άρθρων 9, 9Α** και **19**».

3.2.2. Νομοθεσία που αφορά την προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α.

Η χώρα μας διαθέτει νομοθετικό πλαίσιο για την υποστήριξη της εφαρμογής της προσβασιμότητας στις κτιριακές υποδομές (Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός, Κτιριοδομικός Κανονισμός, Ν.2831/2000, Υπ. Αποφάσεις ΥΠΕΚΑ 52487 και 52488/2002, Οδηγίες σχεδιασμού "Σχεδιάζοντας για όλους" του ΥΠΕΚΑ), με το οποίο επιβάλλεται η εξασφάλιση της οριζόντιας και κατακόρυφης προσπέλασης από άτομα με αναπηρίες σε όλα τα νέα κτίρια, στους χώρους των οποίων στεγάζονται:

- υπηρεσίες του Δημοσίου,
- νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου,
- νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημόσιου τομέα,
- κοινωφελείς οργανισμοί,
- οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας ή έχουν χρήσεις
- συνάθροισης κοινού,

- εκπαίδευσης,
- υγείας και κοινωνικής πρόνοιας,
- γραφείων και εμπορίου, καθώς επίσης και στους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων των κτιρίων αυτών.

Η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται και στα κτίρια με χρήση κατοικίας στα οποία είναι υποχρεωτικός ο ανελκυστήρας, αλλά και στους κοινής χρήσης υπαίθριους χώρους.

Πρόβλεψη επίσης υπάρχει για την προσβασιμότητα στα υφιστάμενα πριν από την ισχύ του νόμου αυτού κτίρια όπου στεγάζονται υπηρεσίες του Δημοσίου, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ευρύτερου δημόσιου τομέα, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας, κοινωφελείς οργανισμοί, τράπεζες και ανταλλακτήρια τραπεζών.

Παράλληλα με το παραπάνω νομοθετικό πλαίσιο, ισχύει το Π.Δ. 16/18-1-96 (ΦΕΚ 10 Α') "Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/654/ΕΟΚ" με το οποίο καθορίζονται οι ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας και συμπεριλαμβάνεται ειδική διάταξη για τις εξυπηρετήσεις των εργαζομένων με αναπηρία. Ο έλεγχος της εφαρμογής του διατάγματος έχει ανατεθεί στις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (στα Κέντρα Πρόληψης Επαγγελματικού Κινδύνου ή στις Διευθύνσεις επιθεώρησης εργασίας και στις Διευθύνσεις απασχόλησης με τα αρμόδια Τμήματα τεχνικής και υγειονομικής επιθεώρησης εργασίας ή στα Τμήματα και Γραφεία επιθεώρησης εργασίας κλπ.), προβλέπεται δε η επιβολή κυρώσεων σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει τις διατάξεις του διατάγματος (ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του Ν.2224/94, και διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 24 του Ν.2224/94 με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 6 της ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του Ν.1836/89).

Το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης με μια σειρά εγκυκλίων υποχρεώνει τους Φορείς του Δημοσίου να λάβουν μέτρα για την προσβασιμότητα:

- Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/26534/02.12.96 "Εξασφάλιση πρόσβασης εμποδιζόμενων ατόμων - εφαρμογή των Οδηγιών Σχεδιασμού του ΥΠΕΚΑ για την άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων", με την οποία υποχρεώθηκαν οι φορείς του Δημοσίου να εφαρμόσουν τις οδηγίες του Γραφείου Μελετών για Α.μ.Ε.Α. του ΥΠΕΚΑ για την προσβασιμότητα στα κτίρια του Δημοσίου.

- Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/4291/17.02.97 “Εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες από τις δημόσιες Υπηρεσίες και τους Φορείς του Δημόσιου τομέα”.
- Εγκύκλιοι ΔΙΑΔΠ/Γ2Τ76750/29.03.99 “Εξασφάλιση πρόσβασης και διευκολύνσεις εμποδιζόμενων ατόμων στις δημόσιες υπηρεσίες” και ΔΙΑΔΠ/Γ2γ/589/9.1.2001, με τις οποίες κλήθηκαν όλες οι δημόσιες υπηρεσίες να καταρτίσουν και να υλοποιήσουν πρόγραμμα εξασφάλισης της πρόσβασης των πολιτών με αναπηρία στα κτίρια τους σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/Γ2Γ/20752/21.09.00, η οποία αναφέρεται στα άρθρα 18 και 28 του Ν.2831/2000 και στην υποχρέωση των δημοσίων Υπηρεσιών για την εφαρμογή τους.
- Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/Β/18036/23.09.02, με την οποία απαιτείται ο ορισμός ενός στελέχους-συνδέσμου ανά υπηρεσία για την προώθηση της προσβασιμότητας στην υπηρεσία του και η ενημέρωση του Υπουργείου Εσωτερικών Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ανά 15 ημέρες για την πορεία των παρεμβάσεων που υλοποιούν για την διασφάλιση της προσβασιμότητας.
- Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/Β/7887/22.04.03, με την οποία τίθεται χρονοδιάγραμμα υλοποίησης συγκεκριμένων παρεμβάσεων για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία στις δημόσιες υπηρεσίες.
- Ν.3013/2002 (αρθρ.31 παρ.6) ιδρυτικός των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών, στον οποίο προβλέπεται η υποχρέωση διασφάλισης της προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία σε αυτά.

Το Υπουργείο Ανάπτυξης με βάση τις Τεχνικές Προδιαγραφές του ΕΟΤ (ΦΕΚ 557/Β/1987), όπως τροποποιήθηκαν με την Απόφαση Δ.Σ. ΕΟΤ υπ' αριθμ. 92/7/14.02.95 και ισχύουν σήμερα, επιβάλλεται αριθμός προσβάσεων δωματίων σε όλες τις κατηγορίες ξενοδοχείων και καθορίζονται οι απαιτούμενες παρεμβάσεις. Με βάση τον προαναφερόμενο Ν.3057/2002/ΦΕΚ 239Α, άρθρο 82 παρ. 17 επιβάλλεται με την αφορμή των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων η διαμόρφωση προσβάσιμου δωματίου ως πιλοτικού σε

ξενοδοχεία του νομού Αττικής Β κατηγορίας και κάτω, σαν προϋπόθεση για την υπαγωγή τους στα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου.

Όσον αφορά τις μεταφορές και επικοινωνίες, στον Ν.2696/ΦΕΚ57/23.03.99 “Κύρωση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας” στο άρθρο 7α περιγράφεται ειδική σήμανση, σηματοδότηση και διαμόρφωση των χώρων κυκλοφορίας για άτομα με αναπηρία ενώ σε διάφορα άρθρα περιλαμβάνονται μέτρα για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία.

Με την Υπουργική Απόφαση 26705/213 3/ΦΕΚ813B/04.09.1996 επικυρώνεται ο τεχνικός Κανονισμός “Καθορισμός τύπου και τεχνικών προδιαγραφών αστικών λεωφορείων περιοχής Αθηνών” όπου στην παρ.3.11 “Διευκόλυνση επιβατών με μειωμένη κινητικότητα και διατάξεις για άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρικά τροχήλατα αμαξίδια” γίνεται ιδιαίτερη μνεία στο σχεδιασμό των οχημάτων για να είναι δυνατή η εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία.

Στον Ν.2963/2001 "Οργάνωση και λειτουργία των δημοτικών επιβατικών μεταφορών με λεωφορεία, τεχνικός έλεγχος οχημάτων και ασφάλεια χειρσαίων μεταφορών και άλλες διατάξεις" ρυθμίζονται θέματα δημόσιων αστικών και υπεραστικών επιβατικών μεταφορών για όλη τη χώρα , πλην Αθήνας - Θεσσαλονίκης για τις οποίες ισχύει ιδιαίτερο καθεστώς, και αναφέρεται:

Άρθρο 12: “...Τα αστικά λεωφορεία που τίθενται για πρώτη φορά σε κυκλοφορία στην Ελλάδα δύνανται να φέρουν εξοπλισμό για την πρόσβαση και ασφαλή μεταφορά ατόμων με κινητικά προβλήματα. Τα λεωφορεία ιδιοκτησίας των φορέων συγκοινωνιακού έργου και μέχρι ποσοστού τουλάχιστον δέκα τοις εκατό (10%) επί του συνολικού στόλου αυτών φέρουν υποχρεωτικά τον εξοπλισμό του προηγούμενου εδαφίου...”

Άρθρο 15: “...ιδ. απαγορεύουν τη μεταφορά ζώων, πλην των περιπτώσεων ζώων συνοδείας αναπήρων ή μικρών κατοικίδιων ζώων, που μεταφέρονται με κατάλληλα για το σκοπό αυτόν μέσα...”

Συμπληρωματικές Υπουργικές Αποφάσεις καθορίζουν τεχνικές προδιαγραφές για την εξασφάλιση της προσβασιμότητας ατόμων με μειωμένη κινητικότητα στα λεωφορεία (Απόφαση ΥΜΕ 53495/ 2475/ 02/ 17-01-03 και Απόφαση ΥΜΕ 37492/1795/ΦΕΚ Β' 922/ 04-07-2003)

Στον Νόμο 3185/2003 ΦΕΚ 229Α, άρθρο 17: Ρυθμίσεις θεμάτων Συμβουλίου Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης και Οργανισμού Αστικών Συγκοινωνιών

Θεσσαλονίκης, παρ.3α αναφέρεται ότι ο ΟΑΣΘ προμηθεύεται 2 ειδικά διασκευασμένα οχήματα για τη δωρεάν μετακίνηση ατόμων με αναπηρία, τα οποία ήδη έχουν τεθεί σε λειτουργία βάσει ειδικού Κανονισμού Οργάνωσης -Λειτουργίας.

Στον τομέα της ναυτιλίας με τα παρακάτω Προεδρικά Διατάγματα ορίζονται απαιτήσεις για την εξυπηρέτηση επιβατών με αναπηρία στα πλοία.

- ΠΔ 101/1995 Κανονισμός ενδιαιτήσεως και καθορισμού αριθμού επιβατών των επιβατηγών πλοίων.
- ΠΔ 221/2001 Κανονισμός ενδιαιτήσεως επιβατών και πληρώματος των ταχύπλοων σκαφών (high speed craft).
- ΠΔ 316/2001 Κανονισμός επιθεώρησης των ανυψωτικών μέσων των πλοίων.
- ΠΔ 66/2005 ΦΕΚ 100Α/27-04-2005 (ενσωμάτωση της ΚΟ 2003/24ΕΚ στην ελληνική νομοθεσία) Απαιτήσεις ασφαλείας για άτομα με ειδικές ανάγκες στα δρομολογιακά πλοία.

Με βάση τα παραπάνω είναι εμφανές ότι στη χώρα μας υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο, που προωθεί την προσβασιμότητα σε ορισμένους τομείς της ελληνικής κοινωνίας, άλλοτε πληρέστερο και άλλοτε όχι, πάντοτε όμως:

- χωρίς να προβλέπει διαδικασίες για τον συστηματικό έλεγχο και πιστοποίηση της σωστής εφαρμογής των μέτρων συνήθως χωρίς καν καταληκτικές ημερομηνίες εφαρμογής των μέτρων και πρόστιμα σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των υπόχρεων.
- χωρίς να ενημερώνεται με βάση τις νεότερες τάσεις στην ευρωπαϊκή και διεθνή κοινότητα και προσαρμογή του σε αυτές, με μοναδική εξαίρεση τις περιπτώσεις που η Ευρωπαϊκή νομοθεσία επιβάλλει σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα την προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών.

Σημαντικότερη έλλειψη αποτελεί η απουσία διαδικασιών και νομοθεσίας για την ασφαλή εκκένωση κτιρίων για άτομα με αναπηρία σε περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών και η απουσία νομοθετικού πλαισίου για την υποχρέωση εφαρμογής των αρχών του “Σχεδιασμού για όλους” (Universal Design) στο σχεδιασμό των υπηρεσιών και αγαθών (Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2008. Ε.Σ.Α.με.Α., 2005).

3.2.3. Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός

Σύμφωνα με το Άρθρο 21 παρ. 5 προβλέπεται ότι:

Επιτρέπεται, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του παρόντος και των ειδικών όρων δόμησης της περιοχής, η κατασκευή ανελκυστήρα με τις απολύτως αναγκαίες από τους ισχύοντες κανονισμούς διαστάσεις, καθώς και του αναγκαίου χώρου πρόσβασης σε αυτόν, σε υφιστάμενες τη χρονολογία ισχύος της διάταξης αυτής οικοδομές που στερούνται αυτού και όπου διαμένουν άτομα με κινητική αναπηρία, εφόσον δεν βλάπτεται υπέρμετρα το άμεσο οικιστικό περιβάλλον. Η παρέκκλιση αυτή χορηγείται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας ύστερα από εισήγηση της αρμόδιας Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωροταξίας Περιφέρειας, σύμφωνη γνώμη του περιφερειακού συμβουλίου χωροταξίας, οικισμού και περιβάλλοντος και μετά από αιτιολογημένη πρόταση της αρμόδιας υπηρεσίας Υγείας και Πρόνοιας της Περιφέρειας. Τα ανωτέρω μπορεί να εφαρμοσθούν και σε κτίρια, στα οποία κατά το χρόνο ανέγερσης τους δεν επιβάλλετο από τις ισχύουσες τότε διατάξεις η κατασκευή του ανελκυστήρα και του χώρου πρόσβασης σε αυτόν. Στην περίπτωση αυτή δεν απαιτείται η αιτιολογημένη πρόταση της αρμόδιας υπηρεσίας Υγείας και Πρόνοιας της Περιφέρειας, Στις περιπτώσεις που η οικοδομή έχει υπαχθεί στις διατάξεις του Μ73/41/1929 «Περί ιδιοκτησίας κατ' ορόφους», η απόφαση των συνιδιοκτητών για τροποποίηση του Κανονισμού και της σύστασης οριζοντίου ιδιοκτησίας, καθώς και για οποιοσδήποτε άλλες πράξεις που απαιτούνται, προκειμένου να εγκατασταθεί ανελκυστήρας ή και να εξασφαλιστεί γενικότερα η προσβασιμότητα ατόμων με αναπηρία, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Ν. 1577/1985, όπως ισχύει σήμερα, λαμβάνεται με πλειοψηφία, που αντιστοιχεί στο 51% του συνόλου των ψήφων.

Εφόσον κατά τη σχετική για τη λήψη της απόφασης συνέλευση των συνιδιοκτητών δεν υπάρξει απαρτία, η συνέλευση επαναλαμβάνεται την ίδια ημέρα και ώρα της επόμενης

εβδομάδας, οπότε υπάρχει απαρτία ανεξαρτητών των ψήφων, που εκπροσωπούν οι παριστάμενοι συνιδιοκτήτες, η δε απόφαση λαμβάνεται με απλή πλειοψηφία των παρόντων.

(Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2008)

Σύμφωνα με το Άρθρο 28 προβλέπονται - Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες:

1. Στους χώρους των νέων κτιρίων για τα οποία η οικοδομική άδεια εκδίδεται μετά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου επιβάλλεται να εξασφαλίζεται η οριζόντια και κατακόρυφη προσπέλαση από άτομα με ειδικές ανάγκες στους χώρους αυτών στους οποίους στεγάζονται υπηρεσίες του Δημοσίου, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημόσιου τομέα, κοινωφελείς οργανισμοί, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας ή έχουν χρήσεις συνάθροισης κοινού, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, γραφείων και εμπορίου, καθώς επίσης και στους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων των κτιρίων αυτών. Η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται και στα κτίρια με χρήση κατοικίας στα οποία είναι υποχρεωτικός ο ανελκυστήρας, σύμφωνα με τις διατάξεις του κτιριοδομικού κανονισμού.
2. Η δυνατότητα προσπέλασης των κτιρίων που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο εξασφαλίζεται με οδούσεις που αρχίζουν από τη στάθμη του πεζοδρομίου και φτάνουν μέχρι την πόρτα του ανελκυστήρα και αποτελούνται: α) από διαδρόμους που έχουν ελάχιστο πλάτος 1,30 μ. και δάπεδα ομαλά, χωρίς αναβαθμούς, με κλίση μέχρι 5% και β) από ανελκυστήρες με ελάχιστες εσωτερικές διαστάσεις πλάτους 1,10 μ. και μήκους 1,40 μ. και ελεύθερο άνοιγμα πόρτας στη μικρότερη από τις παραπάνω διαστάσεις 0,85 μ. Η απόσταση μεταξύ της πόρτας του ανελκυστήρα και του απέναντι τοίχου ή σκάλας ή άλλου εμποδίου πρέπει να είναι τουλάχιστον 1,50 μ. Στους ανελκυστήρες αυτούς επιβάλλεται η τοποθέτηση οπτικοακουστικών και απτικών μέσων για την εξυπηρέτηση των τυφλών ή κωφών ατόμων, με εξαίρεση τους ανελκυστήρες που εξυπηρετούν χώρους κατοικίας.
3. Οι κοινής χρήσης υπαίθριοι χώροι των οικοπέδων, στα οποία κατασκευάζονται τα κτίρια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 επιβάλλεται να διαμορφώνονται κατάλληλα, εφόσον το επιτρέπει η μορφολογία του εδάφους, με διαδρόμους με ομαλό

δάπεδο, κατασκευασμένο από συμπαγές μη ολισθηρό υλικό, χωρίς αναβαθμούς πλάτους τουλάχιστον 1,30 μ. και κλίσης μέχρι και 5% ώστε να χρησιμοποιούνται και από άτομα με ειδικές ανάγκες.

4. Στα κτίρια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 και στους κοινόχρηστους χώρους των οικισμών ποσοστό 5% των χώρων υγιεινής για χρήση κοινού ή σε κάθε περίπτωση ο ένας ανά όροφο από αυτούς πρέπει να είναι προσπελάσιμοι και εξοπλισμένοι κατάλληλα για χρήση από άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο.
5. Στα υφιστάμενα πριν από την ισχύ του παρόντος νόμου κτίρια που στεγάζονται υπηρεσίες του Δημοσίου, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ευρύτερου δημόσιου τομέα, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας, κοινωφελείς οργανισμοί, τράπεζες και ανταλλακτήρια τραπεζών, επιβάλλεται να γίνουν οι απαραίτητες διαμορφώσεις, ώστε οι λειτουργικοί χώροι τους να είναι προσπελάσιμοι από άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι διαμορφώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο αυτή γίνονται σύμφωνα με τις σχετικές προδιαγραφές που εγκρίνονται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας εγκρίνονται οι διαμορφώσεις για κάθε κτίριο, ύστερα από γνώμη του αρμόδιου για το κτίριο φορέα, εισήγηση της περιφερειακής υπηρεσίας και γνωμοδότηση του Περιφερειακού Σ.Χ.Ο.Π.
6. Από τις διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εξαιρούνται τα κτίρια που έχουν μοναδική πρόσβαση σε δρόμο με βαθμίδες ή βρίσκονται σε οικόπεδα στα οποία η ελάχιστη διαφορά στάθμης του φυσικού εδάφους στην οικοδομική γραμμή από την επιφάνεια του πεζοδρομίου είναι μεγαλύτερη από 2.50 μ. Επίσης εξαιρούνται από την υποχρέωση διαμόρφωσης πρόσβασης στους πάνω από το ισόγειο ορόφους ή τους εσωτερικούς εξώστες ή αναβαθμούς τα κτίρια που αναφέρονται στην παράγραφο 1, εφόσον:
  - Το εμβαδόν των εσωτερικών εξωστών ή αναβαθμών αποτελεί ποσοστό μέχρι 50% του εμβαδού της κυρίως αίθουσας και όχι περισσότερο των 100.0 τ.μ. και η χρήση του είναι ίδια με αυτή της κυρίως αίθουσας ή οι εσωτερικοί εξώστες ή αναβαθμοί έχουν βοηθητική χρήση.

- Το συνολικό μικτό εμβαδόν των πάνω από το ισόγειο ορόφων είναι μικρότερο των 200,0 τ.μ. και
- το μικτό εμβαδόν κάθε ορόφου είναι μικρότερο των 70,0 τ.μ.

Οι εξαιρέσεις που αναφέρονται στις περιπτώσεις β' και γ' της παραγράφου αυτής δεν ισχύουν, αν η χρήση του κτιρίου είναι η μοναδική στον οικισμό και ταυτόχρονα στους πάνω από το ισόγειο ορόφους υπάρχουν χρήσεις για εξυπηρέτηση κοινού διαφορετικές από αυτές που υπάρχουν στον ισόγειο όροφο.

7. Στα κτίρια στα οποία δεν έχουν υποχρεωτική εφαρμογή οι διατάξεις του παρόντος άρθρου, επιτρέπεται κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διάταξης, εκτός από αυτές που αναφέρονται στην ασφάλεια του κοινού, η εγκατάσταση ή κατασκευή στοιχείων για τη διευκόλυνση πρόσβασης στους κοινόχρηστους χώρους αυτών ατόμων με ειδικές ανάγκες, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που εγκρίνονται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και ύστερα από έγκριση της ΕΠΑΕ. Η δαπάνη για την εγκατάσταση ή κατασκευή των παραπάνω στοιχείων βαρύνει τον ή τους συνιδιοκτήτες που ενδιαφέρονται για την εκτέλεση των σχετικών εργασιών.
8. Κατά τη διαμόρφωση ή ανακατασκευή των κοινόχρηστων χώρων των οικισμών, που προορίζονται για την κυκλοφορία των πεζών, όπως των πλατειών, των πεζοδρόμων, των πεζοδρομίων, εφόσον το επιτρέπει η μορφολογία του εδάφους, επιβάλλεται να εξασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης ατόμων με ειδικές ανάγκες με οδεύσεις πεζών, οδεύσεις τυφλών, κεκλιμένα επίπεδα (ράμπες) χωρίς αναβαθμούς με κλίση μέχρι 5%, κατάλληλη τοποθέτηση αστικού εξοπλισμού, όπως στεγάστρων, καθιστικών στύλων φωτισμού, κάδων απορριμμάτων και να διαμορφώνεται ποσοστό 5% των χώρων στάθμευσης ή τουλάχιστον ένας για χρήση αναπηρικών αυτοκινήτων, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που εγκρίνονται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων.
9. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής συνιστάται «Επιτροπή προσβασιμότητας», που θα εδρεύει στο Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και εισηγείται στον Υπουργό για θέματα που έχουν σχέση με την εφαρμογή των πιο πάνω διατάξεων. Με όμοια

απόφαση καθορίζονται οι φορείς που θα εκπροσωπούνται σε αυτήν, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οπωσδήποτε εκπρόσωποι της Εθνικής Συνομοσπονδίας των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, οι ιδιότητες των μελών, ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας της και κάθε άλλη λεπτομέρεια (Νάσκου - Περράκη - Γάκη, 2004).

3.2.4. Κτιριοδομικός κανονισμός

Υ.Α. 3046/304/30-1-1989 «Κτιριοδομικός Κανονισμός». ΦΕΚ 59/Δ/3-2-1989.

Σύμφωνα με το Άρθρο 14 προβλέπεται για τα Κεκλιμένα επίπεδα κυκλοφορίας πεζών (ράμπες) τα εξής:

1. Στις θέσεις που από τις διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 29 του Γ.Ο.Κ. δεν επιβάλλονται μικρότερες κλίσεις για τις ράμπες πεζών, οι μέγιστες επιτρεπόμενες κλίσεις είναι:
  - Μέγιστη επιτρεπόμενη κλίση 10% στα κτίρια με χρήση υγείας ή κοινωνικής πρόνοιας (κατηγορία Ε).
  - Μέγιστη επιτρεπόμενη κλίση 12,5% (1:8) σε όλα τα άλλα κτίρια.
2. Οι ράμπες πρέπει να είναι ευθύγραμμες. Οι αλλαγές κατεύθυνσης επιτρέπεται να γίνονται μόνο με παρεμβολή οριζόντιου τμήματος. Όταν η ράμπα έχει κλίση μεγαλύτερη από 6% πρέπει να παρεμβάλλονται οριζόντια τμήματα μήκους 1,50 μ.
  - Σε τέτοια θέση, ώστε κλάδος ράμπας να μην έχει υψομετρική διαφορά μεταξύ αρχής και τέλους μεγαλύτερη από 1,80 μ.
  - Μεταξύ οποιασδήποτε πόρτας και της αρχής ή του τέλους της ράμπας.
3. Κατ' εξαίρεση, σε χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων επιτρέπεται οι ράμπες των πεζών (τα πεζοδρόμια) να ακολουθούν την οποιαδήποτε μορφή και κλίση που έχουν οι αντίστοιχες ράμπες των αυτοκινήτων.

4. Η κλίση για κάθε κλάδο ράμπας μεταξύ διαδοχικών οριζόντιων τμημάτων πρέπει να είναι σταθερή.
5. Οι ράμπες και τα συνεχόμενα οριζόντια τμήματα πρέπει να έχουν επιφάνεια επίπεδη, ομαλή, συνεχή και μη ολισθηρή.
6. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν είναι υποχρεωτικές για ράμπες ειδικών κτιρίων που εξυπηρετούν αποκλειστικά κτίρια αποθήκευσης (κατηγορία Κ) ή βιομηχανικές ή βιοτεχνικές δραστηριότητες (κατηγορία Ι), εφόσον δεν έχουν υπολογισθεί για τη διαφυγή ατόμων σε περίπτωση κινδύνου.
7. Στις περιπτώσεις που από τις διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 29 του Γ.Ο.Κ. επιβάλλεται η κατασκευή ράμπας για τη σύνδεση της στάθμης του πεζοδρομίου με τη στάθμη του ανελκυστήρα, επιβάλλεται για μήκος ράμπας πάνω από 10 μ. και η ύπαρξη οριζοντίου πλατύσκαλου ελάχιστου μήκους 1,60μ.

Σύμφωνα με το Άρθρο 16 Χειρολισθήρες (Κουπαστές) προβλέπονται τα εξής:

1. Στα κτίρια και στις δομικές κατασκευές πρέπει να τοποθετείται χειρολισθήρας τουλάχιστον στη μια πλευρά κάθε κλίμακας και κάθε ράμπας που έχει κλίση μεγαλύτερη από 6%. Σε κλίμακες με ελεύθερο πλάτος μεγαλύτερο από 1,20 μέτρου, πρέπει να τοποθετούνται χειρολισθήρες και στις δύο πλευρές τους. Ο χειρολισθήρας πρέπει να είναι συνεχής σε όλο το μήκος κάθε κλάδου σκάλας και ράμπας. Τα πλατύσκαλα δεν είναι υποχρεωτικό να έχουν χειρολισθήρες.
2. Οι χειρολισθήρες τοποθετούνται σε ύψος τουλάχιστον 0,75 του μέτρου και όχι σε ύψος μεγαλύτερο από 1,00 μέτρο. Στις κλίμακες το ύψος αυτό μετρείται από το πάτημα των βαθμίδων κατακόρυφα από την ακμή της βαθμίδας.
3. Οι χειρολισθήρες πρέπει να έχουν μορφή που να επιτρέπει συνεχές γλίστρημα του χεριού πάνω σε αυτούς. Προς την εξωτερική πλευρά κάθε χειρολισθήρα και σε όλο το μήκος του πρέπει να υπάρχει ελεύθερο διάστημα μεταξύ αυτού και οποιασδήποτε κατασκευής τουλάχιστο 0,05 του μέτρου.

4. Οι χειρολισθήρες και τα στηρίγματα τους πρέπει να υπολογίζονται έτσι, ώστε να αντέχουν σε συγκεντρωμένο φορτίο 90 kN εφαρμοζόμενο σε οποιαδήποτε σημείο τους οριζόντια ή κατακόρυφα.

Σύμφωνα με το Άρθρο 21 για την Προσπέλαση προς εισόδους - εξόδους κτιρίων προβλέπονται τα εξής:

1. Όπου η είσοδος ή η έξοδος κτιρίου ή δομικού έργου βρίσκεται σε αίθριο ή απέχει από την πλησιέστερη σε αυτή είσοδο του οικοπέδου περισσότερο από 30 μ., μετρούμενα κατά μήκος φυσικής όδευσης, απαιτείται προσπέλαση πεζών και τροχοφόρων προς αυτή την είσοδο ή έξοδο, με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:
  - Ελεύθερο πλάτος στη στενότερη θέση της τουλάχιστο 3,5 μ.
  - Ελεύθερο ύψος κάτω από οποιοδήποτε στοιχείο τουλάχιστο 3,0 μ.
  - Όπου δεν είναι ευθύγραμμη, ακτίνα καμπυλότητας της εξωτερικής περιμέτρου της τουλάχιστο 3,5 μ. δ) Μέγιστη κλίση προς το οριζόντιο επίπεδο 7% σε τμήμα μήκους 5 μ. από την είσοδο στο οικόπεδο και 17% για το υπόλοιπο τμήμα της.
2. Οι διατάξεις της παρ. 1 εφαρμόζονται με την επιφύλαξη του άρθρου 14 του κανονισμού αυτού.

Σύμφωνα με το Άρθρο 24 προβλέπονται για τα Πεζοδρόμια τα εξής:

Τα πεζοδρόμια των κοινόχρηστων χώρων κατασκευάζονται, ανακατασκευάζονται, επισκευάζονται και συντηρούνται με σκοπό να διασφαλίζεται η συνεχής, ασφαλής και χωρίς εμπόδια κυκλοφορία των πεζών σε όλη την επιφάνειά τους και η χρήση τους από άτομα με ειδικές ανάγκες, εφόσον επιτρέπεται από τη μορφολογία του εδάφους.

ΥΠΟΧΡΕΟΙ

1. Υπόχρεοι για την κατασκευή και συντήρηση των πεζοδρομίων και των τεχνικών έργων που τα αποτελούν (κράσπεδα, ρείθρα, υπόστρωμα και επίστρωση ή επικάλυψη) είναι ιδιοκτήτες των παρόδιων ακινήτων μπροστά στα οποία βρίσκονται.
2. Σε περίπτωση καταστροφής, αχρήστευσης και εκσκαφής από το Δημόσιο ή τον οικείο Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) των πεζοδρομίων που υπάρχουν πριν από είκοσι τουλάχιστον χρόνια, στα πλαίσια γενικής ανακατασκευής ή αναδιαρρύθμισης των οδών και πλατειών ώστε να ικανοποιούν καλύτερα τις ανάγκες του οικισμού, η δαπάνη αποκατάστασης, επισκευής ή ανακατασκευής των πεζοδρομίων βαρύνει του παρόδιους ιδιοκτήτες.
3. Σε κάθε άλλη περίπτωση καταστροφής ή αχρήστευσης ή εκσκαφής των πεζοδρομίων από την εκτέλεση εργασιών, υπόχρεος για την αποκατάσταση, επισκευή ή ανακατασκευή του είναι ο φορέας εκτέλεσης των εργασιών αυτών, εκτός αν εκτελούνται αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση αυτού τούτου του παρόδιου ακινήτου, οπότε υπόχρεος είναι αποκλειστικά ο ιδιοκτήτης του.
4. Η κατασκευή, ανακατασκευή ή επισκευή των πεζοδρομίων, μπορεί να γίνεται από τον οικείο ΟΤΑ σε βάρος και για λογαριασμό είτε των ιδιοκτητών των παροδίων ακινήτων είτε φορέων εκτέλεσης έργων εφόσον αυτά δεν έχουν κατασκευασθεί ή επισκευασθεί ακόμα, ή δεν έχουν τηρηθεί οι προδιαγραφές που ισχύουν για την κατασκευή ή επισκευή τους.

ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

Προδιαγραφές:

Σε κάθε περίπτωση στις προδιαγραφές των πεζοδρομίων καθορίζονται οι διαστάσεις, το είδος κατασκευής και το είδος των υλικών των κρασπέδων, των ρείθρων, του υποστρώματος και της επίστρωσης ή της επικάλυψής τους. Επίσης, καθορίζονται το είδος της φυτείας, οι διαστάσεις και τα άλλα στοιχεία των τμημάτων των πεζοδρομίων που διατίθενται για φύτευσή τους.

1. Τα πεζοδρόμια κατασκευάζονται σύμφωνα με προδιαγραφές που καθορίζονται με απόφαση του οικείου Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου. Σε οικισμούς που έχουν

χαρακτηρισθεί παραδοσιακοί η πιο πάνω απόφαση εκδίδεται με σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Επιτροπής Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΠΑΕ).

2. Σε οικισμούς με πληθυσμό πάνω από 20.000 κατοίκους και εφόσον τα πεζοδρόμια αποτελούν σημαντικό στοιχείο διαμόρφωσης των πολεοδομικών ή κυκλοφοριακών συνθηκών οδού, πλατείας ή περιοχής οι προδιαγραφές κατασκευής στο σύνολο ή σε μέρος τους καθορίζονται με απόφαση του αρμόδιου Νομάρχη που εκδίδεται με τήρηση της διαδικασίας του άρθρου 3 Ν.Δ. 17.7.23.
3. Σε οικισμούς στους οποίους δεν έχουν καθορισθεί οι πιο πάνω προδιαγραφές τα πεζοδρόμια κατασκευάζονται σύμφωνα με τις οδηγίες του οικείου Δήμου ή Κοινότητας που περιλαμβάνονται στην άδεια της παρ. 4.1. του παρόντος άρθρου.

Σε κάθε περίπτωση οι επιφάνειες των πεζοδρομίων έχουν αντιολισθηρή διαμόρφωση και είναι προσπελάσιμες από τις αναπηρικές πολυθρόνες, με κεκλιμένα επίπεδα (ράμπες) πλάτους τουλάχιστον 0,80 του μέτρου που κατασκευάζονται σε κατάλληλες θέσεις, εφόσον αυτό επιτρέπεται από τη μορφολογία του εδάφους.

Η κλίση κατά μήκος των πεζοδρομίων δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το 12%. Για την αποφυγή μεγαλύτερης κλίσης κατασκευάζονται σε κατάλληλες θέσεις βαθμίδες σε όλο το πλάτος του πεζοδρομίου μέγιστου ύψους 0,15 μ.

ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

1. Έξω από τη ρυμοτομική γραμμή απαγορεύεται να κατασκευάζονται βαθμίδες για την εξυπηρέτηση των κτιρίων. Κατ' εξαίρεση, είναι δυνατή η κατασκευή τους, ύστερα από άδεια του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου, αν μετά την ανέγερση του κτιρίου έχει μεταβληθεί η υψομετρική στάθμη του δρόμου. Η κατασκευή αυτή πρέπει να εξασφαλίζει την ασφάλεια της κυκλοφορίας των πεζών και των αναπηρικών πολυθρόνων στην επιφάνεια που απομένει. Σε καμία όμως περίπτωση δεν επιτρέπεται στα πεζοδρόμια η κατασκευή σκαλοπατιών που κατέρχονται προς το κτίριο για εξυπηρέτησή του, αλλά επιβάλλεται τα σκαλοπάτια αυτά να αρχίζουν ένα (1) μέτρο μέσα από τη ρυμοτομική γραμμή ή από την οικοδομική γραμμή σε περίπτωση ύπαρξης προκηπίου που είναι σε συνέχεια του πεζοδρομίου και χρησιμοποιείται από το κοινό.

2. Οι διατάξεις του προηγούμενου εδαφίου έχουν εφαρμογή και σε υφιστάμενες κλίμακες ή βαθμίδες κλιμάκων.

Κλίμακες ή βαθμίδες κλιμάκων που αντίκεινται στις διατάξεις της παραγράφου αυτής είναι επικίνδυνες από άποψη κυκλοφορίας η δε άρση του κινδύνου γίνεται με εφαρμογή των διατάξεων «περί επικινδύνων οικοδομών» από την αρμόδια Πολεοδομική Υπηρεσία».

Κάτω από τα πεζοδρόμια απαγορεύεται η κατασκευή ή η τοποθέτηση δεξαμενών για οποιοδήποτε σκοπό (αποθήκευση, συγκέντρωση υγρών, κ.λ.π.). Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται μόνον η τοποθέτηση εγκαταστάσεων των αρμόδιων φορέων για τη σύνδεση των κτιρίων με τα δίκτυα ηλεκτρισμού, ύδρευσης, αποχέτευσης, τηλεφώνου, αερίου πόλης, καθώς και σωληνώσεων απορροής στους κοινόχρηστους χώρους των βρόχινων νερών των κτιρίων.

Φύτευση δένδρων, θάμνων, κ.λ.π.

Κατά τη διαμόρφωση των πεζοδρομίων για τη φύτευση δένδρων, θάμνων, κ.λ.π. οπωσδήποτε αφήνεται ελεύθερη δίοδος, πλάτους τουλάχιστο 0,60 του μέτρου για τη διέλευση πεζών.

Ειδικά σε πεζοδρόμια πλάτους μεγαλύτερου ή ίσου των 1,50 μ. η ελεύθερη δίοδος πρέπει να έχει πλάτος 0,80 του μέτρου.

Ο κορμός των δένδρων τοποθετείται τουλάχιστον 0,50 του μέτρου εσώτερα από την ακμή του κράσπεδου.

Όπου η ρυμοτομική γραμμή συμπίπτει με την οικοδομική ανάλογα με το ριζικό σύστημα των δένδρων πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή βλάβης των κτιρίων και δομικών κατασκευών.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ - ΑΝΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ

1. Για την κατασκευή ή ανακατασκευή καθώς και για την εκσκαφή των πεζοδρομίων απαιτείται άδεια του οικείου Δήμου ή Κοινότητας, στην οποία αναφέρονται οι αντίστοιχες προδιαγραφές ή αν δεν υπάρχουν οι σχετικές οδηγίες.
2. Οι δαπάνες κατασκευής, ανακατασκευής, επισκευής ή συντήρησης των πεζοδρομίων που γίνονται από τον οικείο ΟΤΑ ή το Δημόσιο, εισπράττονται από τους παρόδιους ιδιοκτήτες ή τους φορείς εκτέλεσης εργασιών, που είναι υπόχρεοι ανάλογα με την

περίπτωση σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά για την είσπραξη των Δημοσίων Εσόδων.

3. Στις περιπτώσεις του προηγούμενου εδαφίου η δαπάνη που αναλογεί σε κάθε παρόδιο ακίνητο υπολογίζεται από τον οικείο ΟΤΑ ή το Δημόσιο με βάση το μήκος του προσώπου που έχει στη ρυμοτομική γραμμή και την τιμή του τρέχοντος μέτρου που έχει η σχετική δαπάνη.
4. Τυχόν ενστάσεις ενάντια στις καταλογιστικές πράξεις υποβάλλονται στην αρχή που τις έκδωσε, μέσα σε προθεσμία 15 ημερών από την κοινοποίησή τους στους υπόχρεους ιδιοκτήτες. Στις ενστάσεις αυτές αποφασίζει το οικείο Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο.

Σύμφωνα με το Άρθρο 29 προβλέπονται για τους Ανελκυστήρες τα εξής:

1. Σε κάθε νέο κτίριο όταν το δάπεδο ορόφου ή τμήματος ορόφου έχει διαφορά στάθμης μεγαλύτερη από 9 μέτρα από την οριστική επιφάνεια του περιβάλλοντος εδάφους στη θέση από την οποία γίνεται η προσπέλαση στον υπόψη όροφο, επιβάλλεται η εγκατάσταση ενός τουλάχιστο ανελκυστήρα προσώπων με την επιφύλαξη της παρ. 5 του άρθρου 29 του Ν. 1577/1985 (Γ.Ο.Κ.).
2. Σε περίπτωση χώρου ενιαίας λειτουργίας που αναπτύσσεται σε περισσότερα από ένα επίπεδα και εξυπηρετείται με εσωτερική κλίμακα, για την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου ελέγχεται η στάθμη του δαπέδου εισόδου σε αυτόν.
3. Στις προσθήκες καθ' ύψος ή κατ' επέκταση επιτρέπεται να εφαρμόζονται οι διατάξεις για τους ανελκυστήρες που ίσχυαν κατά την έκδοση της αρχικής άδειας με την επιφύλαξη των όρων της παρακάτω παρ. 3.

Υποχρεωτικά κάθε σημείο του ορόφου του κτιρίου δεν πρέπει να απέχει περισσότερο από 60 μέτρα από τον ανελκυστήρα, μετρούμενο σε φυσική όδευση. Ο τύπος και το είδος του ανελκυστήρα που εγκαθίσταται σε ένα κτίριο πρέπει να είναι κατάλληλος για αυτό και να πληροί όλες τις απαιτήσεις - προδιαγραφές κατασκευής, για την άνετη και ασφαλή μεταφορά ατόμων.

Σε κτίρια στα οποία απαιτείται η κατασκευή ανελκυστήρα σύμφωνα με την παρ. 1 του παρόντος άρθρου πρέπει να συντάσσεται κυκλοφοριακή μελέτη του κτιρίου όταν ο πληθυσμός του κτιρίου είναι μεγαλύτερος από 200 άτομα. Στην κυκλοφοριακή μελέτη του κτιρίου θα προσδιορίζονται ο αριθμός των ανελκυστήρων, η χωρητικότητα και η ταχύτητά τους.

Η εγκατάσταση των ηλεκτροκινήτων ανελκυστήρων σε ένα κτίριο, δηλαδή τα οικοδομικά στοιχεία φρέατος, τα ύψη, διαστάσεις μηχανοστασίου, τροχαλιοστασίου, διαμόρφωση φρέατος, καθώς και ο τρόπος κατασκευής γίνονται σύμφωνα με την κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης και ΠΕ.ΚΑ. υπ' αριθμ. **Φ.9.2/Οικ. 3203/1308**, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει

Ειδικά στους υδραυλικούς ανελκυστήρες ισχύουν οι παρακάτω παρεκκλίσεις:

1. Δεν απαιτείται ιδιαίτερος χώρος τροχαλιοστασίου.
2. Το μηχανοστάσιο μπορεί να μην είναι σε επαφή με το φρέαρ. Στην περίπτωση αυτή, οι υδραυλικοί σωλήνες και τα καλώδια που συνδέουν το μηχανοστάσιο με το φρέαρ πρέπει να τοποθετούνται σε ειδικό για το σκοπό αυτό κανάλι.
3. Οι ελάχιστες αποστάσεις του μηχανισμού κίνησης από τους τοίχους του μηχανοστασίου πρέπει να είναι τουλάχιστον 0,20 μ. εκτός από την απόσταση της μιας από τις μεγάλες πλευρές του, που πρέπει να είναι 0,80 μ.
4. Μπροστά από τον ηλεκτρικό πίνακα του ανελκυστήρα που τοποθετείται στο μηχανοστάσιο πρέπει να αφήνεται ελεύθερη απόσταση από οποιοδήποτε εμπόδιο τουλάχιστον 0,80 μ.
5. Η ελεύθερη απόσταση μεταξύ του ανώτατου σημείου της οροφής του θαλάμου και του κατώτατου σημείου της οροφής του φρέατος πρέπει να είναι τουλάχιστο 1,15 μ. Επίσης, ειδικά στους υδραυλικούς ανελκυστήρες, το δάπεδο του μηχανοστασίου πρέπει να κατασκευάζεται έτσι ώστε σε περίπτωση διαρροής όλο το υδραυλικό υγρό να παραμένει στο μηχανοστάσιο.

Κατά την κατασκευή και εγκατάσταση ανελκυστήρα σε κτίρια, λαμβάνονται τα κατά περίπτωση κατάλληλα μέτρα ηχομόνωσης, όπως προβλέπονται από τις ισχύουσες διατάξεις ώστε να μην υπάρχει μεταφορά θορύβου σε διπλανά διαμερίσματα ή χώρους. Επίσης, λαμβάνονται αντικραδασμικά μέτρα στο χώρο του κλιμακοστασίου, ώστε να μη μεταδίδονται

στο κτίριο οι κραδασμοί. Επίσης, λαμβάνεται πρόνοια για την προστασία της εγκατάστασης, όπως προβλέπονται από τις ισχύουσες διατάξεις «περί πυροπροστασίας».

Κάθε μηχανοστάσιο ανελκυστήρα που βρίσκεται σε οποιονδήποτε όροφο, εκτός από τον ανώτατο όροφο του κτιρίου, πρέπει να μην έχει οποιαδήποτε άνοιγμα προς άλλο χώρο του κτιρίου, εκτός από την πόρτα του, η οποία πρέπει να κατασκευάζεται σύμφωνα με τις προδιαγραφές του κανονισμού περί πυροπροστασίας των κτιρίων.

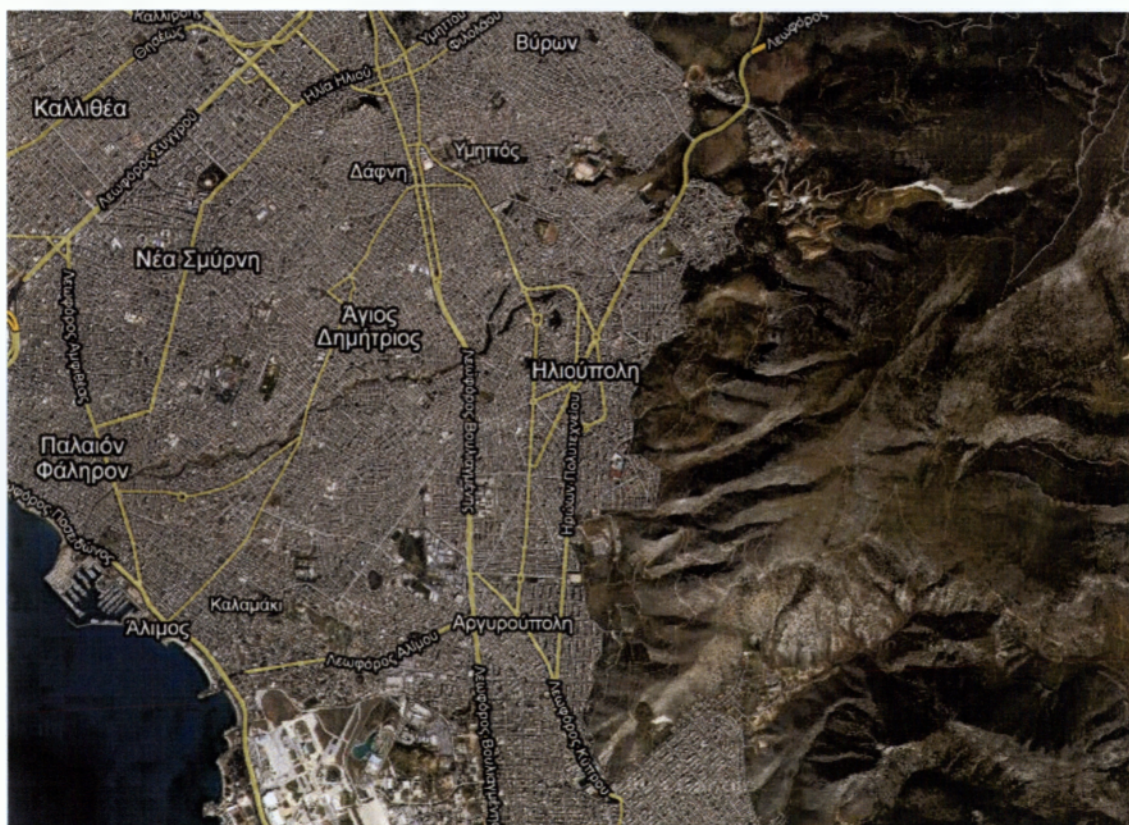
Σύμφωνα με το Άρθρο 32 για τα Γραμματοκιβώτια προβλέπεται ότι:

1. Σε κάθε κτίριο επιβάλλεται η εγκατάσταση γραμματοκιβωτίων.
2. Ο αριθμός των γραμματοκιβωτίων είναι τουλάχιστο ίσος προς τον αριθμό των κατοικιών και λοιπών τμημάτων του κτιρίου που έχουν αυτοτελή χρήση.
3. Όλα τα γραμματοκιβώτια του κτιρίου διατάσσονται το ένα πλησίον του άλλου ώστε να αποτελούν μια ενότητα. Τοποθετούνται σε τέτοια θέση ώστε να είναι προσιτά από το εξωτερικό του κτιρίου χωρίς να χρειάζεται να ανοίγει πόρτα που υπόκειται σε κλείδωμα. Το 10% των γραμματοκιβωτίων και όχι λιγότερο από 1, πρέπει να είναι προσιτό σε άτομα με ειδικές ανάγκες χρήστες αμαξιδίων. Η θέση τους πρέπει να είναι εμφανής και κοντά στην πόρτα της κυρίας εισόδου του κτιρίου. Επιτρέπεται η τοποθέτησή τους πάνω στο φύλλο της πόρτας εισόδου. Επιτρέπεται η τοποθέτησή τους στο προκήπιο. Απαγορεύεται να εξέχουν από τη ρυμοτομική γραμμή.
4. Κάθε γραμματοκιβώτιο έχει ιδιαίτερη κλειδαριά.

Κεφάλαιο 4: Το παράδειγμα του Δήμου Ηλιούπολης

4.1. Ο Δήμος Ηλιούπολης

Ο Δήμος Ηλιούπολης είναι αστικός δήμος κατοικίας, υπάγεται στην περιφέρεια Αττικής και γεωγραφικά ανήκει στα νότια προάστια του λεκανοπεδίου Αττικής, που βρίσκεται στους βόρειο – δυτικούς πρόποδες του Υμηττού, κάτω από το τμήμα του όρους που λέγεται «Άνδρος». Έχει έκταση 15 τ.χιλ., υψόμετρο 50-300 μέτρα, από την οδό Βουλιαγμένης έως τις παρυφές του βουνού, όπου φτάνει και η κατοικήσιμη περιοχή. Συνορεύει νότια με το Δήμο Αργυρούπολης, δυτικά με τον Άλιμο και με τον Αγ.Δημήτριο/Μπραχάμι, βόρεια με τον Δήμο Δάφνης και Υμηττού(περιοχή Χαραυγής) και Βύρωνα (Καρέα). Οι οδικοί άξονες λεωφόρος Βουλιαγμένης και Περιφερειακή λεωφόρος Υμηττού οριοθετούν μεγάλο μέρος του Δήμου. Η λεωφόρος Βουλιαγμένης διαχωρίζει το Δήμο Ηλιούπολης με τους Δήμους Αλίμου και Υμηττού ενώ η Περιφερειακή λεωφόρος εφάπτεται του ορεινού όγκου του Υμηττού και λειτουργεί ως διαχωριστική γραμμή μεταξύ πόλης και όρους.

Εικόνα 1: Δορυφορική απεικόνιση του Δήμου Ηλιούπολης.

Η Ηλιούπολη αναγνωρίστηκε από το Κράτος ως Δήμος στις 19 Απριλίου 1963 με περίπου 28.000 κατοίκους στο φύλλο 45, Α' τεύχος της Κυβέρνησης. Η αύξηση του πληθυσμού των κατοίκων του Δήμου Ηλιούπολης από το 1961 έως και σήμερα έχει ως εξής:

- Το 1961, ο Δήμος Ηλιούπολης είχε 27.451 κατοίκους
- Το 1971, είχε 49.184 κατοίκους
- Το 1981, είχε 69.502 κατοίκους
- Το 1991, είχε 75,037 κατοίκους

Ο Δήμος Ηλιούπολης είναι ένας δήμος με ραγδαία οικιστική ανάπτυξη, ο πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ανέρχεται στους 75.640 κατοίκους (ΕΣΥΕ, 2001).

4.2. Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. σε δρόμους, πλατείες και μεταφορές

Για την μελέτη της προσβασιμότητας των Α.μ.Ε.Α. σε δρόμους, πλατείες και μεταφορές (μέσα μαζικής μεταφοράς) στο Δήμο Ηλιούπολης, πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα στις λεωφόρους Κυπρίων Ηρώων, Σοφοκλή Βενιζέλου, Π. Πρωτόπαπα, στην οδό Κουντουριώτου, στην Πλατεία Εθνικής Αντιστάσεως (Κεντρική Πλατεία) και στις στάσεις δημοτικής συγκοινωνίας επί της Πλατείας Εθνικής Αντιστάσεως και της λεωφόρου Σοφοκλή Βενιζέλου στο ύψος του Δημαρχείου Ηλιούπολης.

Από την επιτόπια έρευνα προκύπτει ότι υπάρχουν κακοτεχνίες όσον αφορά την κατασκευή των πεζοδρομίων σε όλη σχεδόν την περιοχή μελέτης. Το δάπεδο των πεζοδρομίων δεν είναι ομαλό, πολλές πλάκες έχουν σπάσει και μια σειρά από εμπόδια όπως τραπεζάκια, καρέκλες, διαφημιστικές πινακίδες, καλάθια απορριμμάτων, δίκυκλα και Ι.Χ. κάνουν την πρόσβαση των Α.μ.Ε.Α. αδύνατη. Ακόμη, η ειδική πλακόστρωση για τα άτομα με προβλήματα όρασης συχνά συναντά και αυτή εμπόδια ενώ η κατασκευή της είναι αποσπασματική.

Όπως προκύπτει από την εικόνα νούμερο 2 η οποία απεικονίζει το πεζοδρόμιο στη Πλατεία Εθνικής Αντιστάσεως, το καλάθι των απορριμμάτων είναι τοποθετημένο πολύ κοντά στην ειδική πλακόστρωση για άτομα με προβλήματα όρασης, η οποία οδηγεί στην στάση της τοπικής συγκοινωνίας του δήμου. Ο συγκεκριμένος κάδος κάνει την πρόσβαση των Α.μ.Ε.Α. επικίνδυνη.

Εικόνα 2

Εικόνα 3

Από την εικόνα νούμερο 3 που απεικονίζει το πεζοδρόμιο στην Λεωφόρο Κυπρίων Ηρώων, προκύπτει η κακοτεχνία στην κατασκευή της πλακόστρωσης για άτομα με

προβλήματα όρασης. Σε αυτήν την περίπτωση θα έπρεπε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε το δέντρο να μην αποτελεί εμπόδιο.

Εικόνα 4

Οι ράμπες, σχεδόν στο σύνολο τους, δεν είναι κατασκευασμένες από τα σωστά υλικά, δεν έχουν τις απαιτούμενες κλίσεις και στα σημεία στα οποία τις συναντάμε πολλές φορές είναι αδύνατη η πρόσβαση των Α.μ.Ε.Α. Όπως προκύπτει και στην εικόνα νούμερο 4 που βρίσκεται στην οδό Κουντουριώτου έχουν τοποθετηθεί από τη δημοτική αρχή ειδικά κολωνάκια που αποτρέπουν τη στάθμευση των αυτοκινήτων.

Εικόνα 5

Στην εικόνα νούμερο 5 που βρίσκεται στη Λεωφόρο Κυπρίων Ηρώων παρατηρούμε ότι υπάρχει κακοτεχνία στη κατασκευή της ράμπας για τα Α.μ.Ε.Α. Η διέλευση του ειδικού αμαξιδίου είναι αδύνατη.

Σε κανένα φανάρι στην περιοχή μελέτης δεν παρατηρήθηκαν οπτικοακουστικά μέσα για την ασφαλή διέλευση των Α.μ.Ε.Α.

Όσον αφορά τα μέσα μαζικής μεταφοράς(αστικής-δημοτικής συγκοινωνίας), στο σύνολο σχεδόν των λεωφορείων δεν λειτουργούν οι ειδικές ράμπες εισόδου και εξόδου των αναπηρικών αμαξιδίων.

4.3. Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. σε δημόσια κτίρια και υπηρεσίες

Για την μελέτη της προσβασιμότητας των Α.μ.Ε.Α. στα δημόσια κτίρια και υπηρεσίες στο Δήμο Ηλιούπολης πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα στα κτίρια όπου στεγάζονται το δημαρχείο και το Ι.Κ.Α.

Δημαρχείο

Το δημαρχείο του Δήμου Ηλιούπολης στεγάζεται σε ένα σύγχρονο κτίριο μοντέρνας αισθητικής, το οποίο εγκαινιάστηκε τον Ιανουάριο του 2006. Αποτελείται από τρεις ορόφους, δύο κύριες εισόδους και μεγάλο χώρο στάθμευσης. Εκτός από τις υπηρεσίες του Δήμου και το δημοτικό συμβούλιο, στο κτίριο στεγάζεται το δημοτικό θέατρο και η δημοτική αστυνομία. Το δημαρχείο Ηλιούπολης βρίσκεται στη συμβολή των οδών Σοφοκλή Βενιζέλου και Π. Πρωτόπαπα.

Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το δημαρχείο φαίνεται πως ακολουθεί τον κτιριοδομικό κανονισμό, όμως στις σκάλες της κεντρικής εισόδου του δημαρχείου και στην είσοδο του δημοτικού θεάτρου δεν υπάρχουν οι κατάλληλες κουπαστές για τους τα Α.μ.Ε.Α. Παρόλα αυτά, το έδαφος είναι επίπεδο και από αντλιοσθηρό υλικό. Ακόμη, στους ανελκυστήρες απουσιάζει η σχετική ηχητική ειδοποίηση. Στον προαύλιο χώρο υπάρχουν θέσεις στάθμευσης για Α.μ.Ε.Α.

Γενικά, το δημαρχείο Ηλιούπολης πληρεί όλες τις διατάξεις του κτιριοδομικού κανονισμού που αφορούν τα Α.μ.Ε.Α.

Εικόνα 6: Το Δημαρχείο Ηλιούπολης.

Εικόνα 7: Ράμπα από αντιολισθηρό υλικό (είσοδος Δημαρχείου).

Εικόνα 8: Ράμπα από αντιολισθηρό υλικό στην είσοδο του δημοτικού θεάτρου.

Εικόνα 9: Σε κάθε όροφο του δημαρχείου, υπάρχει WC για Α.μ.Ε.Α.

Ι.Κ.Α.

Το Ι.Κ.Α. είναι ένα σχετικά καινούργιο κτίριο, αποτελείται από τρεις ορόφους. Έχει μία κεντρική είσοδο με σκάλες από την μία πλευρά και μία μεγάλη σε μήκος ράμπα από την άλλη. Οι σκάλες έχουν τις κατάλληλες κουπαστές αλλά η επιφάνεια τους δεν είναι από αντιολισθηρό υλικό. Όπως βλέπουμε στην εικόνα 10 η ράμπα δεν είναι κατασκευασμένη από τα κατάλληλα υλικά και δεν πληρεί τις προδιαγραφές που αναφέρει ο κτιριοδομικός κανονισμός.

Εικόνα 10

Εικόνα 11

Στην εικόνα 11 παρατηρούμε την κακή κατασκευή της ράμπας για τα Α.μ.Ε.Α. Το ολισθηρό υλικό που δεν έχει αφαιρεθεί στο τέλος της διαδρομής και το ανώμαλο έδαφος κάνουν δύσκολη τη διέλευση των ειδικών αμαξιδίων.

Εικόνα 12

Στην εικόνα 12 βλέπουμε ότι και οι σκάλες στο Ι.Κ.Α. δεν είναι κατασκευασμένες από αντιολισθηρό υλικό, όμως υπάρχουν οι ειδικές κουπαστές που διευκολύνουν την πρόσβαση των Α.μ.Ε.Α.

4.4. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Από την επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε με σκοπό τη μελέτη της προσβασιμότητας των Α.μ.Ε.Α. στο Δήμο Ηλιούπολης, προκύπτει ότι:

1. Ο δήμος Ηλιούπολης είναι ένας αστικός δήμος, ο οποίος δεν έχει τεράστια προβλήματα χωροταξικά, όπως άλλες περιοχές.
2. Η προσβασιμότητα των Α.μ.Ε.Α. στο Δήμο Ηλιούπολης περιορίζεται σε σημειακές παρεμβάσεις κυρίως στα δημόσια κτίρια και υπηρεσίες, καθώς και γύρω από αυτά, που έχουν κατασκευαστεί την τελευταία δεκαετία.
3. Απουσιάζει ο κεντρικός σχεδιασμός και η κεντρική φιλοσοφία για την κατασκευή των κατάλληλων υποδομών που στόχο θα έχει ένα προσβάσιμο περιβάλλον.
4. Σε πολλές από τις παρεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των Α.μ.Ε.Α. δεν έχουν ληφθεί υπόψη οι απαραίτητες προδιαγραφές, με αποτέλεσμα πολλές να είναι ακατάλληλες έως και επικίνδυνες.
5. Υπάρχει έλλειψη διαπαιδαγώγησης σε θέματα προσβασιμότητας των Α.μ.Ε.Α. και ανυπαρξία κοινωνικής συνείδησης για την κρισιμότητα της.

Εικόνα 13

Όπως παρατηρούμε στην εικόνα 13 που βρίσκεται στον χώρο στάθμευσης του Δημαρχείου Ηλιούπολης, η έλλειψη κοινωνικής συνείδησης είναι χαρακτηριστική στις μέρες μας. Στη ράμπα που βρίσκεται στην ειδική θέση στάθμευσης για τα Α.μ.Ε.Α. έχει τοποθετηθεί ένας σάκος με μπάζα που κάνει αδύνατη την πρόσβαση.

Σήμερα, είναι επιτακτική ανάγκη η προώθηση της προσβασιμότητας συστηματικά και μεθοδευμένα σε βάθος χρόνου, με βασική προτεραιότητα τη σύνταξη ενός εθνικού σχεδίου δράσεων για την προσβασιμότητα που θα περιλαμβάνει:

1. Ένταξη του κριτηρίου της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών και ηλεκτρονικών) στα άτομα με αναπηρία στα υποχρεωτικά κριτήρια που θα πρέπει να πληροί μια επιχείρηση για να λάβει άδεια λειτουργίας.
2. Θεσμοθέτηση της προσβασιμότητας των παρεχόμενων από τις επιχειρήσεις υπηρεσιών στα άτομα με αναπηρία - Καθιέρωση εναλλακτικών μορφών εξυπηρέτησης καταναλωτών με αναπηρία, πχ. μέσω προσβάσιμων ιστοσελίδων, παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.), προσβάσιμων καταλόγων και εντύπων κ.λπ.
3. Θέσπιση κινήτρων για τη βελτίωση της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών των επιχειρήσεων, π.χ. επιδότηση (ή/και έκπτωση από τη φορολογία κ.λπ.) κατασκευής ράμπας ή/και τοποθέτησης αναβατωρίου ή/και κατασκευής προσβάσιμων χώρων υγιεινής ή/και ανάπτυξης εναλλακτικών υπηρεσιών εξυπηρέτησης πελατών με αναπηρία (π.χ. ανάπτυξης πωλήσεων μέσω διαδικτύου ή/και βελτίωσης της προσβασιμότητας των ιστοσελίδων των επιχειρήσεων ή/και έκδοσης προσβάσιμων εντύπων και καταλόγων κ.λπ.).
4. Θέσπιση της ελεύθερης εισόδου σκύλων-οδηγών ή/και σκύλων-συνοδών ατόμων με αναπηρία σε όλες τις επιχειρήσεις κ.λπ.
5. Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα των πλοίων ανεξάρτητα από το έτος κατασκευής και τους πλόες που εκτελούν.

Τα μέτρα για τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των Α.μ.Ε.Α. βελτιώνουν την ποιότητα ζωής όλων των πολιτών. Καμία πολιτική, δράση ή μέτρο για την προσβασιμότητα των υποδομών, υπηρεσιών και αγαθών δεν πρέπει να λαμβάνεται χωρίς τη συμμετοχή των ίδιων των ατόμων με αναπηρία.

Τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας τίθεται όλο και πιο έντονα το πρόβλημα των Α.μ.Ε.Α. Πρόσφατα αρχίζει να γίνεται κατανοητό ότι πρέπει να πραγματοποιηθεί η συμμετοχή του μεγάλου αυτού ποσοστού του πληθυσμού της χώρας στην παραγωγική, την πολιτική και την κοινωνική ζωή.

Η αλλαγή του αφιλόξενου, του εχθρικού και απρόσβατου χώρου του Α.μ.Ε.Α. δεν απαιτεί τεράστια οικονομική προσπάθεια, απαιτεί προπάντων συνείδηση ευθύνης απέναντι στην διαχείριση του χώρου για όλους τους πολίτες, απαιτεί νέες κοινωνικές αξίες.

Βιβλιογραφία

- Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, 2005. Προσβασιμότητα: Το “κλειδί” για την εξάλειψη των διακρίσεων. Αθήνα.
- Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, 2009. Η Πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία». Αθήνα.
- Μ. Καΐλα – Ν. Πολεμικός – Γ. Φιλίππου, 1997. Άτομα με ειδικές ανάγκες, Τόμος Α'. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2008. Νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρίες, Τόμος Β', Τεύχος γ'. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Αθήνα. Κομοτηνή.
- Π. Νάσκου - Περράκη – Μ. Γάκη, 2004. Η νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρίες. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Αθήνα. Κομοτηνή.
- Στατιστική Υπηρεσία της Ε.Ε., Βρυξέλλες, Ιανουάριος, 2004.
- Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, 2007. Οδηγός του πολίτη με αναπηρία. Αθήνα.
- Δ. Ψαθάς, 2009. Κοινωνική επανένταξη, υποστήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες, Α' μέρος, www.inArcadia.gr.
- Finn Aslaksen, Steinar Bergh, Olav Rand Bringa, Edel Kristin Heggem, 1997. The Norwegian State Council on Disability.